Inventar Nr.

REVISTĂ FONDATĂ LA 1880 DE Alexandru Macedonski

Literatorul

Anul II
Nr. 36 (53)
28 aug. 1992
16 pagini
15 lei

Redactor şef MARIN SORESCU

Valeriu CRISTEA

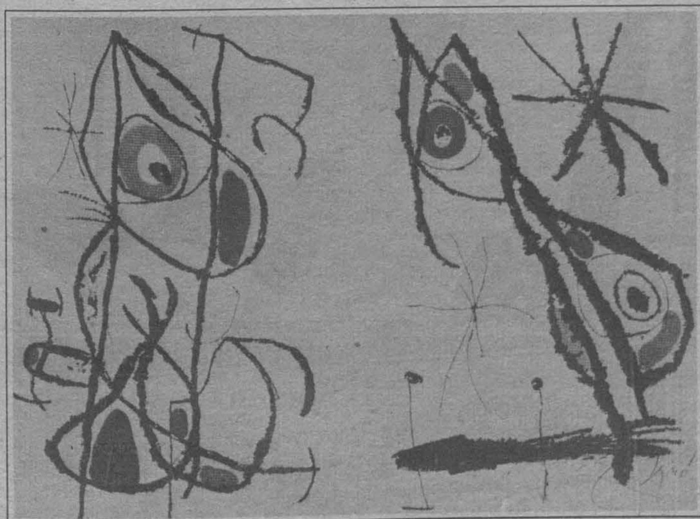
JOS (POST)COMUNISMUL!

O nouă lozincă, răcnită deocamdată nu pe străzi, în pieţe sau la mitinguri, ci lăuntric, e pe cale să se substituie „Jos comunismului“, universalul defulator de laşităţi folosit pînă la epuizare *după* evenimentele din decembrie 1989. Acum, când comunismul, ca să zic aşa fizic, e la pământ, când primejdia revenirii lui nu există decât pentru demagogi, când el a redevenit – ca la începuturile sale- o fantomă ce bântuie doar minţile oamenilor cu prea multă imaginaţie, acest „tatăl nostru“ postrevoluţionar sună din ce în ce mai anacronic. Lozinca zilelor noastre este (va fi): „Jos postcomunismul!“ Postcomunismul aşa cum îl trăim noi, de aproape trei ani, nu cum l-am visat. Jos postcomunismul nu presupune în nici un fel reabilitarea comunismului. Înapoi, la ce a fost – pentru nimic în lume! Dar nici mai departe, pe calea pe care mergem acum, parcă nu e bine. Pentru oameni în orice caz, dacă ei mai contează. Se vorbeşte mult, pe bună dreptate, de realism în politică. Oare n-ar trebui să vorbim şi de *realism în economie?* Realismul în economie însemnând tocmai nerepetarea vechilor greşeli, respingerea dogmelor şi a baghetelor, a dirijismului de orice fel, a modelelor şi reţetelor obligatorii, a călăuzirii după „învăţătura cea mai înaintată“, a experienţelor inedite, pripite, „generos“ plătite cu o nouă generaţie (sau cu noi generaţii) de sacrificiu. Totul e de a realiza cu adevărat o *tranziţie* şi nu *marele salt* (ce se poate dovedi mortal) de la ceva la cu totul altceva. Nu e recomandabil să-ţi lipeşti degetele degerate de o sobă fierbinte. Doare rău. Ca şi cum ar fi ţinut-o tot într-o distracţie, vreme de 75 sau 45 de ani, popoarele Estului par şi de acum înainte destinate- una caldă, una rece, să vadă şi ele cum este- suferinţelor. *Iarăşi* suferinţele. După ce am fost constrânşi să construim socialismul, acum suntem obligaţi să construim (peste noapte) capitalismul care în alte părţi *s-a dezvoltat* vreme de secole. Comuniştii nu ne-au întrebat dacă ne place. Nici fraţii lor gemeni, anticomuniştii, nu se arată mai curioşi: în această privinţă. Dar cât timp poţi să goneşti un cal la deal?

Nu mai vrem să fim conduşi de infailibilii căderii în prăpastie. Altfel am putea crede că reforma a fost gândită – şi ne este impusă- ca o capcană. Cu o democraţie pentru şmecheri şi o economie de piaţă pentru învârtiţi, cu un *asemenea* postcomunism plin ochi de mentalităţi totalitare şi fanariote (necurmatele pelerinaje prin apus ale unor prezidenţiabili ce se pregătesc pentru alegerile de la 27 septembrie într-un chip destul de bizar, de parcă Olanda, să zicem, ar fi o importantă circumscripţie electorală), nimic bun nu poate să ne aştepte.

Joan MIRO: Personaje şi animale

– Ilustrăm acest număr cu lucrări de Joan MIRO –

Joan MIRO: Curtezanul grotesc

Lech WALESSA: O cale spre libertate

Convorbire cu Birger Munk OLSEN

Proze de Titus POPOVICI

şi Petru DUMITRIU

Versuri de Ioanid ROMANESCU

şi Radu CÂRNECI

Mai semnează: Eugen Simion, Constantin Ciopraga, Romul Munteanu, Ion Băieşu, Gheorghe Tomozei, Gavril Istrate, George Muntean, Sergiu Nicolaescu, Dumitru Micu, Mircea Popa

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

REVISTA REVISTELOR

NORMALITATEA LIMBAJULUI ARTISTIC

Fundaţia Culturală Română doreşte, şi chiar reuşeşte de seori, să guverneze spaţiul cultural-artistic românesc. În afară de strângerea legăturilor cu instituţii de acelaşi gen din străinătate, de strângerea legăturilor cu emigraţia românească, organizarea de întâlniri şi mese rotunde, colocvii, forumuri (primul Forum al românilor şi al originarilor din România a avut loc în acest an la Neptun), ea se ocupă cu editarea operelor scriitorilor români celor mai valoroşi (mai ales cele „nerentabile") şi cu editarea unor reviste de istorie şi de cultură de o înaltă ţinută intelectuală.

Dintre cele trei reviste de cultură (cea de-a patra „Accent", va debuta în toamna acestui an), cea mai reprezentativă este revista *ARC*, care, iată, a ajuns la numărul 3. Spre deosebire de „Lettre Internationale" şi de „Curierul românesc", *ARC* şi-a găsit o formulă, devenind un adevărat magazin literar.

Conceput de un colectiv restrâns (George Bălăiţă, B. Elvin, Nicolae Iliescu şi Aurora Fabritius), *ARC* este o revistă sobră, echilibrată, elegantă. Ea se doreşte a fi un etalon al vieţii noastre culturale. Chiar dacă nu se referă strict la actualitatea imediată, având şi o apariţie trimestrială, ea activizează teme diverse, fie sub forma interviului, fie sub forma anchetei de opinii.

Astfel, numărul pe care îl răsfoim pentru dumneavoastră conţine ancheta „80 şi restul lumii", unde unele dintre cele mai importante condeie ale acestei generaţii îşi spun părerea despre ceea ce înseamnă azi „optzecismul". Sunt inserate şi textele-prezentare ale profesorilor Ov.S. Crohmălniceanu, Nicolae Manolescu şi Eugen Simion. „Generaţia literară '80 (...) a avut un deceniu de repetiţii înainte de a intra în scenă". Ce vor face acum aceşti „tineri" de 40 de ani, rămâne de văzut.

Rubrica „Geografia cărţii" se ocupă de „ce e nou în literatura italiană". Francesco Gerardi scrie concis despre actualitatea literară din patria lui Dante, alegând cărţile care se află pe primele locuri la hit-parade.

Însemnările memorialistice ale profesorului şi criticului literar Ov.S. Crohmălniceanu, adunate sub titlul „Amintiri deghizate", chiar asta şi sunt: o încercare de receptare a operei prin scriitorul devenit personaj. În acest număr este vorba despre G. Călinescu. În numărul precedent profesorul Crohmălniceanu pornea de la „crailâcul" lui Ion Barbu pentru a ajunge la „erosul ridicat la logos", cum ar fi zis Matei Călinescu. De astă dată, firea bănuitoare a scriitorului, deghizarea, disimularea, aruncă o altă lumină asupra romanelor călinesciene.

O rubrică deosebit de interesantă este cea intitulată „Dosarele secolului", centrată pe activitatea unui scriitor considerat important pentru această perioadă în care trăim. Czeslaw Milosz susţine pe de-a-ntregul această alegere. După ce Olga Zaicik dă câteva repere bibliografice şi Nicolae Mareş traduce poemul „Ars poetica", sunt tălmăcite câteva pasaje din „Gândirea captivă", una dintre cele mai reprezentative cărţi de proză analitică a scriitorului. Urmează un fragment din romanul „Valea Issei" şi o convorbire cu Adam Michnik, presărate cu inserturi din Witold Gombrowicz şi Selma Lagerlöf.

Publicaţia adună, în cadrul bogatei rubrici „Biblioteca", semnături de prim ordin ce se conectează la realitatea românească de azi, sau care, pur şi simplu, reprezintă şi sunt pe cale de a reprezenta momente de referinţă în istoria literaturii universale. Ideea (chiar şi mica prezentare ce însoţeşte textul) vine aici de la „Lire". Dar pentru o ţară cu o producţie editorială a cărei calitate se află mult şi sub posibilităţi şi sub nivelul Franţei lui Bernard Pivot, selecţia devine deosebit de riguroasă. Astfel, sunt prezentaţi scriitori unul şi unul: Emil Cioran, Yukio Mishima, Jean Cocteau, Milorad Pavic, Thomas Pynchon, Patricia Highsmith, Marguerite Duras, precum şi Sorin Preda (cu cinci foarte scurte proze grupate sub titlul „Povestiri cu taxă inversă") şi Ileana Mălăncioiu.

Rubrica de „Versuri" este susţinută de Traian T. Coşovei (cu patru poeme remarcabile) şi de Monica Săvulescu, scriitoare rezidentă în Olanda.

Mai reţin atenţia un eseu al lui Aleksandr Zinoviev („Despre Stalin şi stalinism") prezentat de Sorin Vieru, un eseu al lui Dan Culcer („Exilul, o manifestare a instinctului moral"), o prezentare a Festivalului de teatru de la Edinbourgh datorată lui Alex. Leo Şerban („Edinbourgh-ul circumstanţial") şi un soi de recenzie semnată de Mariana Şora („Partea de adevăr a ficţiunii").

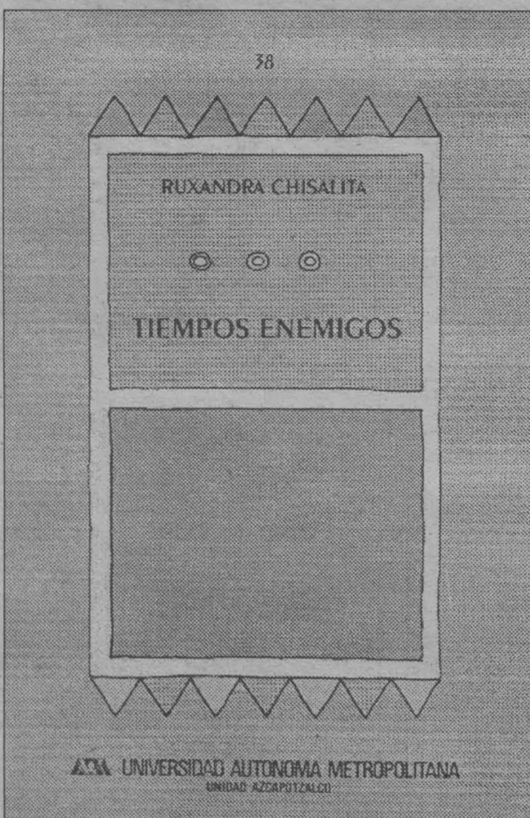
Rubrica de „lecturi" este susţinută de doi critici literari în plină afirmare – Mircea Vasilescu şi Petre Răileanu –, alături de bătrânul Z.Ornea. Foate bună rubrica „Ieri /1932" şi, culmea, de tot actuală. Parcă ar fi fost ieri!

Redactorul şef al revistei, prozatorul George Bălăiţă, îşi continuă însemnările de scriitor cu luciditate, cu bun simţ şi cu bun gust. „Rondul de noapte" este o adevărată bijuterie, una dintre cele mai bune rubrici ale revistei.

În primele pagini, chiar înaintea prezentării sumarului, „Autoportret '92" grupează câţiva autori ce se privesc în oglindă: Fănuş Neagu, Mircea Horia Simionescu, Radu Tudoran, Alexandru George şi Horia Bernea. Fiecare în stilul său, unii luându-se în serios, alţii ironizându-se pe sine şi luând peste picior chiar şi iniţiativa redacţiei. Excelente autoportretele lui Fănuş Neagu şi Horia Bernea!

Numărul 3 al revistei *ARC* reprezintă, prin acuitatea observaţiei strecurată în articolele de publicistică, prin rigoarea selecţiei, prin calitatea traducerilor şi a comentariilor, prin eleganţa discursului şi a graficii o adevărată revistă de cultură. Aşteptăm cu deosebit interes apariţiile viitoare.

PREZENŢE ROMÂNEŞTI

RECUPERAREA CLASICILOR

Din *Cultura*, nr. 1 (3), 1992, Piteşti, semnalăm studiul amplu al lui Constantin Bălăceanu-Stolnici, intitulat „Aspecte heraldice în *Biblia lui Şerban Cantacuzino* (1688)" şi unele informaţii inedite prezentate de dr. Vasile Novac, de la Arhivele Statului Piteşti, despre neamul Brătienilor, date cărora li se adaugă, tot ca text inedit, scrisoarea diplomatului american W. S. Culbertson trimisă Casei Albe. Acesta, într-o depeşă secretă, având ca subiect situaţia politică a anului 1927 în ţară, spune despre Ion I. C. Brătianu că a fost „cel mai distins şi puternic bărbat din România". Publicaţia se înscrie în rândul celor regionale şi defineşte, în acest sens, profile ale unor oameni de cultură piteşteni, cum ar fi pictorii Radu Costin Petrescu şi Emil Ivănescu. Un text din opera literară a lui Nichifor Crainic, tipărit în numărul recent apărut, demonstrează că recuperarea clasicilor e preferată literaturii contemporane, aflată într-o fază de „fluiditate" incontrolabilă artistic şi estetic.

DIAC TOMNATIC ŞI ALUMN

Literatorul

Săptămânal de literatură şi artă editat de MINISTERUL CULTURII

Anul II, nr. 36(53)/ 1992

Comitetul director:
VALERIU CRISTEA
FĂNUŞ NEAGU
EUGEN SIMION
MARIN SORESCU

Colectivul redacţional:
Lucian Chişu (redactor şef adjunct),
Nicolae Diaconu,
Andrei Grigor,
Dumitru Nicu,
Valerian Sava,
Marin Stoian (secretar general de redacţie)

Adresa redacţiei:
Bucureşti, Piaţa Presei Libere nr. 1, cod 71341, tel. 17.10.23; 17.60.10, int. 2243, 2248, căsuţa poştală 33-20.

Administraţia:
Direcţia Pentru Presă, Publicitate şi Tipărituri, Piaţa Presei Libere nr. 1, sector 1, Bucureşti

Anunţăm cititorii noştri că abonamentele la revista "LITERATORUL" se fac la oficiile poştale, factorii poştali şi difuzorii voluntari din întreprinderi şi instituţii

Cititorii din străinătate se pot abona prin RODIPET S.A. – PO BOX 33-57; telex: 11995 sau 11034; telefax: (40)-0-185673 Bucureşti – Piaţa Presei Libere nr. 1, România

Publicaţia este înscrisă în Catalogul de presă Rodipet la poziţia 43.
ISSN 1120-5583

Tehnoredactare computerizată
JORDAN
Florentina Neagu

Tiparul executat la TIPOREX Bucureşti

Difuzorii particulari din Capitală şi provincie, care doresc să distribuie revista *Literatorul*, sunt rugaţi să ia legătura cu redacţia la telefonul (90) 17. 10.23.

De asemenea, cititorii care vor să se aboneze la *Literatorul* şi întâmpină greutăţi la oficiile poştale (aşa cum suntem informaţi) se pot abona prin redacţie, expediind pe adresa noastră (din caseta redacţională) echivalentul sumelor, după cum urmează: 180 lei pentru trei luni, 360 lei (şase luni) şi 720 lei pentru un an. Rugăm ca scrisorile (cu confirmare de primire) sau mandatele poştale să fie scrise citeţ.

Literatorul

Pentru o promptă reflectare a fenomenului literar contemporan, rugăm editurile şi autorii să ne înlesnească accesul la noile apariţii, prin trimiterea la redacţie a unor exemplare de semnal. Aceeaşi rugăminte, confraţilor noştri de la revistele de cultură.

Redacţia

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

CRONICA LITERARĂ

Eugen SIMION

RÂS ŞI PENITENŢĂ

Criticii nu sunt întotdeauna spirite computerizate, au şi ei părţile lor de lene şi reverie, – eu, cel puţin, mă abat deseori de la orarul riguros stabilit la începutul săptămânii, îmi construiesc singur obstacole, evadez în lecturi neprogramate. Ah, ce plăcut este să citeşti altceva decât trebuie, când seara se pregăteşte să coboare pe prăfoasa stradă Apolodor... Dimineaţa citesc şi scriu despre proza contemporană, după masă redevin un cititor liber, caut pe moraliştii şi filosofii vechi şi lectura lor mi se pare neverosimil de uşoară, reconfortantă pentru spirit. Ar trebui, probabil, să procedez invers: dimineaţa să citesc pe moralişti şi pe teoreticieni, iar seara, întins pe canapea, să citesc cărţile de literatură.

Citesc, aşadar, eseul foarte sever al lui Octavio Paz despre Sartre şi, după ce promit redactorului şef că las totul baltă şi voi scrie numaidecât cronica pentru săptămâna viitoare, mă întorc fără remuşcări la eseul mexicanului şi nu-l las din mână până nu-l termin. Şi după ce citesc ultima frază (o splendidă parafrază: „la liberté, c'est les autres"), constat că tema articolului proiectat mi-a ieşit completamente din cap. În mintea mea continuă să fie doar Sartre şi Octavio Paz care reproşează totul filosofului parizian. Nu-i primul, nici ultimul nemulţumit de opţiunile şi erorile acestui intelectual aflat mereu în răspăr cu opinia publică şi intrat aproape în uitare după ce intelocraţii parizieni de stânga au trecut spre sfârşitul anilor '70, cu arme şi bagaje, de la stânga la dreapta.

Am o ciudată simpatie pentru Jean-Paul Sartre, nici eu nu ştiu cu exactitate de unde vine, poate de la faptul că mulţi scriitori (de la Eugène Ionesco la Octavio Paz) sunt enervaţi pe el, îi reproşează câte ceva, îi semnalează o inconsecvenţă, o frivolitate, o poziţie aberantă... I-am citit mai toate scrierile şi stilul lui tăios mi-a plăcut şi continuă să-mi placă şi azi: are geniul formulelor memorabile şi ştie să pună ordine în idei cu dialectica lui hegeliană. Octavio Paz l-a vizitat în mai multe rânduri la Paris şi a constatat cu surprindere că marele Sartre nu citise pe Sfânta Theresa şi cunoştea foarte puţin teatrul spaniol din secolele XVI şi XVII. Mare păcat, observă scriitorul mexican, pentru că Sartre putea afla în aceste scrieri o temă care-l interesează în cel mai înalt grad şi pe el: conflictul dintre graţie (iertare) şi libertate... Când tocmai discuta în barul de la Port-Royal toate acestea, apare Simone de Beauvoir şi, zice Octavio Paz, „cu oarecare nerăbdare, sileşte (pe Sartre) să-şi termine cafeaua şi să se ridice"... Scena mă amuză, am citit şi în alte scrieri memorialistice despre apariţia acestei femei severe care nu-l lăsa pe Sartre să discute prea mult cu contemporanii săi. Am scris altădată, despre surprinderea şi enervarea mea când, dintr-o monografie despre Camus, am aflat că Sartre şi Camus n-au putut sta niciodată singuri să discute, pe când erau prieteni, pentru că doamna Simone de Beauvoir nu i-a lăsat niciodată între patru ochi, a fost totdeauna de faţă. Nu voia ca istoria să se facă fără ea... Cunoaştem şi alte cazuri, inutil să le mai citez, de neveste care s-au amestecat în politică... Ce-a ieşit, iarăşi, se ştie.

Eseul lui Octavio Paz este bine scris şi argumentele lui merită să fie luate în seamă. El vede în Sartre un model intelectual („un fel de masochism moralizator inspirat de cele mai bune principii"...) şi modelul acesta ar fi paralizat spiritul unei bune părţi din inteligheţia occidentală şi din America Latină, mai mult de 30 de ani. Sartre şi, după el, numeroşi intelectuali ar fi pus spiritul critic în serviciul „urii de noi înşine şi de lumea noastră". Mai mult, această maladie intelectuală s-a transformat, la Sartre, într-o miopie istorică. „Pentru el – spune Octavio Paz – soarele realităţii n-a strălucit niciodată"...

Trebuie să recunosc că este ceva adevărat în ceea ce spune scriitorul mexican. Îi înţeleg chiar iritarea împotriva masochismului moralizator, dar nu sunt sigur că Sartre este vinovat de această boală a spiritului occidental, nici nu cred că din toată opera lui nu rămâne decât naraţiunea autobiografică din *Cuvintele*... Sartre este, în fond, un mare spirit şi erorile, tăcerile, compromisurile fac parte din personalitatea sa. Nu le scuz, dar nici nu sunt convins că în afară de ele nu există nimic în viaţa şi opera acestui filosof care şi-a asumat sarcina lumii. A reuşit? Nu ştiu, dar a încercat şi proiectul lui spiritual merită să fie luat în seamă. Sartre este, într-adevăr, o conştiinţă şi o pasiune (formula lui Octavio Paz este fericită!, şi, dacă a greşit în adeziunile sale, n-a greşit cu bună ştiinţă, în complicitate cu răul. *Angajamentul* său a fost sincer şi, când a înţeles că s-a înşelat, a recunoscut cu sinceritate şi s-a lepădat de cuvintele sale... A trăit în văzul lumii şi s-a spovedit în faţa lumii... Iată un mod care îl iartă, în ochii mei, pe filosoful care a voit să fie un pedagog social şi să transforme lumea. A reuşit ? N-aş putea spune. Lumea s-a transformat ea, cum a voit şi cum a ştiut, după legile ei secrete. El şi-a deschis inima, nu numai mintea, şi s-a amestecat în 1968 printre tinerii contestatari din cartierul latin, expunându-se injuriei şi ridicolului... Îmi stăruie şi azi în minte replica studentului parizian când filosoful s-a apropiat de microfon: „Pe scurt, Sartre, mai pe scurt"...

Citesc în *Râs şi penitenţă* această judecată globală despre opera lui Sartre: „Darurile sale nu erau acelea ale unui artist: adesea, el se pierde în digresiuni şi lungimi inutile. Limbajul său este insistent şi repetitiv: ciocănirea utilizată ca argument. Cititorul iese din toate acestea obosit, nu convins /.../ El a scris povestiri admirabile, dar îi lipsea forţa romancierului: capacitatea de a crea lumi, ambianţe şi personaje. Se poate spune acelaşi lucru despre teatrul său: ne amintim de ideile din *Huis Clos*, şi din *Mouches*, dar nu şi de fantomele care expun aceste idei. În căutarea omului concret, Sartre nu culege decât un pumn de abstracţiuni. Cât despre filosofie, contribuţiile sale fură preţioase, dar parţiale. Opera sa nu constituie un început, ci o continuare şi, câteodată, comentariul altor opere. Ce rămâne din el dacă-l îndepărtăm de Heidegger?"

Îmi vine să răspund: rămâne Sartre, o conştiinţă şi o pasiune. Mai exact: o conştiinţă care-şi judecă pasiunea.

□

Trei poeme de Radu Cârneci

ÎNCHINARE LA BACH

Fără de tine deseori mă tem
în zborurile-nalte prin făptura
pe care-o port şi-n spaimă te rechem
cu sunet stins, cu încleştată gura.

Atunci în sânge îngeri se adun
cu aripi line îmblânzind plăcerea
iar cerurile mele se supun
şi tainele îşi strălucesc averea

Tron luminos miresme împrejur
iar tu vibrând acolo-n transparenţe
şi lumi din tine izvorând, contur
esenţelor topindu-se-n esenţe.

Din suflet păsări mari de nevăzut
spre alte lumi pornesc ducând iubirea
şi arde-n mine Marele-Absolut
iar tu mă aperi cu nemărginirea...

O PRĂPASTIE AURIE

Ochiul tău e negru, ochiul meu
e verde ca smaragdul şi greu

Ochiul tău e taină şi prinde
ochiul meu cerească merinde

O, şi e o prăpastie aurie
şi plânge pasărea după colivie

Şi trec fantasme: ale mele, ale tale
grăbindu-se pe-a văzduhului vale -

Ochiul meu e verde şi prinde
ochiul tău cerească merinde...

SEARĂ LUNGĂ

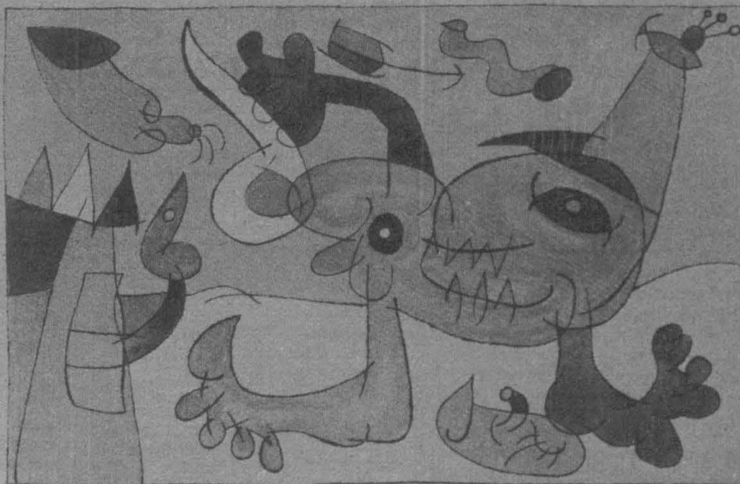
Seară lungă, lungă seară -
stau la pândă suflete
arbori nalţi de suflete
crengile cu suflete

Seară lungă, lungă seară -
unde trec pe unde trec
urmele de timp se trec
clipele în mine trec

Bate-o taină-n sâmbure
sufletul meu sâmbur e
sufletul meu singur e -
seară lungă, lungă seară

De poţi trece peste cer
de poţi părăsi un cer
te coboară-n al meu cer
seară lungă, lungă seară

Prinde-mi rădăcinile
oarbe sfinte vinile
pentru noapte ţine-le
seară lungă, lungă seară...

Joan MIRO: Ilustraţie pentru Ubu Rege

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

Moartea unei republici roşii

Titlul romanului lui Felix Aderca, *Moartea unei republici roşii*, apărut în 1924, se poate uşor împrumuta unui alt volum*) apărut recent la Oradea, în editura Cogito, sub titlul *Agonia* şi semnat de Liviu Borcea. Este vorba de reconstituirea unei perioade deosebit de ingrate şi de puţin cunoscută din istoria părţilor de vest ale ţării, care timp de o lună, între 22 martie - 19 aprilie 1919, au intrat în componenţa republicii bolşevice proclamate de Bela Kun la Budapesta. Care sunt inovaţiile acestei administraţii şi modul în care ea anticipă măsuri şi moduri de comportament ale regimului socialist instaurat după 1944 în ţara noastră se pot urmări cu legitimă curiozitate de către oricine, mai ales că noaptea toate pisicile sunt negre şi, deci, şi cele două regimuri se aseamănă între ele ca picăturile de apă.

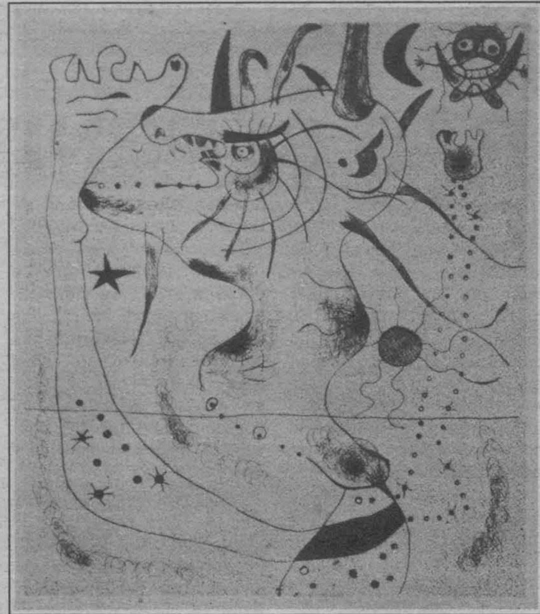
Dar să vedem mai pe îndelete care este materia acestei cărţi. Un oraş de graniţă, Oradea, îşi trăieşte la sfârşitul primului război mondial istoria sa. Oameni de naţionalităţi diferite, români, maghiari, evrei, germani întâmpină zorii noii lumi în mod diferit. Ca şi acum, atunci s-a produs o revoluţie, o mutaţie, o schimbare esenţială în viaţa lor: trecerea de la stăpânirea austro-ungară la regatul român, prin înfăptuirea Marii Uniri. Nu înainte însă de a fi traversat un imens deşert, cel al revoluţiei bolşevice maghiare din 1919, care a introdus pentru o lună şi la Oradea „teroarea roşie". Ce a însemnat războiul pentru locuitorii Oradei şi ai Bihorului, ce reprezintă pentru ei noua autoritate introdusă cu puterea armelor, cum e aşteptată sosirea salvatoare a armatei române sunt tot atâtea aspecte, trăiri, frământări pe care populaţia oraşului le trăieşte conştient sau inconştient, dorit sau nedorit, antrenant sau pasiv. Prin faţa ochilor noştri se derulează fapte şi întâmplări, ştiri şi comentarii de ziar, într-o formulă care i s-a părut autorului cea mai potrivită pentru reconstituirea reală, obiectivă a unui timp istoric şi a protagoniştilor lui. Modalitatea e aceea a unui fals jurnal, compus şi recompus din aşezarea cap la cap, cu comentariul adecvat, redus la minimul necesar, a ştirilor şi a evenimentelor publicate în răstimpul amintit de presa română şi maghiară din localitate, fapt ce ne dă impresia de *viaţă trăită* nemijlocit, de reportaj de război, transcris şi notat febril în chiar miezul evenimentelor. Carte de reconstituire şi de atmosferă, *Agonia* este jurnalul mozaicat al prăbuşirii unei lumi şi al naşterii alteia.

Liviu Borcea nu este literat, el este istoric, dar relatarea pe care o concepe atinge uneori forma unei literaturizări necesare, în câmpul căreia fapte, oameni şi întâmplări capătă vârtejul (vertijul), gălgăiala, precipitarea, fastul sau lentoarea mersului aglutinant al unei naraţiuni, neeliminând din traiectul narativ nici fapte şi trăiri senzaţionale (sau care pot deveni senzaţionale) într-o lume a schimbărilor şi transformărilor aduse de război, de foamete, ruină, măcinare interetnică, ură, silnicie, inegalitate. Agonia lentă sau precipitată a unui imperiu şi a structurilor sale de putere, amestecate mereu cu tragedia colectivă sau individuală a oamenilor, ce trăiesc irepresibil dorul de schimbare, de transformare, de altă lume, este resimţită la fiecare pas de toate personajele care circulă în paginile cărţii. E, mai ales, acea năzuinţă profundă şi ardentă a populaţiei române, de a se vedea în sfârşit acasă la ea, repusă în drepturi şi redată definitiv locului şi rolului pe care de jure et de facto îl juca în această ţară.

Deşi perioada de timp evocată de autor este relativ scurtă, 1 ianuarie - 20 aprilie 1919, sfârşindu-se cu ajunul zilei de Paşti (când trupele române conduse de generalul Moşoiu îşi fac intrarea în oraş, chemate şi aclamate de întreaga populaţie, chiar şi de cea maghiară care a trimis mesageri la general spre a o ruga să intervină, deoarece armata bolşevică de ocupaţie adusese oraşul într-o totală stare de ruină şi haos), cartea are suficientă respiraţie pentru a o menţine pe linia unui interes general. Perioada de aşteptare, de înfruntare şi confruntare armată şi propagandistică, ce a urmat stabilirii celor două oştiri, române şi maghiare, pe linia de demarcaţie Ciucea - Zalău, cu supravegherea reciprocă şi alaiul de dezinformări aferent, cu spaima trăită în fiecare zi de municipalitatea oraşului că trupele române vor apărea pe neaşteptate la porţi, cu greutăţile aprovizionării şi menţinerii oraşului în stare de funcţionare, cu sarabanda hotărârilor şi comunicatelor ce se bat cap în cap, cu numeroasele vizite de mediere şi observare ale misiunilor engleze şi franceze, cu realul pericol al bolşevismului rusesc, care voia să sprijine militar republica lui Bela Kun, se pretează deosebit de bine unei atari analize. În centrul evenimentelor rămâne însă populaţia majoritar românească a Bihorului, supusă la grele suplicii din partea ocupanţilor, ale căror misiuni represive se transformă într-o stare de teroare continuă, prin jafuri, tâlhării, abuzuri, violuri, samavolnicii, incendieri de sate. Se evocă măcelul din satul Sighiştel, asasinarea bestială a fruntaşilor români de la Beiuş, Ciordaş şi Bolcaş, numeroasele schingiuiri şi atrocităţi. Dar mai interesante ca toate sunt măsurile luate de conducerea bolşevică de la Oradea sub conducerea comunistului Bela Kátz, în care întâlnim veritabile anticipări ceauşiste, precum interzicerea predării religiei în şcoli, desfiinţarea mănăstirilor şi a schiturilor de călugăriţe, predarea bijuteriilor, căsătoria fără verighete, alimentaţia raţională („De la Budapesta se comunică pentru toată ţara că, în perioada 27 martie - 2 aprilie, va fi săptămână fără carne"), interzicerea vopsirii ouălelor de Paşti, socializarea magazinelor, înfiinţarea şcolilor de agitatori, desfiinţarea Academiei Maghiare, ca „ultima citadelă întunecată a reacţiunii", înfiinţarea tribunalelor revoluţionare, stârpirea burgheziei şi instaurarea dictaturii proletariatului, lichidarea duşmanului de clasă etc. Modul în care au fost aplicate aceste sloganuri la Oradea rămâne o pagină neagră în istoria acestui oraş, care ne aminteşte întrutotul de teroarea ceauşistă de mai târziu. Chiar şi numai pentru acest lucru, cartea lui Liviu Borcea merită a fi citită.

Mircea POPA

*) Liviu Borcea, *Agonia*, Editura Cogito, Oradea, 1992

Joan MIRO: Trezirea Gigantului

LEVITAŢIE IZBUTITĂ

Emilian Galaicu-Păun este un poet din Moldova de peste Prut. Dat la cules în decembrie 1990, scris, probabil (cel puţin în parte: unele datări de poeme o atestă), cu câţiva ani mai devreme şi apărut înainte de ziua măreaţă a proclamării independenţei republicii, de la sfârşitul lui august, volumul său despre care vom vorbi*) e unul compus în vremea opresiunii politice dar şi culturale a vechiului imperiu, împrejurare despre care grăiesc nu numai versurile pe care le cuprinde, ci şi detalii deloc neînsemnate de prin notiţele explicative (unele în rusă!) şi casetele tehnice (unde găsim azi dispăruta siglă „R.S.S." pusă înaintea numelui Moldovei şi codurile cifrate, administrativ-bibliografice, sovietice, care aliniază, ca într-un fişier de poliţie secretă, nu mai puţin de 23 de cifre şi două litere, în timp ce, de pildă, clasificarea ISBN se mulţumeşte cu zece cifre doar!). Un volum, deci, scris în condiţiile adverse ale stăpânirii străine, un volum al afirmării emancipării culturale şi întoarcerii la matcă a spiritualităţii române dintr-un spaţiu atâta vreme oropsit. Şi, în acelaşi timp, un volum care vine să se aşeze cu cinste în contextul peisajului cultural românesc văzut în ansamblu, înfăţişând o poezie modernă, actuală, viguroasă, ce contrazice orice prejudecăţi, vor fi putut fi vehiculate uneori despre un pretins provincialism sau decalaj istoric al oamenilor de litere basarabeni. Cartea e însoţită, pe una din ultimele-i file, de propria-i fişă bibliografică (probabil, tot una din reminiscenţele mamutului administrativ „unional", care, însă, în acest caz, mai mult amuză decât deranjează), incluzând o prezentare telegrafică: „Cartea e alcătuită din câteva cicluri: «Levitaţii», «Pomelnic», «De unde venim, cine suntem? Încotro mergem?», în care autorul încearcă să reinterpreteze în modul artistic noţiunile de istorie a neamului, de ideal, ş.a."... Stilul specific al notiţelor bibliografice, inevitabil simplificator şi pedestru, sărăceşte, evident, în chip dezastruos, tabloul complex al noimelor interesantului volum de poezie despre care e vorba.

O poezie adevărată, căci neparafrazabilă, ireductibilă la transpunere narativă, ce nu poate fi percepută adecvat decât prin lectură directă.

Poetul se individualizează printr-o serie de procedee predilecte, prin patrimoniul spiritual-afectiv (colectiv şi personal) pe care-l exprimă şi, ca particularizări definite ale acelui patrimoniu, printr-un număr de teme recurent ilustrate. Greu separabile la experienţa înfiorată a primei lecturi, cele trei niveluri de individualizare sus-amintite sunt, totuşi, disociabile prin demers analitic, şi le vom semnala ca pe jaloane posibile – fireşte, amendabile! – ale apropierii de poet.

Dintre procedeele predilecte impresionează în primul rând o propensiune către modul ludic, temperată permanent de o asumare a gravităţii. Sonorităţi neaşteptate, jocuri de cuvinte (mereu revelatoare), jocuri tipografice de punere în pagină, ruperi şi dislocări de cuvinte, descompuneri de vocabule guvernate de o năzuinţă etimologică – arbitrară, lingvistic vorbind, dar convingătoare artistic, poetic –, cultivarea metaforei ai căror termeni corelaţi ţin, respectiv, de universul corporal şi de cel cosmic, un ton deseori aspru, zgrunţuros, „zdrelit", alteori de vaticinaţie biblică, nu exclud totuşi o înclinaţie către o prozodie mai „tradiţională", către enunţarea fluentă, melifluă chiar. Recursul la arsenalul folcloric e prezent cu discreţie, dar cu constanţă, uneri în formula influenţelor, alteori cât se poate de manifest: „99 de guri, noi ne ducem pe drum pe marginea/ drumului pe cale pe cărare/ tot ca să mursecăm şi să mursecăm/ 99 de viţei de la 99 de vaci sterpe/ 99 de purcei de la 99 de puşculiţe cărora oi-i a făta/ 99 de pui de la 99 de ouă roşii" etc. (*„Descântec de ducă"*).

Procedeele şi modalităţile genezei versurilor decurg din sau sunt intim corelate cu patrimoniul căruia îi dă glas poetul: patrimoniul simbolisticii şi al simţirii creştine, în primul rând, strâns asociat cu cel al pătimirii aduse de asuprirea naţională, trăite, ambele, prin asumare individuală şi vibraţie acută, şi nicidecum convenţional ilustrate prin vehicularea unui inventar decorativ. La acest filon al tradiţiei – simţit însă cu maximă actualitate – se adaugă cel al unei exaltări a sexualităţii, o sexualitate carnal-senzorială, într-o primă instanţă, dar, în acelaşi timp, „biblică", sacrală, investită, de fapt, cu menirea de a semnifica o cunoaştere profundă a contingentului, de a călăuzi raportarea la lume. Nu-i sunt străine poetului nici viziunile „geopolitice" sau meditaţia istorică. „Temele" particulare ale poemelor sunt, evident, subsumate acestui patrimoniu. Problematica naţională, politică, spirituală, morală e mereu prezentă, cu referire uneori transparentă – dar niciodată vulgar-ilustrativă – la evenimentele recente (Decembrie '89 ş.a.). Foste „mari teme ale socialismului", entuziast glorificate cândva – uneori sincer şi legitim, fără îndoială, alteori din conformism conjunctural – de poeţi, atât în „Ţara Sovietelor", cât şi dincoace de Prut – electrificarea sub zodia „lămpii lui Ilici", urbanizarea galopantă şi răsturnătoare de valori, metroul, marele oraş (care, în cazul în speţă, e metropola „unională", imperială, iţindu-se din ea „turnul Ostankino ca un ţurţur de fier"), „locomotivele istoriei" – sunt reluate în răspăr, ca semne ale unui univers ostil, pustiitor, perceput printr-o înfruntare dură ce pune în lumină valori fundamentale ale sufletului.

Dincolo însă de orice „anecdotică" – cu totul relativă, de altfel, căci măiestrit ridicată la modul generalizării poetice –, demersul lui Emilian Galaicu-Păun e cel cât se poate de clar exprimat în titlul volumului: *Levitaţii deasupra hăului*. Deasupra hăului primordial, dar şi deasupra oricărui hău, actual, tranzitoriu sau etern. Levitaţii săvârşite prin *poezie*, prin iubire. Şi, dacă, din dorinţa de a sistematiza oarecum didactic ţesătura de sensuri a volumului, am putea spune că patrimoniului naţional, folcloric, creştin-biblic îi corespund mai ales piesele ciclului *Pomelnic*, iar celui erotic, existenţial şi propriu-zis poetic (lingvistic, metaforic, prozodic) – cele intitulate *Levitaţii*, va trebui să precizăm de îndată că toate semnificaţiile – precum poemele ciclurilor în corpul volumului – sunt întreţesute în caierul unic al năzuinţei esenţiale a poetului: levitaţia deasupra hăului. Levitaţie izbutită.

Nicolae BÂRNA

*) Emilian Galaicu-Păun, *Levitaţii deasupra hăului*, Ed. Hyperion, Chişinău, 1991

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

Constantin CIOPRAGA

CARNAVALESC ŞI TRISTEŢE:

CONSTANT TONEGARU (I)

Poate fi oare asociat Constant Tonegaru boemei romantice? Practic, boema presupune o anumită ostentaţie, dacă nu extravaganţă, plus sociabilitate şi proiecte de cafenea, adesea sub incidenţa pauperităţii, ca în popularа frescă a lui Henri Murger. A duce o existenţă mizerabilă de fantast ironic, refractar convenţiilor, abandonând clasele liceale, pentru a se instrui pe apucate, prin lecturi libere, acestea, în cazul lui Tonegaru, divulgă un caracter incomod; nu mai puţin însă, el e un proscris, un urgisit tipic, în implacabil conflict cu un părinte intransigent, superposesiv, care, implicat într-o afacere pasională încheiată cu gloanţe, îşi va repudia familia. Structura lui Constantin Tonegaru-tatăl, diplomat al Institutului tehnico-nautic „Amerigo Vespucci" de la Livorno, căpitan de cursă lungă – autor de lucrări de drept maritim internaţional, al unui „Jurnal de bord" (1905) şi al unei antologii, *Poezia mărei* (1913), el însuşi versificator –, e similară cu cea a părintelui lui Anton Holban, ofiţer şi acela, voluntar, obstinat, impulsiv la extrem. Apariţia în 1945 a *Plantaţiilor* lui Constant Tonegaru („Premiul pentru debut acordat scriitorilor tineri de Editura Fundaţiilor") confirma, o dată mai mult, observaţia goetheană despre suportul defensiv, mântuitor chiar, al poeziei, faţă cu tragicul. Il vedem o dată, adresându-se unei fluide Hilda, „amăgitoare de fluturi", însă el singur mistifică sistematic: „Trufaşo, ucigaşo, ascultă o poveste de jos –/ dar fiecare maistru de cuvinte/ minte,/ eu mint însă cel mai frumos" (*Hilda sau poveste de noapte*). Năpădit de încercări, damnat, frondeur în felul lui Geo Dumitrescu, al lui Ion Caraion şi Dimitrie Stelaru, autorul *Plantaţiilor* avea să coboare repetat în Infern, nu pentru penitenţă, ci pentru a estima ceea ce în om e divin. L-a obsedat o vreme Bacovia, de unde retragerea în eul anxios; iată apoi *Flămânzii* din „mahalalele ducând spre barieră" ori *Maidanele galbene*, populate cu vagabonzi, locuri în care copiii se amuză, „înecând pisici în bălţile reci"; nu lipsesc nebunii: „un dric, al dracului de murdar", transportă spre „balamuc" pe cei ieşiţi din minţi.

De ce *Plantaţii*? Ce vrea să spună *Plantaţia de cuie* – titlul celui mai amplu poem?! Aluzii vitriolante despre a doua conflagraţie mondială, mulţimi sumbre, chipuri de lignit şi soldaţi de plumb, orizonturi calcinate, inclusiv *cuie* fixând pe pari sârmă ghimpată, acestea nu sunt „plantaţii", ci *implantări* într-o conştiinţă dezolată – în fapt patetică –, în eul vizând o lume re-aşezată, re-ordonată existenţial, izbăvită de aluviuni noroioase, dar refuzându-se înfăptuirii. „Poate în *Lună* sunt republici sincere fiindcă acolo trăiesc morţii" –, pretext de *Alegorie generală* vorbind de penitenţi meteorici, de arlechini „migratori din constelaţii..." Însă Tonegaru nu e un astral. Montajele lui, mereu încordate, se desfăşoară de regulă la nivel terestru repetitiv, prepoderent în benzi orizontale, cu largi deschideri de spectacol neptunic, cu exaltări de închipuit amiral, fără flotă; suspinător şi răsucit spre sine, marcat de reprezentări tulburi şi necontenit în căutarea unui punct de sprijin, harul echilibrului nu-l atinge niciodată, drept care oamenii, în *Grădina publică*, îl ţin de rău: „– Uite, ăsta e Tonegaru, poet decadent/ scrie despre fantome, constelaţii şi alte drăcii,/ fără a se şti că la limba română a rămas repetent..." Limbajului familiar, direct, colocvial, îi fac pandant referinţe livreşti în exces, nenumărate adnotări geografice şi istorice, trimiteri neaşteptate la felurite ştiinţe; fantome în *vibrato*, matrozi în spelunci, prinţese spectrale cu „sâni verzi", fiinţe schimonosite, plutonice, compun agitate scenarii apocaliptice, grupuri dispărând în solitudini marine ori deşertice. Flancat de Cavalerul de carne, vizitat de Cavalerul Auster ori de Cavalerul Schelet, autorul *Plantaţiilor* pune în mişcare o mitologie delirantă, în care grotescul, halucinantul, himericul, într-o fervoare stranie la rece, sufocă. Anterior, Ion Vinea vorbea de *Crucea de Seară*, de *Ucigaşul Arborilor*, de *Vasul-Fantomă*. În acelaşi mod, Tonegaru majusculează fără frână, imaginând scenarii cu „personaje" simbolice, artefacte, ocazionale, de unde: Cetăţeanul Necunoscut, Domnul Anonim, Marele Temnicer, ori Marele Congres Transparent, Vărsătorul de Zodii, Cuvântul de Sus, Demonul Sângelui, Marea de Safir, Pasărea-Cobe, Piaza Rea şi celelalte, multe la număr.

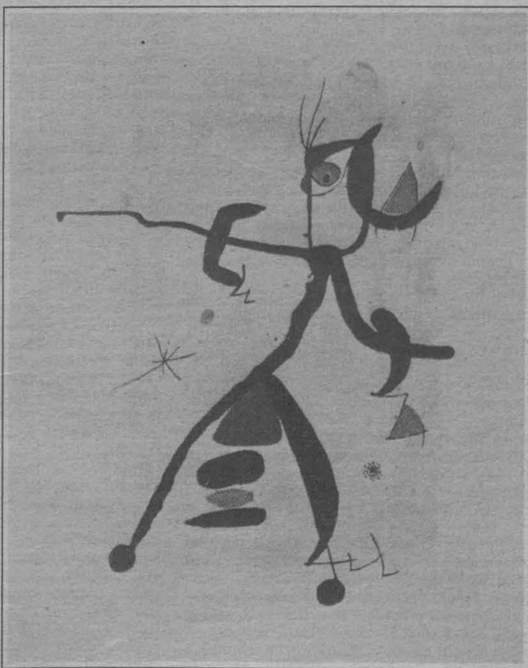
Până la un punct, grotescul pare a fi o formă a jocului, poetul fiind, simultan, şi păpuşar, şi păpuşă, dar, ca la Stelaru, spectacolul stă mai puţin pe ambiguităţi cât pe dimensiuni grave, polarizante. În criză de identitate, practicând – la modul carnavalesc – jocul cu măşti, el îşi asumă neîncetat destine compensatorii; spectacol de interiorităţi, exerciţiu fantastic-ironic adumbrit de tristeţi – acesta e stilul.

Uneori se trezeşte în mine Genovezul, dar numai dimineaţa
vrea să vadă urmărind şinele înzăpezite ale liniei de tramvai
flota peste care a fost amiralul echipajelor încinse cu spade,
poate acum vagabonzi ce sorb în spelunca cel mai decolorat ceai.

Iubita cu surâs neutral îi vorbeşte de Terranova, iar castanele trosnesc în sobă „ca tunurile de bord altădată..." Tânăr, Ion Vinea întreba zeflemitor: „Aşa-i doamnă, că sunt poet mare?" (*Whysky-Palace*). La Tonegaru, într-un *Cântec pe hârtie*, găsim o similară formulare ironic-dubitativă, căci iată-l întrebându-se dacă e „îndeajuns" de „mare" pentru a deveni „păpuşe de ceară lângă Marat şi Camille Desmoulins", în celebrul Muzeu Grévin. Autobiografia lui, de „spectru infailibil", în „armătură (...) proletară de var" sfârşeşte în fanfaronadă:

Noaptea caligrafiază curtezanelor epitaful meu pe ferestre:
„Sunt condotierul Tonegaru fără spadă;
mi-am tocit-o ascuţindu-mi ultimul creion
să scriu cum am dat în poezie cu o grenadă..."

Travestirea unor realităţi contemporane, ca în *Document* – simulând că evocă Revoluţia Franceză, dar vizând în fapt al doilea război mondial – e procedeu curent: „Sunt Peter Schlemihl Altfel/ şi întreb respectuoas, prescurtat, cu onor,/ pe planetă tirania mai trimete oamenii la abator?" (împreună cu altele, în epocă poemul a fost interzis). Cavaler al ordinului „Lancea lui Don Quijote", acelaşi Schlemihl, personaj chamissian, adresează chemări înalte cetăţenilor planetei. Apelul la tot felul de măşti nu cunoaşte limite. La ţărmul Balticei, peregrin sumbru cântând pentru Clara, îl întâlnim deodată în alt ev, paiaţă cu „tălpi de carton şi baston", „singurul de la 1200 printre roboţi şi caii-putere"; altă dată în tramvai, aflând din gazetă ştiri despre „bătălia din Ucraina", îşi aminteşte de întâmplări de „pe la o mieşasesuteşiceva..." Combinaţiile, permutările, metamorfozele presupun tot felul de surprize, de unde uneori surâsul bonom, punctând un dataliu, semnalând un contrasens; astfel, „funcţionarul cum se cade" din *Ploaia* a fost cândva „hatmanul Mazeppa". Constantă la poetul famelic din *Debemur morti*, căruia, după carnaval, luna îi pune pe obraz „o mască de ghips", e seducătoarea, necontenita mişcare în exotic, limbajul care-l prinde fiind cel al unui mitoman ironic. Sub aparenta laudă de sine, bineînţeles, colcăie sarcasmul. „Undeva în China meridională", unde „aduceam civilizaţia blindaţi în camioane Ford", cineva a spintecat cu baioneta un „om galben"... Câte o notaţie înşelător echivocă, pretext de *Moment solemn*, dramatizează: „Pe cuvânt de cinste poetul Constant Tonegaru a văzut Moartea/ plutind deasupra plantaţiilor desfrunzite de ceai..." O mulatră, cândva iubită la Brăila (*Femeia cafenie*), se proiectează pe ecranul confuz al portului, în „lumini de fanare", cadru în care „robii descărcau un vapor cu lignit". Multe poeme sunt, în fond, scurte reverii, marginalii ocazionale, pseudo-completări la un atlas geografic; cot la cot cu Fantoma lui Oswald, bunăoară „un biet arlechin (...), arhivar din Sundsvall", călătoreşte imaginar de pe Colorado până pe „cheiul din Bahia"... Arlechinul e, fireşte, Tonegaru. □

Joan MIRO: Constelaţie III

Convorbire cu Birger Munk Olsen

Eugen Simion: Domnule Olsen, sunteţi preşedintele grupului umanist al Academiei Regale Daneze şi vicepreşedintele Academiei. Cititorilor noştri le-ar plăcea să cunoască câte ceva cu privire la organizarea acestui grup şi proiectele lui în cercetare.

B. M. Olsen: Academia Regală din Danemarca, care va sărbători a 250-a aniversare a sa anul acesta, este formată din două grupuri: grupul ştiinţific şi cel umanist. Academia nu dispune de un institut propriu de cercetări deoarece socoteşte că în universităţi cercetarea este mai bine plasată. În schimb, ea participă activ la cooperarea internaţională, mai cu seamă în domeniul ştiinţelor umaniste în cadrul Uniunii Academice Internaţionale şi a Fundaţiei Europene Ştiinţifice.

Academia nu primeşte decât subvenţii modeste din partea statului şi a Consiliilor de Cercetare şi totdeauna cu scopuri precise, fiind finanţată considerabil de Fundaţia Carlsberg, cu care întreţine relaţii privilegiate. Independenţa economică a Academiei îi este indispensabilă ca să poată să-şi realizeze sarcina sa fundamentală: să fie conştiinţa sau mai degrabă conştiinţa *acută* a cercetării. Ea trebuie să urmărească îndeaproape dezbaterile publice şi iniţiativele autorităţilor ca să se pronunţe, la momentul oportun, cu întreaga sa autoritate şi prestigiu. Din ce în ce mai mult, are misiunea de a apăra cercetarea de bază, cercetarea fundamentală care riscă prea uşor de a fi neglijată în avantajul cercetării aplicate, mai favorizată de guvern. Interdisciplinaritatea este un alt domeniu în care Academiile au un rol important de jucat. În timp ce universităţile şi Consiliile de Cercetare sunt în mod general împărţite în facultăţi sau secţii mai mult sau mai puţin compartimente, Academiile sunt adesea singurele capabile să reunească diferite domenii ale cercetării, singurele în care se ating cu regularitate domeniul ştiinţific cu cel umanist. În Danemarca, am păstrat chiar vechea tradiţie care vrea ca în fiecare şedinţă bisăptămânală să fie făcute o comunicare ştiinţifică şi una umanistă totodată. Chiar dacă umaniştii urmăresc cu greu uneori expunerile ştiinţifice, o asemenea practică deschide orizonturi noi şi lasă să se întrevadă că ştiinţele exacte şi cele umaniste se întâlnesc în multe puncte.

E.S. – Vă ocupaţi de literaturile medievale. Aţi putea să ne spuneţi câteva cuvinte despre studiile dvs. în acest domeniu şi despre studiile medievale în general?

B.M.O. – Mă ocup mai ales de rolul literaturii clasice în cultura medievală. Într-adevăr, aproape toate domeniile Evului Mediu sunt puternic impregnate de spiritul antichităţii: limbajul, stilul, versificaţia, temele literare, filosofia, artele, tehnica, medicina etc. Chiar şi teologia a suferit influenţa culturii antice în multe privinţe. Am fost preocupat mai întâi de receptarea literaturii clasice studiind manuscrisele păstrate, bibliotecile şi mărturiile explicite. Rezultatele acestor cercetări au fost publicate în lucrarea mea *Studiul autorilor clasici latini din sec. XI şi XII*, tipărită la Paris, în 4 volume, din 1982 până în 1989. Într-o carte care tocmai a fost publicată la Florenţa, *I classici nel canone scolastico altomedievale*, am încercat să determin, plecând de la toate sursele posibile, care erau operele literare latine care se studiau în şcoli din sec. IX până în sec.XII. Cu siguranţă aceste opere explicate detaliat în clasă şi adesea învăţate mai mult sau mai puţin pe dinafară, au exercitat cea mai mare influenţă asupra literaturii medievale. Interesul pentru acest aspect al Evului Mediu creşte din ce în ce şi Fundaţia Europeană Ştiinţifică tocmai a lansat la Strasbourg un important *network* internaţional despre tradiţia clasică a Evului Mediu şi a Renaşterii, al cărui preşedinte sunt. Studiile ştiinţifice se înmulţesc într-o asemenea măsură încât bibliografia anuală *Medioevo latino*, care apare la Florenţa din 1980, înregistrează în fiecare volum mai multe mii de articole şi monografii numai pentru Evul Mediu latin. Operele de vulgarizare şi traducerile de texte medievale se vând bine, adesea sub forma cărţii de buzunar, şi desele expoziţii despre Evul Mediu atrag mulţimile, care admiră, de exemplu, frumoasele manuscrise cu miniaturi şi obiectele de artă. Succesul Evului Mediu este cu siguranţă datorat nu numai înaltei calităţi artistice, artizanale şi arhitecturale a întregului ce ne-a parvenit, ci şi faptului că a contribuit într-o mare măsură la formarea lumii moderne.

E.S. – În calitate de om de litere, vă interesaţi fără îndoială şi de literatura contemporană. Cum vedeţi astăzi literatura europeană? Se vorbeşte mult de o criză profundă. Acum zece ani, Barthes socotea că după război mitul marelui scriitor ar fi dispărut din orizontul cultural şi ar fi fost înlocuit, în schimb, cu mitul profesorului de literatură...Este, oare, adevărat?

B.M.O. – Într-adevăr, literatura actuală pare să fie lipsită de strălucire şi relief: marile nume au dispărut aproape, şi este dificil să discerni vârfurile printre operele tinerei generaţii. Este poate semnificativ şi faptul că Premiul Nobel pentru literatură a fost decernat, mulţi ani la rând, autorilor ne-europeni. Cuvântul lui Roland Barthes era cu siguranţă adevărat acum aproape un deceniu, dar Barthes a murit în 1980 şi de atunci, mai ales după falimentul teoriilor marxiste, critica literară universitară pare să fie şi ea în criză. Se continuă exploatarea ideilor din anii '60 şi '70, uneori cu rezultate bune, şi poate deconstructivismul se arată cel mai productiv astăzi.

E.S. – Cititorii români ştiu puţine lucruri despre literatura daneză contemporană. Care sunt fenomenele importante apărute după cel de al doilea război mondial?

B.M.O. – De la război, literatura daneză a fost destul de bogată pentru o ţară de cinci milioane de locuitori, aproape toate genurile şi mişcările literare au fost cultivate şi reprezentate. Dar aşa cum este şi cazul literaturii europene în general, literatura daneză contemporană oferă puţine nume mari. Scriitorul cel mai cunoscut în străinătate este cu siguranţă Karen Blixen (moartă în 1962), deşi operele sale cele mai importante datează dinaintea războiului. Ea este foarte populară acum: mai multe din cărţile sale, ca *Le Festin de Babetta*, au fost transpuse pe ecran cu succes şi un număr de biografii, alături de studii importante, despre ea au apărut chiar şi în Statele Unite. Mai pot fi menţionaţi Villa Sorensen, care este un autor filosofic foarte original şi Henrik Stongerup, ale cărui romane biografice au cunoscut un mare succes în străinătate, Klaus Rifbjerg este un autor foarte productiv, prea productiv după părerea multora, dar el descrie bine mentalitatea tipică daneză.

E.S. – Cum se vede de la Copenhaga cultura română?

B.M.O. – S-a urmărit în Danemarca, cu mult interes şi multă simpatie, evoluţia României în ultimii ani. Cultura română rămâne totuşi încă destul de puţin cunoscută. Există un învăţământ în limba română la Institutul de Filologie Romană de la Universitatea din Copenhaga şi avem acum bune dicţionare româno-daneze şi danezo-române; unele opere literare româneşti au fost traduse în daneză şi sunt cunoscuţi mai ales Cantemir, Eminescu şi Iorga, prin antologiile şi istoriile literare. În ceea ce priveşte muzica, este bine cunoscut George Enescu, ale cărui compoziţii sunt cântate uneori la radio sau la concerte. Sunt convins, totuşi, că o dată cu intensificarea raporturilor dintre România şi Danemarca, vom asista la o resuscitare a interesului pentru cultura română. □

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

CHEI HASDEENE

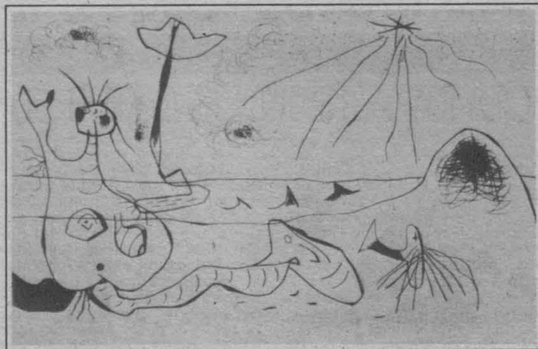
La 25 august se împlinesc 95 de ani de la trecerea în nemurire a „Magului de la Câmpina", Bogdan Petriceicu Hasdeu. Având în faţă şi cea mai recentă şi mai solidă biografie a savantului, *Romanul vieţii lui B.P. Hasdeu* de I. Oprişan, 1990, 646 p., să încercăm să rezumăm, încă o dată, dimensiunile acestei personalităţi ieşite din comun, cu accent pe manifestările sale literare. În primul rând, e ceea ce G. Călinescu numeşte un „temperament complex", în sensul că el „uneşte sublimul şi mistificarea". Dar încă mai de mult, o altă personalitate „tumultoasă", N. Iorga, găsea că înaintaşul său întru congenialitate devenise încă de la 20 de ani „om genial, stălucitor, de un spirit satanic, impunător printr-o ştiinţă enciclopedică". Gigantismul proiectelor sale ni-l relevă ca pe un spirit renascentist, cu vocaţia monumentalului şi a singularităţii în sensul superior al cuvântului. Se mai adaugă, în configurarea acestei personalităţi colosale, tentaţia înaltelor idealuri, generozitatea nemărginită, deschiderea largă către noutate, tinereţea nedegradabilă. Contemporanii şi exegeţii săi i-au văzut şi admirat măreţia, contradicţiile, ciudăţeniile, unicitatea şi tragismul acestui „suflet uraganic". Din mulţimea de caracterizări ale „spectrului interior", să reţinem aici numai câteva, mai penetrante. Pompiliu Constantinescu: „impetuos poligraf", „imagine mobilă", autorul unor „investigaţii fabuloase asupra mitului denumit popor", Hasdeu „ambiţionează să rezolve, în aceeaşi operă, spiritul de analiză şi spiritul de sinteză". Cu literatul Hasdeu, ca şi cu literaţii din aceeaşi familie: Cantemir, Heliade, Iorga, criticul se arată, pe drept cuvânt, exigent, chiar drastic: „absenţă de imaginaţie şi deficienţe de lirism", „bombasticismul expresiei, vehemenţa exagerată a contrastelor, de entuziasm şi indignare, acumularea repetiţiilor retorice" etc. G. Călinescu: „Hasdeu a fost un geniu universal şi se poate afirma că a izbutit aproape peste tot. Lirica este, dintre toate ramurile încercate, cea mai slabă"; „În teatru s-a uitat *Domniţa Ruxanda* (...) şi comedia în două acte *Trei Crai de la Răsărit*, superficială şi de spirit"; „Însă *Răzvan şi Vidra*, «dramul» ironizat de Alecsandri, căruia totuşi îi va sluji de model, rămâne în picioare. Este una dintre cele mai bune drame din literatura română". Mircea Eliade e un admirator integral al lui Hasdeu (poetul, romancierul, eseistul, profetul, filosoful istoriei), un „închinător la mitul hasdeean", cum îl numeşte P. Constantinescu. O nevinovată şi agreabilă naraţiune, *Duduca Mamuca*, îl uluieşte; viitorul istoric al religiilor găseşte concentrate toate purele esenţe romantice în „marele roman *Ursita*"; *Răzvan şi Vidra* e „magnifică", „admirabil scrisă" etc. Şi extazul tânărului editor atinge momente apoteotice: „uluitor scriitor", „genial scriitor", „minte genială", „vastitatea profetismului său naţional", „geniul romantic"...

Activitatea literară a lui Hasdeu, care, s-a înţeles, ne interesează în special, aici, este diversă, fără a se ridica, însă, la nivelul împlinirilor ştiinţifice. Dacă în cele patru sectoare în care s-a manifestat (teorie şi critică literară, poezie, proză, dramaturgie) scriitorul n-a realizat opere de primă mărime, cu atât mai puţin capodopere, trebuie reţinut că în toate a fost un precursor, important prin ceea ce se numeşte „efectul de rezonanţă". Iată, pe scurt, în ceea ce priveşte poezia, în general Hasdeu se află pe linie paşoptistă, cu pamflete sociale, sincer indignate, şi versificări de abstracţii filosofico-morale, dar cu anticipări ale esteticii urâtului şi grotescului în cadrul liricii noastre. Argheziene par a fi viziunile din *Complotul bubei*. Uneori, pastelul înclină către corespondenţele de tip simbolistic, alteori este deviat în parodie, iar spiritul ironico-parodic ştim cât de mare trecere va avea mai târziu, până la optzeciştii noştri. Proza, de asemenea, modestă, cam vetustă şi fără imaginaţie, are, totuşi, intuiţii ale unor perspective care se vor configura ulterior în literatura noastră. *Duduca Mamuca* se apropie mai mult de o mentalitate „apuseană", implicând o libertate „nouă" a imaginarului. Ca să nu mai vorbim de cuceriri ale stilului din perioade mai apropiate nouă, cum ar fi firescul, verva, vioiciunea dialogului. Cât priveşte romanul istoric (un episod *Ursita*, la noi prima încercare notabilă în materie), „modern" ar fi accentul pus pe „fantezia dictatorială".

Lucrările dramatice sunt şi cele mai inegale, am putea spune: mai tensionate valoric. Încercările dramaturgului au, pe lângă o anume exacerbare a căutării, şi o „explozie" a unor momente faste. *Trei miri şi trei mirese* este un vodevil în cel mai perfect ton cu moda timpului: intrigă uşoară, personaje inconsistente, satiră nonşalantă a infatuării şi apucăturilor tabietului. Un tânăr ofiţer, Grodski, cucereşte inima Sofiei la care fusese trimis de prietenul său Dobreakov s-o peţească pentru el. Cealaltă comedie, *Trei Crai de la Răsărit* *(orthonerozia)* are în obiectiv tot laşitatea, perfidia şi cosmopolitismul. Satira vizează, în primul rând, pe stricătorii limbii române. Jorj, un conţopist, violentează exprimarea românească, în felul Chiriţei şi franţuzitelor lui Facca. Fireşte, ipochimenul e politician şi, ipso facto, demagog, în felul lui Mitică Râmătorian şi Rică Venturiano. Iată o replică, nu s-ar putea spune cât de hazlie, dar, sigur, cu neterminate ecouri, a acestui Jorj: „În ţara noastră un larg viitor este deschis talentului. Liberalismul instituţiilor naţionale permite meritul de a se urca sus pe scara distincţiunilor sociale. Astăzi copist, mâine preşedinte al Consiliului de Miniştri, nimic mai lesne, *rien de plus naturel! Aşadară!* "

De bună seamă că „uraganicul" Hasdeu, cel din familia neliniştiţilor, a misticilor, a „creatorilor", a pateticilor şi obsedaţilor, are mai mare apetenţă pentru dramă, chiar pentru tragedie. Influenţa lui Shakespeare se vădeşte pretutindeni şi o recunoaşte *proprio motu*, însuşi Hasdeu în *Răposatul postelnic, Domniţa Ruxanda, Răzvan şi Vidra*. Cu cuvintele sale: „Tragedia este istorică în acel înţeles, că ea reprezintă caracterul politic şi moral al unei epoci şi că principalele sale personaje poartă nume reale". *Domniţa Ruxanda* stă mai mult sub semnul romantismului, al celui hugolian cu deosebire. Nu-i este străin nici tragicul de esenţă raciniană. Poate că ambele surse îi stimulează lui Hasdeu un patos emoţionant, dar şi un retorism păgubitor. Însă mai ales Hasdeu se recunoaşte ca discipol al lui Sofocle şi Shakespeare, „bun sau rău, imitator sau original" („Profunda mea admiraţiune pentru Sofocle nu mă împiedică niciodată de a idolatra pe Shakespeare"). Mărturisirea lui, surprinzătoare oarecum (pentru că noi eram dispuşi să vedem numai dimensiunile romantice ale dramelor hasdeene) nu ne mai lasă decât şansa de a desluşi din producţiile sale dramatice faptele concrete. Dar acestei iniţiative i se cuvine un capitol special, cu altă ocazie.

Constantin TRANDAFIR

Joan MIRO: *Femeie care se scaldă*

Un latifundiar al poeziei (III)

Nu se putea ca lexicul să nu poarte şi el amprenta acestui nou teritoriu de poezie. Enunţuri ca: *argila cuvintelor, pământul inimii, ochi de amidon*, stau alături de alte contexte verbale despre *tuberculi intercontinentali, gările cărămizii, lapte albastru, pecinginile lumii, furnalele lumii* etc.

Există în mod cert o frumoasă candoare în aceste poeme. Ea ne aduce aminte de naturismul lui Fr. Jammes, de acea împărăţie rustică a lumii în care oamenii şi animalele trăiau într-o mare frăţietate. La scriitorul român candoarea coexistă cu ironia, iar tonurile elegiace pot fi convertite într-un pamflet. Spiritul ludic este un adevărat liant, conceput să strângă elemente eteroclite sub aceeaşi cupolă. Oricum, *pactul autobiografic* al versurilor din ciclul despre oameni şi cartofi rămâne mereu evident. „Boii consecvenţi naturii lor/ nu cunoşteau nimic din domeniul filozofiei/ Totuşi ei rumegau molcom/ pildele din povestirile lumii/ şi aveau o privire calmă şi simplă ca poemul acesta./ Eu urmam pe atunci Agronomia/ şi-mi părea nespus de rău/ că nu-i puteam înscrie cu mine la aceeaşi facultate." (*Nevinovata mâhnire*).

Invitaţie la agrest relevă nu atât un program literar de durată, cât o adeziune tranzitorie generată de o afinitate profesională. Ion Sofia Manolescu nu priveşte nici oamenii, nici satul şi nici animalele din perspectiva unui scriitor sămănătorist. În versurile sale nu înfloreşte pitorescul rural, indiferent de ce natură ar fi, dar nu colcăie nici sufletul unui ins care şi-a propus să revoluţioneze literatura. *Invitaţie la agrest* reprezintă doar o chemare de cunoaştere a unei alte lumi, o înţelegere a faptului că literatura poate avea şi alte surse decât cele acreditate în acea vreme. Poetul-agronom, poetul cartofilor nu acţiona în numele unei mode sau al unui apel social menit să solicite poeziei anumite stări de urgenţă sau prioritate. Invitaţia sa venea din partea unui individ investit de stat cu o anumită demnitate, la care a ajuns doar prin traversarea tenace a unor obstacole personale. „Când mă vedeam înconjurat/ de fastul georgicelor/ când mă simţeam îndepărtat de confraţi/ mă întrebam care dintre poeţi/ ar dori să devină prietenii cartofilor/ Îi aşteptam să păşească alături de mine/ să vadă cum se frâng inserările/ vântului verde/ când polibrăzdarul muşcă flămând/ din carnea pământului uşor aburind." (*Invitaţie la agrest*)

Ciclul despre oameni şi cartofi rămâne totuşi inegal. Riscurile unui retorism exterior, ale verbalismului neîngemănat cu nimic, se face uneori simţit. (*Înălţimile omului*). Nici o poezie cu un caracter autobiografic, cum este *Bâlciul cu umbre*, nu se salvează integral. Poezia se transformă în monodie. Imaginaţia materială a lui Ion Sofia Manolescu are frontierele prea apropiate. Confesiunea sa nu poate fi însă niciodată bănuită de lipsă de sinceritate sau de calculul unor efecte publice cu funcţie inversă faţă de dicţia textuală. "Eu sunt unul dintre cei mulţi care pavează istoria/ Poemele mele n-au putut revoluţiona omenirea/ Eu sunt unul dintre cei mulţi..."

Registrul literar se schimbă sensibil în funcţie de orizontul tematic, ca şi de noile teritorii aduse de autor în creaţia sa poetică. *Aşa i-a fost dat Romei* (1976) reprezintă un itinerar liric italic. Călătorind în „timp fără timp pe sub relicvele timpului", Ion Sofia Manolescu evocă Roma, Veneţia, Capri, vestigii de civilizaţie de la Pompei, tablouri ale unor mari pictori, edificii străvechi de artă. Limbajul devine uşor ritualizat în formele stereotipe ca: *bolţile Romei, o lumină de sânge, umbrele romane, începutul lumii, tainicul copac, veşnicul izvor* etc. Substanţa poetică a ciclului rămâne precară şi convenţională.

Colivia cu lacrimi (1979) reprezintă în acest traseu literar o revenire a scriitorului la o tehnică imagistică întâlnită în primele sale volume de versuri. Notaţii de genul: *sufletul singur, chemările adormite, veşnicia albastră, pleoapa vedeniilor, mulţimea umbrelor, veşmântul din stele, hohotul apelor* pune în lumină un arsenal literar verificat, trecut de stadiul efectelor surpriză.

„Călător peste întinderi necunoscute", îndreptat cu imaginaţia spre „nefiinţă", conştient de faptul că trupul nu se mai poate agăţa de „iedera prea înaltă a sufletului", Ion Sofia Manolescu pare să se fi pregătit îndelung pentru *Ultima pălărie* (1984). Distanţa dintre două volume, văzută doar prin datele de publicare, a fost de cinci ani. Dar diferenţa cronologică între poeziile izolate trebuie să fi fost în multe cazuri şi mai mare.

Ultima pălărie constituie acel stadiu de creaţie al autorului când universul său literar capătă coerenţa cea mai mare, iar stilul şi-a găsit cea mai deplină adecvare cu temele abordate. Nu noutatea de vreun fel sau altul este cea care frapează în acest volum, ci întâlnirea fericită între idei, sentimente şi retorica poeziei. Spiritul elegiac neoromantic, relaţia dintre reveria fantasticului şi reveria realului, modulaţiile timpului şi gramatica afectivă a morţii, strămutată de cogitoul scriitorului de la *eu* la *tine, el* sau *noi*, fac ca în *Ultima pălărie* imaginile despre *întunericul nopţii* şi *pământul luminat* să funcţioneze cu precădere prin stări de opoziţie. Oriunde s-ar găsi, atunci când Ion Sofia Manolescu priveşte în jur, nu se poate opri să nu citească unele semne ale sfârşitului.„Pe nedrept mi-a îmbătrânit câinele păzind pietrele arse/ necunoscute celor ce-au rămas striviţi/ în palma neîndurătoare a pământului." (*Pe nedrept*).

Când privea spre mormântul lui Brâncuşi, autorul *Ultimei pălării* se întâlnea cu o *„penumbră pe gura penumbrelor"*, când a fost cuprins de starea de poezie la Paris, îi lasă oraşului artei o *„felie de suflet"*. Iar când drumeţul de pe căile Italiei romane şi a Parisului cu un mic cer românesc brâncuşian îşi întoarce din nou privirea spre sine, se citeşte cu duioşie, confesiunea înlăcrimată statornicindu-se în cuvinte. „Am un strigăt răspândit în ecouri/ fără de care nu mă pot auzi/ am o frângere uitată în adânc/ fără de care nu mă pot desăvârşi/ când mă apropii de cel ce mai sunt/ când mă privesc dinlăuntru-n afară/ niciodată nu mă pot recunoaşte/ decât după înălţimile curcubeului" (*Autoportret*).

Poezia lui Ion Sofia Manolescu a căpătat în această perioadă caracterul unei lamentaţii blânde şi duioase. Un vers muzical, impregnat de tristeţea despărţirii de lume, se insinuează lent în conştiinţă. Lecţia de iniţiere este, de fapt, o lecţie de trecere, de obişnuinţă cu *marele somn* şi, totodată, de prefigurare a unei alte trăiri, când spiritul priveşte lucrurile mediu obişnuite de sus sau dintr-o apropiere tipică unui arhaic mediu ambietant. „Nu mai trece nimeni pe la poartă/să mă strige din oglinda spartă/ nimeni nu mai trece să mă vadă/ cum mi-aşez filosofia-n ladă/.../ până să ajung la alt cuvânt/ mi se face inima pământ". (*Prolegomene*).

Rătăcitor din „nimeni în nimeni", gata să se despartă de cuvinte, dar inevitabil trăind prin acestea, lunecos, strecurându-se „dedesubtul sau deasupra gândului", poetul-rêveur devine un spirit vagant, o conştiinţă cosmică: „Acum şi acum şi numai acum/ la disperata confruntare/ în numele tuturor vieţuitoarelor/ dintr-o dorinţă hotărâtoare/ putem spulbera cenuşa pierzaniei" (*Acum şi numai acum*).

Şi când, în „ungherul inimii", scriitorul mai nutreşte iluzia că îi „rămâne tot poezia", parcă o imensă cortină se închide peste „durerile lumii".

Grefată pe o întreagă existenţă, poezia octogenarului Ion Sofia Manolescu s-a prelungit dincolo de biografie, ca un flux sonor alimentat de propria sa energie. Contemporanul de altădată al lui T. Arghezi, L. Blaga, I. Barbu, Geo Dumitrescu, C. Tonegaru etc. a intrat astăzi de mai multă vreme într-o contemporaneitate vecină cu M.Cărtărescu, Traian T. Coşovei, Liviu Ioan Stoiciu, Bogdan Ghiu şi atâţia alţi candidaţi foarte tineri, la porţile eterne ale poeziei.

Fluxurile sonore ale liricii actuale se întretaie între ele cu forţa reziduală a unei poezii mai vechi, capabilă să-şi legitimeze vitalitatea. Ion Sofia Manolescu este o *„umbră"* vie, dar din "arcada poemelor" sale nu s-au născut alte umbre. Singur, „umblându-mă printre lacrimi", poetul nu a făcut să iasă din „umbra ferestrelor" sale noi vecinătăţi, nu a fecundat pământul artei cu alte voci lirice, capabile să se aşeze în „cascada luminilor".

Ion Sofia Manolescu a rămas încărcat cu destinul alergătorului solitar, pe toate treptele cursei sale spre eternitate.

Romul MUNTEANU

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

GRAFFITI

Gheorghe TOMOZEI

"Seceta a ucis orice boare de vânt..."

După 36 de ani, la 19 august 1992, am văzut din nou, scris pe o cruce modestă, de lemn, enigmaticul nume Labiş.

Dacă, aşa cum le e obiceiul, cei ce îl venerează pe poetul Nicolae Labiş, intrat în moarte la numai 21 de ani (1935-1956), ar fi vrut să-i pună flori la căpătâi în pogonul scriitorilor din cimitirul Belu, ar fi trăit clipe de uluire: mormântul era gol!

Am văzut – după 36 de ani – acea groapă căscată ca în acel Decemvrie grăbit să-şi închidă, în moarte, poetul, când paşii a mii de oameni frământau zăpada murdară a aleilor din jur şi, în miez de zi, s-a făcut brusc întuneric. Aveam 20 de ani şi înţelegeam că având un mort al *meu*, Labiş, în fastuosul cimitir în care mă plimbasem în două rânduri chiar cu Labiş, tinereţea mea se mohora ireversibil devenind precum mi-a fost copilăria, scurtă, săracă. Ore în şir ascultasem mulţimea discursurilor, cu ochii aţintiţi spre dreptunghiul copleşit de flori din care se mai putea distinge chipul copilăros umbrit de mustaţă al celui ce avea să devină nu doar simbolul unei generaţii, a lui, ci a întregii literaturi române postbelice. Şi se mai putea vedea alba cămaşă nouă împodobită de o cravată de celofibră ce apucase să fie purtată.

Era un ger năpraznic.

Cum năprasnică a fost, după 36 de ani, ziua de 19 august: vipie, incandescenţă, fum. Secetă. Ca în versul ce deschide o capodoperă („Moartea căprioarei"): „Seceta a ucis orice boare de vânt..."

Prin aerul lichefiat sfoiegind frunze precoce îngălbenite, singur, *viu*, singurul semn proaspăt din ograda celor care-au *fost* era mormântul gol. Pământ de oale, argilos spart în afundul gropniţei de o rădăcină uriaşă. Ea a ţâşnit de sub trupul celui ce dedicase pădurii o rapsodie şi a perforat, prin ani, sicriul, făcându-l să „explodeze".

Iată ce mirabilă e groapa unui poet! Şi nu e totul. Vegheaţi de ochii plini de lacrimi ai mamei poetului, Profira, săpătorii puşi să scoată osemintele fragede în vederea strămutării în alt lăcaş n-au ivit mai *nimic*. Ploile, timpul, au lucrat cu destoinicie. Doar o *mână* de oase a fost adusă în lumina barbară. Restul „S-a topit şi a curs *în* pământ".

Sunt mai „norocoşi" arheologii ce extrag de sub talpa Histriei oseminte îngropate în urmă cu două mii de ani.

Ce puţin rămâne – efectiv – din trupul unui poet!

Şi totuşi, totuşi, ceva *întreg* în tulburatul mormânt: nu banii de argint depuşi pe pleoape spre a plăti cu ele „vămile", nu arme – deşi înfrântul fusese un fel de oştean – nu fraie de cal, ci o banală, cea mai banală şi mai ridicolă *cravată* de celofibră!

Puţinul avut al mormântului dezvelit a fost cu grijă spălat în vin şi aşezat, cu câţiva bulgări de pământ într-adaos, spre a-i da cât de cât „greutate", într-un săculeţ din pânză albă legat cu o sfoară de cânepă.

A fost slujit şi reînhumat o dată cu trupul surpat al tatălui, Eugen Labiş (1911-1992), mort cu două zile în urmă, în fericita *preajmă* a lui Mihai Eminescu.

Poate în *locul* în care, într-o plimbare a noastră, Labiş mi-a cerut hârtie de scris şi, cum n-aveam, a găsit una pe mormântul Teiului pe care a caligrafiat abstras, abrupt, o poezie fumegând de metafore intitulată „Lui Eminescu".

Cei doi Labiş – sfârşiţi nefiresc, tatăl urmându-şi fiul după aproape patru decenii – s-au apropiat astfel de Moldova lor, sporind cu o filă nouă legenda literaturii noastre.

Ceremonia s-a bucurat de un reflex sincron: undeva, departe, în Mălinii fostului judeţ Baia, s-au tras, ca în turla de la Belu, clopotele, preoţii şi-au rostit după tipic, oraţiile numai că, spre deosebire de cei de la Bucureşti, ei slujeau lângă un mormânt imaginar.

O cumplită, deşi scurtă suferinţă, l-a răpus pe Dom' Iojen cum îl ştiau ţăranii Mălinilor, după o viaţă exemplar dăruită şcolii. Fiindcă dăscălia are în Eugen Labiş una dintre cele mai luminoase figuri ce au slujit-o vreodată. Numărul promoţiilor de şcolari? Urias, neştiut. Domnul Eugen nu s-a ostenit să le numere, cum n-a cheltuit niciodată vreo singură vocabulă în stare să-i înlumineze meritele. A fost, spre deosebire de moldovenii îndeobşte bogaţi în vorbiri şi în gesturi, un „mut ca o lebădă", un introvertit exprimându-se măsurat, chibzuit atât în momentele de dulce cât, mai ales, în cele de amar. Trăise ani lungi războiul şi părea că nimic nu-l sperie. Vânător pasionat (ultima pălărie cu care s-a îngropat era verde, tiroleză), cunoscuse lumea fermecată a pădurilor sucevene cu asprele ei legi, cu mitologice vieţi însumate şi cu mistere nicicând tălmăcite.

Frumosul domn în care se putea lesne recunoaşte „masca" fiului a purtat până de curând printre noi o siluetă suplă, cum fără vârstă îi era părul bogat, precumpănitor negru, cum sprinten îi era mersul.

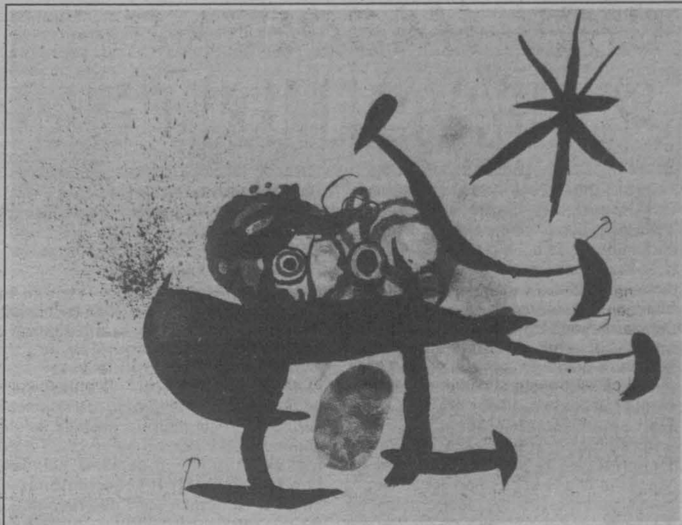
Pierderea fiului l-a silit, din datoria de a-şi veghea soţia şi frumoasele-i fiice, să nu poată să dea glas suferinţelor. A ars tăcut, mocnit, ca un brad cu, în locul sevei, răşina.

Spre deosebire de alţi părinţi cu odrasle de geniu, Eugen Labiş nu agreea comemorările, procesiunile aniversare, iscodirile jurnaliştilor. Povestea despre cel ce pentru domnia-sa rămăsese cu simplitate *Nelu* numai episoade deconspirând isprăvi ale unei copilării fireşti, numai năstruşnicii şi jocuri de demult, reţinându-se să nareze tot ce anunţa *neobişnuitul* vieţii poetului, triumful său pretimpuriu. Tot astfel va fi vorbit despre Mihai al lui căminarul Gheorghieş Eminovici şi el un om din miazănoapte, zidit în muţenii şi îngrijări.

A rămas în Bucureşti, în primul rând *doar* spre a fi aproape de mormântul cu poveste, deschis cu preţul propriei morţi...

Şi s-a stins, cum se spune. S-a tras dintre noi lăsându-ne să-i evocăm umbra de fum, nobleţea, înţelepţia neostentativă, delicateţile şi frăgezimile de suflet, fragilitatea, bunătatea...

Parcă absorbit de o *secetă* cosmică...

Joan MIRO: Inventarea privirii

COMEDIA INUMANĂ

Ion BĂIEŞU

Iţic ţăran

Eram un adolescent imberb şi speriat de viaţă când, intrând ca ucenic în gazetărie, am fost repartizat la cea mai blestemată secţie a ziarului, secţia agrară, rezervată elementelor celor mai de jos în materie de vocaţie sau celor supuşi unui regim de reeducare, în urma unor abateri ideologice sau morale. În secţia respectivă (condusă de un evreu de meserie tehnician dentar, care mărturisea că nu văzuse ţărani decât la piaţă) m-am împrietenit cu un reporter năpăstuit, tot evreu, care avea un unchi în America, de profesie gunoier. Era un tip deosebit de inteligent şi talentat (fost tractorist), vesel şi hazos, cu un simţ al umorului ieşit din comun (care nu l-a părăsit nici acum, când a ajuns milionar în Occident). Amândoi am străbătut, vreme de câţiva ani, mai toate satele ţării, cu noroaiele şi mizeria lor de nedescris, descriind în reportaje optimiste hărnicia proverbială a ţăranului român, precum şi fericirea pe care i-o adusese socialismul în casă. Diurna noastră era atât de pricăjită, încât la plecare ne duceam într-o alimentară de lângă Gara de Nord şi ceream un metru de cârnaţi şi o pâine. Cârnatul îl înfăşuram în jurul brâului şi mâncam din el în tot răstimpul deplasării. Şeful secţiei era, însă, foarte mulţumit de noi. Redactorul şef îi arunca articolele noastre în faţă, reproşându-i că sunt stereotipe şi profund neinteresante: semănat, prăşit, recoltat, arături, gunoi de grajd. Unde sunt oamenii, unde e sufletul minunat al ţăranului, unde e puritatea lui ancestrală? Eram disperaţi. Am scris un articol în care criticam organele din raionul Huşi pentru faptul că o bună parte din ţărani încă mai trăiau în bordeie, ca pe vremea lui Ştefan cel Mare. Am luat un vot de blam pentru mizerabila mea pregătire ideologică. Am scris un alt reportaj despre preşedintele GAC-ului din Bălţaţi căruia cineva îi dăduse foc la casă, lăsându-l pe drumuri cu şase copii. „Eşti nebun, vrei să dai idei duşmanului de clasă?!" Şi atunci, prietenul meu, care urma să fie trimis muncitor necalificat la IOR, în urma unor noi rătăciri ideologice, mi-a livrat o idee-bombă: undeva, într-un sat din Ardeal, se afla unicul evreu colectivist." Scrie tu, că eşti român, pică bine, pe mine m-ar acuza de sionism". M-am dus repede la faţa locului şi m-am interesat la preşedintele GAC-ului: da, aveau un Iţic colectivist. De fapt, nu-l chema aşa, îl chema Eduard, familia lui dispăruse într-un lagăr de exterminare german, el fiind salvat de către un pădurar milos. Avea trei copii mici, o nevastă zdravănă, jumătate unguroaică, munceau amândoi la sectorul zootehnic, unde era specialist în prepararea hranei pentru purcei şi păsări, apreciat şi respectat de tot satul. Întors la redacţie, am predat un reportaj care a făcut senzaţie printre colegi, toţi şefii m-au felicitat: dom'le, ai ştofă! Totuşi, articolul nu apărea. „Să cerem, mi s-a zis, şi părerea secţiei de propagandă a CC-ului". După vreo două săptămâni, Leonte Răutu a dat OK-ul. „Va fi, a zis el, o adevărată lovitură dată sionismului". În ziua respectivă am recitit şpaltul cu emoţie: urma să devin o celebritate în presa românească, să mi se mărească leafa şi să mi se dea o cameră cu pământ pe jos într-o coşmelie rămasă liberă prin cartierul Olteniţa. Mi-a plăcut materialul, era dens, simplu, fără artificii şi acţibilduri propagandistice, era plasat chiar pe pagina întâi.

După amiază a sosit o telegramă la redacţie. Era pe numele meu: „Nu popularizaţi, faceţi greutăţi la mine. Întocmit forme de plecare definitivă. Eduard"...

Am primit un nou vot de blam (cu avertisment). Am întrebat: de ce? Nu mi s-a răspuns niciodată.

SCAUNUL CATODIC

Ce vrăji mai face televiziunea noastră de toate zilele şi, mai ales, de toate nopţile? Reflectă nivelul precar al presei noastre postdecembriste, plină de numeroşi nechemaţi. Oameni fără nici un fel de pregătire şi, ceea ce e mai grav, fără pic de talent, împroaşcă membrana microfonului cu vorbe lătrătoare şi strepezite. Astfel, un oarecare actor-corp-ansamblu debitează următoarele: „sufletul piersicit dobrogenesc al mării" sau „cel mai important juriu sunt dv. şi aplauzele dv." Şi asta la o emisiune-concurs desfăşurată ca pe scena unui cămin cultural, ca de altfel şi Festivalul de la Mamaia. Show-urile, când nu sunt furate şi barate în dreapta sus cu leucoplast albastru, sunt un adevărat pericol naţional. Emisiunile de actualităţi sunt găjâite iar limbajul folosit este suburban, în loc să fie o adevărată lecţie de limbă română. Reclamele se fac îndeosebi la bere şi la ţigări, lucru interzis în lumea civilizată, dacă nu atragi atenţia că abuzul este dăunător sănătăţii, dar nu şi în Pakistan. Imaginile din emisiunile ce „prezintă câte un calup de ştiri" sunt reluate pentru a acoperi întreg comentariul. Informaţiile sunt şi ele, normal, trunchiate. (de ex. războiul din Iugoslavia, cazul Basarabiei şi, recent, asaltul de la Rostok îndreptat împotriva romilor, nu a românilor!). Filmele, răsuflate şi preluate după satelit (ultima oară ni s-a prezentat un soi de „Maciste" sau „Hercule salvează Atlantida"), sunt traduse anapoda. Inevitabila companie „Ţopescu şi fiii" ne face să regretăm apariţiile episodice de anţărţ, când ceea ce se tăia nu se fluiera, ca acum. Emisiunile de varietăţi au acelaşi aer utecist de azi-iarnă, cu texte de brigadă şi cu numeroase cereri de iertare. Secţia sport beneficiază de cel mai incompetenţi redactori, proverbialul D. Graur fiind cu osârdie secondat de tot felul de băieţi de la telex şi de inegalabila Dana Alexe, care vorbeşte tamil sau swahili în loc de franceză, ca tot românul, şi spune că trofeul Bilal „a constat într-un automobilism Fiat Uno".

Capac pune programul doi unde, când nu apare obişnuitul nostru Iosif Sava, emite SOTI-Bucureşti. Ce auzim noi de acolo? Că „s-a hotărât ca hotărârea să aibă loc", că „un loc viran nu este folosit la nimic", că „dumneavoastră înşişi", că „pescarii se ocupă cu pescuitul pe care îl aduc la mal" (G. Bejan şi G. Badiu) şi multe altele pline de haz. Vorba doamnei Emilia Nicolaescu, în reportajul despre leproşii din Tichileşti!": „Aici nu este un spital obişnuit. Aici, oamenii trăiesc!". Aşa este, şi nu politica e de vină, ci lipsa de profesionalism.

Nicolae ILIESCU

P.S. Dumnezeu s-o odihnească pe Dorothée a noastră, inegalabila Anda Călugăreanu, realizatoarea uneia dintre singurele emisiunii normale ale TVR.

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

Titus POPOVICI

PĂȚANII INTELECTUALE

Unii intelectuali hrăniți cu Malraux, Hemingway, Sartre și Camus au fost „ajutați" să se trezească foarte curând din iluzia că în procesul de făurire a „omului nou" (obsesie a tuturor dictaturilor, de la cele religioase la cele materialist-atee) li se va îngădui să fie nu numai un martor al Istoriei ci, totodată, și un făuritor al ei: partidul-mentor nu se preocupa deloc de „oglindirea realității", din care însă făcuse un tiranic criteriu estetic; această realitate era tragică pe plan uman, instabilă social și violent contradictorie, trăsături cu deosebire incitante pentru scriitorul obsedat de pomenita Istorie și de impactul ei asupra destinului individual și colectiv, uitând ce spusese Tolstoi, că ceea ce se petrece în pat între un bărbat și o femeie e mult mai important și mai profund decât războaiele și revoluțiile. Ceea ce interesa gruparea ajunsă la putere era pur și simplu *propaganda*, și încă una de cea mai joasă speță, izvorând din concepția rudimentară că arta acționează nemijlocit și imediat asupra conștiinței, transformând-o *stante pede* . Cam tot așa, dar cu farmecul inocenței și fără mijloace polițist-didactice percepea fenomenul artistic și Dinicu Golescu în a sa „Însemnare a călătoriei mele" minunându-se în palatul Belvedere când vedea:

...„*o altă mare cadră întru carea să arată întristarea a unii întregi familii pentru fiul ce pornește în război. Pe această cadră puțini o văd și nu lăcrămează...Altă cadră, așijderea mare, unde să arată bucuria a altei familii pentru fiul ce s-a întors acasă de la război. Și fiindcă sunt puse amâdoao întru o odaie, și intrând să vede întâi cea tristă, cu adevăr toți câți o văd să întristează foarte, încât cei mai slabi și lăcrămează. Apoi, întorcându-să către cea veselă cadră, negreșit trebuie să să bucure...*"

În același spirit, după 200 de ani, vreo proză intitulată „Cum s-a dumirit moș Tăgârță" era creditată cu forța magică de-a face pe recalcitranți să se înscrie degrabă în colectivă, după citirea ei. În realitate, așa-zisul „realism socialist" consta în a servi partidul și guvernul în așa fel încât *chiar și dânșii* să poată înțelege! Asta se numea „democratismul formei". Mecena pedepsea cu excluderea din viața literară cea mai măruntă exprimare a îndoielii asupra acestui mod de a administra cultura, mai ales când blestemata „îndoială", viciul solitar al intelectualului, venea din partea scriitorilor tineri, cărora li se ofereau pilde ca acestea:

OM! Ciocănește-ți proprii destine,
În vine ai mine, roș aur: fii faur!

clama A. Toma, cel impus cu mijloace teroriste de fiul său, Sorin, și despre care M. Novicov scria: „Cui nu-i place poezia lui A. Toma este, fie că vrea sau nu, pe poziția dușmanului de clasă!"

Decenii la rând, scriitorii s-au zvârcolit sau au făcut piruete în funcție de „slăbirea" ori „strângerea" șurubului. Uneori această acțiune mecanică era rezultatul imediat și servil al vreunui „îngheț" sovietic, în timp ce „dezghețul" nu era niciodată preluat. „Noi nu imităm pe tovarășii sovietici", era lămurit cu mândrie independist-patriotică, naivul care-și imagina că apariția la Moscova a unui roman mai descuiat al unei mediocrități, ca Galina Nikolaeva, i-ar putea și lui permite să înfățișeze un activist de partid, îmbătându-se sâmbăta. Alteori, aceste tornade ideologice erau expresia unor interese de poziție politică personală, cum a fost în 1958, după căderea avionului românesc care transporta la Congresul PCUS pe toți conducătorii de partid, în afară de Gheorghiu-Dej - prevenit ? -, salvat de o gripă providențială. Leonte Răutu, grav accidentat, a zăcut câteva luni la Moscova. La reîntoarcerea în țară, vorba inspirată a poetului Toma George Maiorescu:

Și când pe cer luceferi, luceau biruitori
Ajunsem la Ungheni...

era necesar să demonstreze cu exemple concrete că este de neînlocuit, că în lipsa lui s-au petrecut în ideologie, sectorul de care răspundea, lucruri catastrofale, că „șopârle verzi s-au cățărat pe steagul roșu". S-a descoperit deci „cu totul întâmplător" că adjunctul lui, Pavel Țugui (care în absența șefului sugerase unor scriitori influenți că, dacă n-ar exista Răutu, ar domni o mai mare libertate în artă) fusese legionar în tinerețe. Un roman scris de vreun negru pentru circarul Ioseffini, o nuvelă de pictorul O. Păscăluță și alta de o tânără diletantă foarte frumușică, Zizi Munteanu, puneau, așa se părea, în primejdie întreg frontul ideologic. Asemenea mostre au fost găsite în absolut toate domeniile spiritului de care răspundea L. Răutu și timp de zile și nopți au fost demascate filme ca „Viața nu iartă" de Manole Marcus și Iulian Mihu, o creație remarcabilă, deschizătoare de drumuri, după mai puțin remarcabilul Al. Sahia; lucrări istorice în care se îndrăznea să se afirme că participarea României la primul război pentru întregire n-ar fi avut *pe de-a-ntregul* un caracter imperialist... cum să n-aibă când în concepția Komiternului, puternic influențată de Kun Bela (împușcat în 1939 ca...spion al Siguranței române), țara noastră era un produs artificial al Tratatului de la Trianon și *prima* datorie a unui membru de partid era să militeze activ pentru dreptul minorităților la autodeterminare până la despărțire! Pentru că n-a reușit să aducă la îndeplinire această sarcină prioritară, unul din secretarii generali de atunci, pe numele conspirativ Barbu (un ucrainean numit Holostenko, care nu știa o iotă românește și conducea partidul de la Harkov) a fost împușcat ca „naționalist român", căile dialecticii marxiste fiind îndeobște necunoscute.

În 1958, în acele ședințe de demascări care aveau loc în sala de festivități a liceului Matei Basarab și aveau să intre în amintirea supraviețuitorilor ca „nopțile din Iulie" n-a fost funcționar cultural, de la cel mai umil redactor până la ministru, să nu primească cel puțin „vot de blam cu avertisment" iar nemembrii au fost îndepărtați din acest sector, curând devenit monopolul absolut al partidului.

În ceea ce mă privește, trăsesem lozul cel bun: îmi apăruse romanul „Setea" și conform desfășurătorului clasic trebuiau enumerate și exemple pozitive. Dar tot în acele zile, într-o cameră sinistră din strada Ștefan Furtună, mirosind rece a fum de țigară, igrasie și frică, un tânăr sublocotenent de securitate (cu care peste 25 de ani, când ajunsese colonel, m-am reîntîlnit întâmplător într-o noapte la vânătoare de gâște sălbatice în Balta Brăilei și bineînțeles am înjurat împreună pe Ceaușescu) mi-a arătat transmisia unei emisiuni de la BBC, despre același roman: „Vedeți, *și* ăia v-au prins subterfugiile, șopârlele pe care ați refuzat să le scoateți din carte, toate aluziile dușmănoase pe care le-ați pus în gura unui personaj, chipurile negativ, Suslănescu, crezând că astfel o să treacă. Din păcate, au trecut și slujesc, după cum se vede, dușmanului. Așa cum tot dușmanului îi servesc și „ședințele" de la dumneavoastră de acasă, str. Finlanda 21, unde propagați troțkismul în rândurile tinerilor scriitori."

În acel an, 1958, eram săptămânal chemat la sediul securității de pe acea stradă: trebuia să aduc noi și noi precizări în legătură cu beția de la Athénée Palace și apoi de la mine acasă, strada Finlanda 21, cu scriitorii C. Chiriță, Ivan Denes și doi spioni englezi.

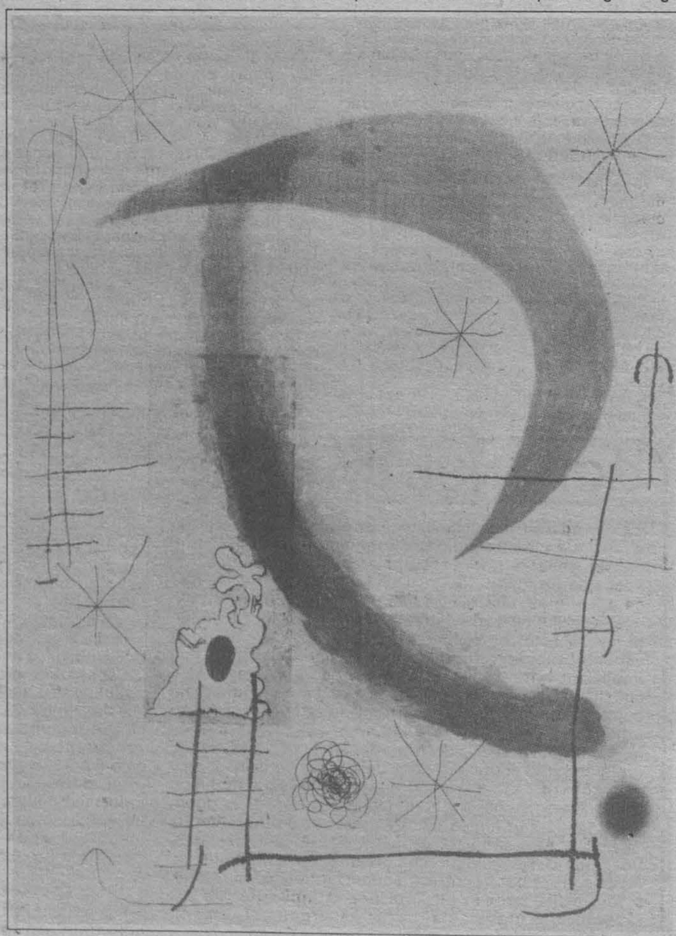
Ne „recrutaseră" în barul hotelului Athénée Palace, unde beam coniac Metaxa. Unul era înalt, cu mâna dreaptă bandajată și o eleganță cu adevărat britanică: totul pe el părea scos din pubelă, purtat și uzat; celălalt, un tânăr blond, cu păr buclat, destul de vulgar. Erau cam „intoxicați" și țineau în mână un teanc de lire sterline. *Where can we change this stuff?* a întrebat cel mai în vârstă. *We need some more drink, and this people doesn't accept our fives*".

Be my guests, am zis eu, boier ca tot românul afumat.

S-au așezat la masa noastră și am început să conversăm, Ivan Denes care vorbea bine englezește cu ziaristul, eu nestăpân pe limba lui Shakespeare și prea orgolios ca să nu-mi pese, pe franțuzește cu gentlemanul bandajat la mână, care o stâlcea fără complexe. Chiriță moțăia. La masa alăturată au apărut imediat doi tineri care, cu toată ora înaintată, au comandat cafele; erau mai ieftine decât coniacul. Curând am aflat că gentlemanul vorbea o spaniolă impecabilă și am trecut la această limbă. Pe la miezul nopții am fost rugați să facem plata; bătrânul barman cu care eram oarecum amic îmi făcea semne disperate pe care nu le înțelegeam. Am plecat la „Cina" în grădină. Chiar lângă masa la care ne-am așezat, dormea deja într-un fotoliu de nuiele unul din tinerii de la Athénée Palace, dar nu-mi păsa: recitam din Cervantes, în admirația domnului mai în vârstă, voiam să mă dau mare, să vadă „el extranjero" că nici noi intelectualii români, nu suntem de ici-colea, sindrom al unei izolări forțate pe care l-am întâlnit mai apoi la atâția alții. De aici am plecat acasă la mine, într-o garsonieră din strada *Finlanda* , așa scria pe buletin. Aveam o sticlă de palincă și asta l-a dat gata pe bunul Titi Chiriță; și-a petrecut restul nopții spălând treptele interioare unde-l apucaseră slăbiile. Englezul își pierduse reținerea, poate era de vină și spiritul limbii spaniole și mi-a spus că fusese voluntar în armata lui Franco și că și-a bandajat mâna dreaptă la care fusese rănit la Teruel, ca să nu fie silit s-o întindă vreunui comunist. Elanul cultural mi s-a răcorit. Lecturile lui Hemingway și Malraux, poveștile lui Valter Roman mă situaseră *post factum* alături de „los rojos"; în plus, singura activitate eroică a comuniștilor români, despre care credeam că se putea scrie fără a minți, era participarea lor la războiul civil spaniol, în Brigăzile Internaționale. Cei de acasă stătuseră cuminți în lagăr, la adăpost, în timp ce sute de mii de țărani români mureau pe fronturi; lipiseră „fluturași" (etichete de caiete școlare pe care scria cu litere nesigure „Jos fascismul" sau „Moarte lui Antonescu"), rezistaseră – dar nu prea foarte – la bătăile de la Siguranță: asta era toată legenda pe care izbutiseră să și-o confecționeze; poate de aici venea dușmănia lor împotriva celor ce luptaseră cu arma în mână în Spania, în Franța, „aventurierii"... Dintr-o dată, gentlemanul, acum beat de-a binelea, îmi deveni antipatic. Observai că are buză de iepure cusută și zăbăluțe albe la colțurile gurii. Am dat semnalul plecării. Mi-a dat cartea lui de vizită:

LORD SAINT-OSWALD
Nostell Priory
Yorkshire

Era deputat conservator, într-o vizită la colegii români, tot conservatori, dar din alt unghi. L-am condus până la hotelul „Lido": ziaristul blond, cu părul zbârlit, întreba mereu cu voce cleios-agresivă: „Do you believe we are spies, don't you?", iar lordul declara solemn că „en esta situación una cerveza seria redendora", dar acum nu mai aveam chef să beau și-l vedeam și pe tânărul de la Athénée Palace și de la Cina cum își aprinde o țigară, la doi pași. Le-am oferit câteva sute de lei și am plecat acasă. Și pentru că ironia ni se pare singura lege

Joan MIRO: Escaladă

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

deductibilă din mersul istoriei şi al politicii, iată: în 1970 mă găseam *eu* în vizită în Anglia, ca parlamentar român („schimb de experienţă" cu Partidul Conservator, jur că-i adevărat!). Am participat în Camera Lorzilor, la un „Debate on the white paper «Britain and the european communities», wednesday 18th March". Printre nobilii vorbitori: Bishop Southwark, Lord Wilberforce, Viscount Watkinson se afla şi...Lord Saint-Oswald. N-am căutat să iau legătura cu el. Îmi ajunsese o dată.

Cu Titi Chiriţă, autorul nepieritorilor „Cireşari" continuam să mă văd; ţineam la el, era un înflăcărat, trecuse în tinereţe pe la „Frăţiile de Cruce", apoi la comunişti; ura URSS, dar altfel decât mine: mie mi se părea că „Marea Ţară a Socialismului Biruitor" trădase idealul sever al Revoluţiei Permanente şi redevenise vechiul imperiu ţarist, drapat în steagul roşu cu seceră şi ciocan. Ivan Denes plecase la Cluj, secretar literar la un teatru de păpuşi. Provenea dintr-o foarte bogată familie evreiască din Timişoara, avusese legături cu UTC înainte de 23 August 1944; fusese exclus din partid pentru troţkism; era devorat de o ambiţie literară pe care talentul său nu izbutea s-o acopere; citise cu mult mai mult decât noi, în patru limbi străine, şi-l simţeam că ne dispreţuia în mod aproape isteric. Arogant şi servil, părăsit de o soţie foarte frumoasă care spunea peste tot că de la 25 de ani e impotent, trăia din expediente: piese de teatru într-un act pe la „Îndrumătorul Cultural" sau la Radio, recenzii ale unor cărţi străine; nelipsit la mesele unde plăteau alţii, îi înjura pe scriitorii absenţi cu o înverşunare plină de farmec. Venea des şi pe la mine acasă, unde ne întâlneam asupra paharelor şi politicii câţiva: Labiş, Radu Cosaşu, Aurel Covaci, Lucian Raicu, Zizi Munteanu, Chiriţă, N.Ţic, Lucian Pintilie, Theodor Mazilu şi, uneori, Ion Brad şi, pradă unui idiotism romantic, credeam că literaţii, mai ales cei tineri, cei „puri" pot influenţa cursul evenimentelor declanşat în 1956 de revoluţia din Ungaria.

După un an de absenţă, în atmosfera de tensiune şi frică premergătoare amintitelor „nopţi din Iulie", Ivan Denes a sunat la uşa mea, la o oră târzie. Era nervos, fals degajat; spunea că în arta păpuşeriei găsise un refugiu estetic. Deodată, fără tranziţie, mă întrebă: „Îţi mai aduci aminte de întâlnirea aceea de la Athénée Palace cu englejii?" „Îmi aduc," i-am răspuns, săgetat de o presimţire rea. „Eu m-am mai văzut cu ei la două zile, la o masă. Era şi Chiriţă şi Mircea Săucan... Le-am dat nişte lucrări de-ale mele; nu le ştii, nişte nuvele formidabile şi, închipuie-ţi, dobitocul ăla de Saint-Oswald mi-a trimis o telegramă în care-mi comunica senin că a dat „your excellent anti-communists stories" prietenului său Sir William Gray de la „The Times".

– Şi de ce-mi spui mie, acum, toate astea? l-am întrebat. Nu mi-a răspuns. L-am dat afară. Peste câteva zile a fost arestat.

„Scânteia Tineretului" îmi comandase un frumos articol despre salva crucişătorului „Avrora" asupra Palatului de Iarnă, care schimbase faţa lumii, iar eu mă gândeam la sinistra naivitate a lordului, voluntar anticomunist în Spania, trimiţând astfel de telegrame...dar, în definitiv, şi Kim Philby, spionul sovietic al secolului, fusese în Spania şi tot la Franco, în chip de corespondent profascist al lui „The Times". Articolele lui vehement anticomuniste îi deschiseseră drumul spre cele mai înalte funcţii din „Intelligence Service" unde-l introdusese prietenul său, Guy Francis de Moncy Burgess, marchiz, comunist de pe băncile Cambridge-ului. A fi comunist şi spion sovietic era considerat „good sport" în rândurile aristocraţiei britanice şi, cine ştie, poate şi lordul Saint-Oswald, demascând în chip atât de „naiv" un duşman al socialismului, ca Ivan Denes, nu-şi făcuse decât – poate – datoria. Soneria mă zmulse din aceste speculaţii maladive. Am coborât în holişorul unde-mi ţineam motocicleta, am deschis. Un bărbat înalt, negricios, bine îmbrăcat, îmi spuse: „Securitatea Statului. Vă rugăm să veniţi cu noi." „Pot să mă îmbrac?" am întrebat, silindu-mă să nu-mi tremure vocea. „Desigur. Vă aştept în maşină." Era o maşină neagră, Dodge, model 1939. Am apucat să-i spun Ludmilei Prokofievna, prietena mea de vodcă şi cântece ruseşti, că „ăştia mă saltă"; am coborât cât se poate de degajat, sau cel puţin aşa mi se părea, şi am luat loc în spate. Semn neîndoielnic al fricii (dar eu nu ştiam asta, mi se părea că e exact din contra), am început *eu* o discuţie despre pescuit, vânătoare, cinema sau football; bărbatul care sunase şi se recomandase Oprişan mi-a răspuns prietenos şi asta mi-a dat încredere. Am ajuns în strada Ştefan Furtună, în faţa unei uşi de fier de pe care vopseaua roşie căzuse. Oprişan a sunat, mi-a spus „aşteptaţi aici", s-a urcat în maşină şi a plecat. După un timp a apărut un individ foarte înalt, cu mâini ca două lopeţi şi un ochi acoperit cu albeaţă; a mârâit: „Hai, mă!" şi m-a coborât pe nişte trepte murdare şi înguste, până pe un coridor întunecos unde s-a răstit: „Mâinile la spate!" şi m-a împins, dar uşurel, într-o odaie-tip, murdară, mirosind a fum rece de ţigară, podele nespălate şi frică. Ştiam că sunt observat şi am adoptat atitudinea cea mai degajată cu putinţă, cel puţin aşa credeam. Nu mă uitam la ceas, voiam să par indiferent şi după un timp ce mi s-a părut, firesc, interminabil, a intrat un civil blond, cu cap mare; s-a recomandat, ironic, „Chiriţă" şi la mirarea sprâncenei mele a râs: „Da, şi el e „la noi". De, dacă vă place coniacul Metaxa"... Mi-a luat buletinul, a plecat, apoi a venit un sublocotenent în uniformă, tânăr, cu mustăcioară şi o şuviţă lungă, pomădată, adusă peste chelia prematură. S-a aşezat tacticos şi a început interogatoriul, cu o minuţie care, bănuiam, trebuia să mă facă să-mi pierd răbdarea şi să greşesc ceva...Când şi în ce împrejurări l-am cunoscut pe Denes Ivan, cum ne-am întâlnit la Athénée Palace cu englejii, ce-am vorbit cu ei, acolo şi la Cina, ce-a discutat Denes? I-am spus că, întrucât eu înţeleg şi vorbesc prost englezeşte, nu ştiu ce-au vorbit Denes cu Holm sau Holt; iar eu cu lordul hispaniolizant n-am ieşit din zona culturală. Scria conştiincios, îmi dădea să citesc şi să semnez fiecare foaie; părea absolut indiferent. Pe urmă a luat-o de la început, scriind din nou totul şi de data asta. A durat până spre miezul nopţii, fără să mă întrebe nimic de nuvelele lui Denes. Părea să-l intereseze numai unde eram aşezaţi fiecare: pe canapea, pe scaun, cu faţa la oglinda de pe dulap. Năuc de tutun şi de foame, am luat-o spre casă. „O să vă mai chemăm noi, mi-a spus la despărţire; vă rugăm să nu vorbiţi cu nimeni despre aceste discuţii. Nici la partid. Mai ales la partid."

Şi în acest timp, pe post de „exemplu pozitiv", de la balconul sălii de festivităţi a liceului Matei Basarab priveam, fără nelinişti momentane şi chiar cu o vinovată detaşare, spectacolul regizat de Leonte Răutu, căruia Petru Dumitriu, lângă care stăteam, îi spunea cu admiraţie „Malvoglio". Mă întrebam ce complexe ascunse îl împingeau pe acest om subţire, cunoscător de literatură bună, amator de Lautréamont şi faţă de care simţeam o atracţie morbidă, ceva în genul lui „l'attrait du précipice", să impună cu mijloacele cele mai brutale şi lipsite de scrupule aplicarea unor „principii" (în realitate, o colecţie de norme restrictive primitive) în care structural nu putea crede, era cu neputinţă să nu le vadă găunoşenia grotescă! Să fi fost numai satisfacţia compensatorie de-a călca în picioare, de-a umili şi de-a zdrobi pe oricine, care să justifice până la urmă o viaţă *sterilă* pe planul ordinar al umanului, privarea de acele bucurii în fond meschine dar care te ajută să supravieţuieşti, dacă nu ai o credinţă transcendentală: o amantă, prieteni cu care să te uşurezi la o beţie, înjurându-i pe cei mari care te umilesc prin însăşi existenţa lor; rătăcirea, fără însoţitor, pe străzi unde foşgăie o viaţă reală, nedeghizată...(Într-unul din foarte rarele, dacă nu chiar unicul său moment de sinceritate, Stalin îi mărturisise lui Kamenev, prin 1924 când era aliat cu el şi cu Zinoviev în lupta împotriva lui Troţki: „Cea mai mare satisfacţie la care poate râvni un om este să-şi aleagă un duşman, să-l atragă într-un colţ şi să-l lichideze, iar apoi să se ducă la culcare." Dar lui Stalin spaţiul sovietic şi istoria rusă îi oferiseră dimensiuni grandioase în monstruozitatea lor, în timp ce teroriza sărmana cultură românească din anii 50 şi încă „realist-socialistă" şi pe slujitorii ei veşnic hărţuiţi de grija unei bucăţi de pâine şi de viitorul copiilor lor, nu putea fi decât sursa unor voluptăţi foarte meschine. Probabil era însă vorba de un ieftin surogat al puterii deoarece, datorită originii, nu putea ajunge niciodată numărul unu şi era destul de inteligent să ştie asta, dar nu îndeajuns ca să se şi resemneze; sau de o ură viscerală împotriva intelectualităţii române, identificată vindicativ cu gândirea „de dreapta" a unor Blaga, Nae Ionescu ori Cioran; sau, mult mai simplu şi mai trivial, de păstrarea scaunului. În timpul acestor interminabile „nopţi din Iulie", Leonte Răutu veghea din prezidiu ca un şarpe neadormit; asculta cu pleoapele grele, coborâte peste ochii cenuşiu-luminoşi, autocriticile căznite ale fiecărui funcţionar cultural transpirat, vinovat *din pornire* pentru că „adoptase o atitudine de gură-cască" în timpul absenţei sale silite şi nu observase că afirmaţiile în doi peri ale adjunctului său, Pavel Ţugui, aveau un iz legionar, neîntâmplător. După ce nefericitul vorbitor, stors ca o rufă, îşi termina bălmăjita litanie şi se întorcea plin de o umilă şi linguşitoare speranţă spre el, spre atotputernicul Prezidiu, L. Răutu îl întreba cu o jumătate de surâs:

— Ascultă, tovarăşe X...Te rog să mă scuzi, poate n-am fost eu atent şi mi-a scăpat...dacă în cuvântul dumitale ai relatat *sincer* discuţia banditească pe care ai avut-o la 4 August 1957 la bufetul „Mioriţa" ori în Gara de Nord, sau în trenul de Sighişoara, cu Y şi cu Z...Poate te înduri de noi şi ne spui acum, mai multe...

Şi omul se prăbuşea. Îl vedeam lichefiindu-se în faţa noastră, devenind un sac de oase, piele lividă, dorind doar să *supravieţuiască* cu orice chip. Începea să-i demaşte pe cei cu care vorbise şi pe alţii, de care poate nu se ştia; arunca vina discuţiei pe care acum o caracteriza „duşmănoasă, banditească, criminală" asupra lor, a celorlalţi...

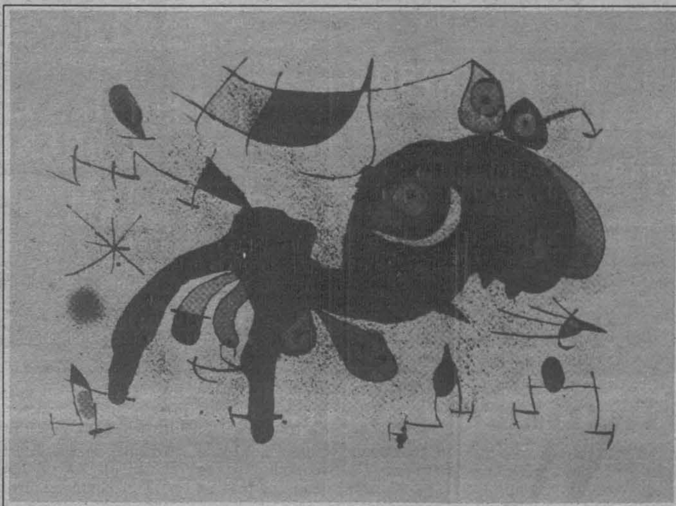
Printr-un pur hazard, eu scăpasem de asemenea încercări în care, probabil, m-aş fi comportat la fel.

Mi se părea numai că scăpasem deoarece într-o seară, întorcându-mă acasă de la una din aceste şedinţe, l-am găsit aşteptându-mă în faţa casei pe Iosif Raicu. Acesta era fratele „scriitoarei" Dorina Rădulescu, soţia lui Gogu şi, în acelaşi timp, omul de casă al lui L. Răutu, agentul lui informator particular, care sub pretextul de-a obţine articole pentru „Scânteia" intra în casele scriitorilor, le şoptea unele secrete inofensive şi ei începeau să i se destăinuie, copleşiţi de această dovadă de încredere.

— Ai încurcat-o şi dumneata, tovarăşe Titus, îmi spuse. Azi după amiază ai fost demascat în plenara cu tineretul, condusă de tovarăşul Ceauşescu.

— Cine e Ceauşescu? am întrebat eu.

(Din volumul în pregătire „DISCIPLINA DEZORDINII")

Joan MIRO: Berbec înflorit

Poeme de Ioanid Romanescu

POLITICA

Unul vrea să fie frate cu iluştrii,
mâine-or să-l privească şpanchi prin ţeava
puştii

vine altul, dreptul pe nedrept să-mpartă –
lacomii dau buzna, suferinzii rabdă

cei aleşi ţi-arată cotul – sunt „ai noştri",
care spun că plebea o formează proştii

nume de martiri de-ar fi pe frontispicii,
pun reclame pentru libido mojicii

cum a devenit politica mai mare
târfă dintre toate, nu e de mirare

ce întreg visează partea să-l încapă?
se închide cercul – şi continuu crapă

RAPT

Au adjudecat opera,
însă niciodată nu vor putea să onoreze
preţul suferinţei

cei într-adevăr fascinaţi
vor uita – primii –
de infernul creatorului

doar astfel se întâmplă –
însăşi lumina, care dezvăluie misterul,
rămâne misterioasă

de acum şi cuvintele ar trebui
să le păstrezi pentru dincolo –
a câta oară să devină
pietre îndelung rostogolite pe drumurile
nomazilor?

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

ARHIVA „LITERATORUL" – CORESPONDENȚĂ

ION LUPU către G.T. KIRILEANU

Numele lui I. Lupu (1883 - 1975) – filosof, sociolog, istoric şi germanist, primul traducător în româneşte al „Introducerii în Filosofie" de Fr. Paulsen (1920) şi autorul lucrărilor: „Mistiches Denken Bei Den Rumanen, Die Traume", Cernăuţi – 1926; „Lumea de dincolo", Iaşi – 1931; „Die Grundlagen der Gossellschaft, das Recht und die Religion in der Durkheim – schon sozilogie", Iaşi – 1934; profesor şi director la Liceul „Internat" (azi C. Negruzzi) din Iaşi şi suplinitorul lui P. Andrei la Catedra de Sociologie şi Etică din cadrul Universităţii „Al. I. Cuza", care a făcut cinste culturii naţionale, a fost dat uitării. De loc din satul Muncelu - Zeletin, azi judeţul Bacău (fost Tecuci), I. Lupu învaţă la şcoala primară din Frumuşelu, cursurile secundare le urmează la Liceul „Gh. Roşca Codreanu" din Bârlad, după care se înscrie la Facultatea de Litere şi Filosofie din Iaşi. Îşi desăvârşeşte pregătirea ştiinţifică la universităţile din Germania, Franţa şi Anglia, în ultimele două ţari având sprijinul lui G.T. Kirileanu, C. Meissner şi C. C. Arion. A fost un bun profesor, bucurându-se de prietenia lui V. Bogrea, D. Gusti, Tr. Bratu, St. Zeletin, P. Andrei, G. Vâlsan, G. Brătianu, M. Ralea, Iorgu Iordan ş.a.m.d.. Îşi ia doctoratul în România, la Universitatea din Bucureşti, sub conducerea lui. D. Gusti. Moare în 1975, lipsit de mijloacele elementare de existenţă.

Între G.T. Kirileanu (1872-1960) şi I. Lupu a existat o prietenie strânsă, ce s-a întins pe durata a mai multor decenii (1912-1960), concretizată prin vizite reciproce, ajutor pentru studii în Germania şi Anglia, după primul război mondial, şi o intensă corespondenţă. Dintre numeroasele scrisori, ne oprim, doar la una singură şi anume aceea datată 16 ianuarie 1930, de mare interes lingvistic, pe care o dăm publicităţii.

Constantin PRANGATI
Todică S. KIRILEANU

Iaşi, 16 ianuarie 1930

Iubite domnule Kirileanu,

Întâmplarea a făcut ca zilele trecute să mă găsesc între mai mulţi profesori de limba română, unde se discuta expresia: „cineva are stupit la furcă". Cu toţii susţineau că stupit înseamnă scuipat şi că prin urmare analogia cu acest lichid este pusă în lumină, când se afirmă că cineva este bogat la vorbă, un fapt pe care-l exprimă tocmai expresia de mai sus.

Mi-am adus aminte că odată nefericitul meu prieten D. Puşchilă îmi vorbise într-o excursie făcută cu el prin împrejurimile Huşilor, în vara anului 1911, despre această expresie şi despre semnificaţia ei filologică. Stupit nu înseamnă scuipat, în această expresie, zicea el, ci câlţi de la latinescul „Stuppa", aşa că a avea stupit la furcă înseamnă a avea mult caier la câlţi; a avea caier în general, din care să poţi toarce mult şi de aici apoi analogia cu cine poate istorisi îndelung. Am dat această explicaţie filologilor, despre care-i vorba, pomenind şi despre autorul ei; m-am gândit apoi că n-ar fi rău să vă scriu şi dvs. semnalându-vă gândul fostului meu prieten. Cum aveţi atâţia cunoscuţi printre filologi, mi-aş permite să vă rog să le comunicaţi această explicaţie, pentru ca prin ei să fie menţionată într-o publicaţie de specialitate.

Personal, o ştiţi, nu sunt filolog şi nici nu mă gândesc ca vreodată să poposesc în acest domeniu, totuşi mi se pare că explicaţia dată de Puşchilă merită să fie luată în consideraţie. Din studiile mele de logică ştiu că rădăcini deosebite pot, prin evoluţie, să aibă o formă comună, de aceea faptul că avem două cuvinte, asemănătoare ca formă, nu înseamnă deloc că vin din acelaşi izvor. De altfel şi alte limbi, cum e de pildă cea engleză, ne dau aceeaşi dovadă: one = unul şi one = om (francez); primul derivă din „unus" şi al doilea din „homme". În faţa acestor forme un neştiutor ar argumenta ca filologii, în mijlocul cărora m-am găsit, cum v-am spus, din întîmplare.

Multe salutări lui Vâlsan, iar dvs. tot devotamentul meu".

I. Lupu

Un mare dialectolog: SEVER POP

Printre învăţaţii români care au desfăşurat o activitate ştiinţifică deosebită, în exil, un loc aparte ocupă Sever Pop, coautor al *ATLASULUI LINGVISTIC ROMÂN*, fondatorul revistei ORBIS, cunoscută în toată lumea, organizatorul primului congres mondial de dialectologie.

Născut la 27 iulie 1901, în comuna Poiana Ilvei din judeţul Bistriţa Năsăud, a urmat cursurile şcolii primare din satul natal şi din oraşul Năsăud, unde, în continuare, a învăţat la Liceul „George Coşbuc", pe care l-a absolvit în anul 1919, obţinând la examenul de maturitate calificativul *excepţional*. În toamna aceluiaşi an se înscrie la Universitate, la Facultatea de Litere din Cluj, unde avea să fie repede remarcat de profesorii Sextil Puşcariu şi Nicolae Drăgan şi recrutat pentru învăţământul superior. La absolvirea facultăţii, pleacă, în calitate de bursier, la Paris, unde a avut ocazia să audieze nu numai cursurile lui Antoine Meillet, cel mai mare lingvist al vremii, pe cele ale lui J. Vendryes, ale lui Mario Roques, editor al *Paliei de la Orăştie*, în Franţa, ci şi pe cele ale lui Jules Gilliéron, creatorul geografiei lingvistice şi autor al Atlasului Lingvistic al Franţei. De la acesta a deprins metoda de cercetare a graiurilor populare, de care avea să beneficieze la întoarcerea în ţară în anchetele întreprinse, alături de Emil Petrovici, în vederea realizării Atlasului Lingvistic Român. Dar, înainte de a începe aceste anchete, a însoţit pe teren, în ţările lor (Spania, Italia, Elveţia), pe cei care aveau să realizeze atlasele respective.

Materialul pe baza căruia avea să realizeze atlasul a fost adunat în anii 1930 - 1937, atât de pe teritoriul României Mari cât şi din afara hotarelor acesteia (din Ungaria, Cehoslovacia, Iugoslavia, Bulgaria, Grecia şi, prin unii refugiaţi, chiar din Transnistria).

Publicarea atlasului a început în anul 1938 (volumul I, 150 de hărţi mari!), iar volumul al doilea (152 de hărţi) a apărut în anul 1942. Din partea care revenea celuilalt anchetator, lui Emil Petrovici, s-a publicat, de asemenea, un volum. Deci trei volume, din totalul de zece câte urma să aibă întreaga lucrare.

La elaborarea Atlasului Lingvistic Român s-au introdus unele inovaţii, faţă de atlasele anterioare, dintre care două merită să fie subliniate numaidecât. La volumele mari, menţionate, au fost adăugate şi volume format de carte, ale căror hărţi, colorate, uşurează mult urmărirea diferitelor fenomene lingvistice, marcate, fiecare, cu altă culoare. A doua inovaţie importantă priveşte informatorii, care n-au fost recrutaţi numai din mediul rural, ci s-a apelat la câte un scriitor reprezentativ din fiecare provincie istorică: M. Sadoveanu, din Moldova, I. Al. Brătescu-Voineşti, din Muntenia, şi I. Agârbiceanu, din Transilvania.

Lucrarea a fost primită cu elogii, de toată lumea, şi a fost considerată de la început ca o operă fundamentală pentru studierea istoriei şi extinderea teritorială a limbii noastre, a unităţii şi latinităţii ei.

Războiul l-a surprins pe Sever Pop în Italia, unde îndeplinea funcţia de director adjunct al Şcolii Române din Roma. Cum aceasta şi-a încetat activitatea după anul 1945, slujitorul ei a rămas, pentru moment, pe drumuri, până când şi-a găsit un rost la Universitatea din Louvain (Belgia), de care avea să-şi lege numele pentru totdeauna, prin crearea unei importante reviste de dialectologie, ORBIS, şi prin înfiinţarea *Centrului de Dialectologie*, care avea să devină cunoscut, foarte curând, în toată lumea. În cadrul acestui centru, Sever Pop a organizat primul congres mondial de dialectologie, la care au participat aproape 400 de delegaţi, din peste 40 de ţări ale lumii, din toate continentele.

Lucrarea lui, *LA DIALECTOLOGIE*, apărută la Louvain, în limba franceză, în anul 1950 (două volume mari, însumând peste 1300 de pagini!) este, până în momentul de faţă, lucrarea cea mai importantă în domeniul respectiv. O importanţă deosebită prezintă şi ultimul său studiu publicat în ţară sub titlul *IMPORTANŢA GRAIULUI ROMÂNESC DIN BUCOVINA DE NORD, BASARABIA ŞI REGIUNEA TRANSNISTRIANĂ* (în „Revista Fundaţiilor Regale" din august - septembrie 1941). A fost unul dintre colaboratorii de bază ai revistei clujene „Dacoromania". În Belgia a publicat alte două lucrări mari, de interes general, şi anume: *INSTITUTS DE PHONÉTIQUE ET ARCHIVES PHONOGRAPHIQUES* (1956) şi *PREMIER RÉPERTOIRE DES INSTITUTS ET DES SOCIÉTÉS DE LINGUISTIQUE DU MONDE* (1958), iar după moartea lui au mai apărut *RECUEIL POSTHUME DE LINGUISTIQUE ET DIALECTOLOGIE* (1966, 695 de pagini) şi *LIMBA ROMANA, ROMANITATE, ROMANISM* (1969, IX + 246 pagini).

Prin activitatea sa, foarte susţinută şi neîntreruptă, Sever Pop a adus servicii dintre cele mai mari limbii noastre naţionale. El face parte dintre lingviştii români foarte bine cunoscuţi şi apreciaţi în străinătate. E mai puţin cunoscut acasă, unde singura privire de ansamblu, asupra întregii sale activităţi, se datoreşte lui Romulus Todoran, care i-a fost student (*ACTIVITATEA LINGVISTICĂ A LUI SEVER POP*, în revista „Cercetări de lingvistică", iulie - decembrie 1978, pag. 157 - 169; ianuarie - iunie 1979, pag. 5-15 şi respectiv, iulie - decembrie, pag. 159 - 169). Soţia învăţatului nostru, Alexandra Sever Pop, a publicat, în anul 1980, cartea intitulată *SEVER POP. SA VIE ET MOMENTS DE L'HISTORIQUE DE L'ATLAS LINGUISTIQUE ROUMAIN SINE IRA ET STUDIO*, subiectivă, pe alocuri, dar, în acelaşi timp, instructivă şi necesară.

Din anul 1945 până la 17 februarie 1961, când a decedat, Sever Pop şi-a dus viaţa în străinătate, sfâşiat, încontinuu, de dorul ţării, cum se vede în mod cu totul elocvent din scrisorile sale trimise mamei, la Poiana Ilvei. Din aceleaşi scrisori desprindem grija lui de a-şi informa mama asupra tuturor succeselor pe care le repurta pe plan ştiinţific. Îi trimitea, în permanenţă, cărţile şi lucrările publicate, ca şi numerele revistei ORBIS. Scrisorile adresate mamei sunt străbătute de un puternic patriotism şi de dragoste pătimaşă pentru ţărănimea căreia i-a dedicat volumele de dialectologie şi pe care o considera păstrătoarea fidelă a latinităţii noastre şi colaboratoarea fără sprijinul căreia nu s-ar fi putut realiza atlasul.

Măcinat de dorul de ţară şi de tot felul de alte suferinţe, Sever Pop a murit în ziua de 17 februarie 1971, înainte de a împlini 60 de ani. Este înmormântat în cimitirul din parcul abaţiei Héverlé, din Louvain. I-am văzut mormântul. Pe o cruce simplă, cruce tip, turnată din ciment, se pot citi, pe lângă data naşterii şi cea a morţii, cu indicarea numelui patriei: ROUMANIE (în limba franceză!) şi cuvintele româneşti: DORMI ÎN PACE.

Moartea lui a fost deplânsă de o serie de lingvişti dintre cei mai mari, printre care vom pomeni pe Alf Sommerfelt şi Pierre Gardette. Un fost elev al lui Pop, Willem A. Grootaers, ajuns profesor la Tokio, îşi începea necrologul din ORBIS, 1961, pag. XV, cu următoarele cuvinte: „Dialectologia românească a pierdut pe cel mai mare reprezentant al ei, iar dialectologia internaţională pe animatorul şi organizatorul său genial".

Gavril ISTRATE

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

BUCOVINA - pământ românesc

În cadrul mai general și dificil al luptei pentru întregirea noastră spirituală și teritorială, au avut loc de curând în Bucovina două manifestări de natură să releve din nou și semnificativ insuportabila situație în care continuă să se afle acest perimetru național. Este vorba de cel de al doilea congres al *Societății pentru Cultură și Literatură Română în Bucovina* (care a împlinit, la 1 mai, 130 de ani de existență) și de *Congresul general al românilor din nordul Bucovinei și din Ținutul Herței*, desfășurat la Cernăuți unde, la ambele, anarhiști și imperialiști ucraineni, mulți veniți special din Galiția, au încercat să-i împrăștie pe români (pentru a câta oară?), încât a fost nevoie de intervenția forțelor de ordine. Însă a-i numi pe aceștia *ucraineni* înseamnă a-i jigni pe fiii responsabili ai poporului vecin de la răsărit, care se simt din ce în ce mai stingheriți de anexa imperialistă cu care i-au împovărat Stalin și Hrușciov. Rapoartele, discuțiile, hotărârile și documentele adoptate au relevat din nou consecințele dezastruoase ale ocupării de către sovietici a Basarabiei, nordului Bucovinei și al Maramureșului pentru *întreaga* România și cu deosebire pentru oamenii din respectivele teritorii. De aceea ambele congrese au avut ca scop analiza dramei românilor nord-bucovineni, discriminați încă în privința drepturilor, în legătură cu care nici acum nu se trece decât accidental dincolo de nivelul promisiunilor. Mai mult, ei sunt tratați acolo și în alte părți, de către unii „specialiști", ca venetici și colcăiști, elaborându-se și diverse istorii fanteziste ale lor, prin care evidența însăși e sfidată tendențios. Însă drama contemporană nu poate fi marcată printr-un trecut inventat. Să sperăm că noul stat suveran și independent ucrainean va aboli integral această mentalitate și va înlătura hotărât sinistra moștenire sovietică, atât de dureroasă pentru toți cei din această parte a lumii.

Se uită faptul că anexarea abuzivă a Bucovinei de către habsburgi, în 1775, și a Basarabiei, de către țariști, în 1912, nu justifică *în nici un fel* vreo pretenție a succesorilor acelora sau a altora asupra acestor provincii și cu atât mai puțin ocuparea lor forțată și deținerea unor părți din ele sub un asemenea regim anacronic. Chiar imperiile care le-au răpit n-au îndrăznit să le conteste caracterul esențial românesc, cu excepția unor reprezentanți mistificatori ai ultimilor ocupanți. Se știe, de asemenea, că niciodată Ucraina, Rusia sau URSS n-au ridicat pretenții asupra Bucovinei sau asupra unei părți din ea până la 23 iunie 1940 când, profitând de conjunctura favorabilă revendicărilor imperialiste, URSS a obligat brusc România, printr-o serie de note ultimative amenințătoare, să *evacueze* Basarabia și nordul Bucovinei, ocupând fără vreun avertisment prealabil și Ținutul Herței (la 28 iunie s-au împlinit 52 de ani de la prima ocupare, iar în martie 1994, 50 de ani de la cea din urmă). Cum se știe, în 1948, aceeași URSS și-a însușit și Insula Șerpilor, România *n-a renunțat niciodată*, prin nici un act intențional, *la suveranitatea sa* asupra acestor teritorii ocupate, încât ele sunt și astăzi sechestrate strict samavolnic, prin forță și printr-o sistematică inducere în eroare a opiniei publice internaționale. De aceea, caracterul lor românesc nu poate fi supus nici unei discuții ci, cel mult, modalitățile și intervalul de până la restituirea lor către țara căreia îi aparțin.

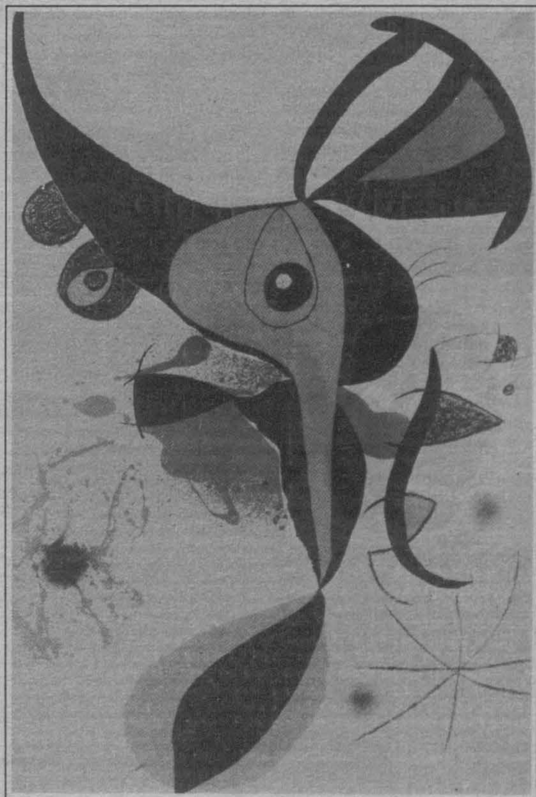
În nordul Bucovinei și în Ținutul Herței ocupația sovietică a avut urmări de o amploare inimaginabilă, a căror reparare urgentă ne privește pe toți, indiferent de etnia, statul căruia le aparținem. Masivele deportări, asasinatele, represiunile sângeroase, foametea planificată și oprimarea națională sălbatecă, cu aspect de genocid organizat, au dus la o dramatică alterare a configurației geopolitice, sociale, culturale și demografice a acestor locuri românești. Prin decizii imperialiste fără precedent, românii au fost divizați arbitrar în două naționalități (moldoveni și români), aserviți la trei tipuri de cultură străine (sovietică, ucraineană și rusă), impunându-li-se a fi străini între ei și în propria lor țară, obligați să comunice oficial în alte limbi decât a lor (rusa și ucraineana) și lipsiți de cele mai elementare drepturi naționale. A consimți la continuarea acestor stări de lucruri, indiferent de subterfugiile conjuncturale la care se recurge agravant, înseamnă a subscrie și a fi complice la desființarea unei părți dintr-un popor și din țara sa, fapt pe care nici o minte lucidă nu-l poate concepe și îngădui.

Apariția și consolidarea brutală a acestor cumplite fenomene a fost posibilă și datorită indiferenței sau concursului unor forțe politice și sociale, state și organisme internaționale care le-au tolerat tacit sau le-au confirmat prin acte și convenții, a căror vulnerabilitate, din acest punct de vedere, este de domeniul evidenței. Aceste împrejurări fac ca responsabilitatea pentru rezolvarea problemelor noastre teritoriale să revină, în primul rând, statului român, dar și altor state și foruri, care sunt chemate să ia atitudine fermă și constructivă pentru urgentarea reîntregirii noasre statale și garantarea ei prin tratate corespunzătoare. În condiții de o vitregie fără margini, românii din respectivele locuri, priviți cu simpatie de reprezentanți ai celorlalte minorități și chiar de unii dintre implantații deveniți aproape instantaneu majoritari, prin dislocarea masivă a autohtonilor, n-au încetat să lupte pentru păstrarea ființei lor naționale și pentru revenirea la matca patriei. Pe aceste fundamente solide, intelectuali energici au început în ultimii ani, în teritoriile acaparate, să acționeze coordonat pentru afirmarea conștiinței naționale a românilor, obținând, cu eforturi disproporționate și cu jertfe, unele drepturi la învățământ și cultură în limba noastră. Dar acesta este numai un început, ce amenință a nu mai putea fi continuat, mai cu seamă dacă nu vom contribui la risipirea confuziilor programate, la cunoașterea adevăratelor stări de lucruri de acolo și nu ne vom alinia cu toată ființa tragicei lor lupte pentru supraviețuire și drepturi traduse în fapt. Căci, aceasta este acum problema problemelor. Dacă secolul trecut și cel de față a fost al naționalităților, acum e vremea *minorităților* și ele se cuvin respectate peste tot și mai ales acolo unde au fost constrânse să existe – ca românii din nordul Bucovinei. Multe sate cu populație încă majoritară înregistrată ca românească (pentru că multe au fost alterate sub amenințare și descurajare sistematică) n-au școli în limba maternă. Locașuri de cultură edificate de *Societatea pentru Cultură și Literatură Română în Bucovina* și alte asociații neguvernamentale românești de pe vremuri n-au fost restituite societăților românești, cărora li se cuvin de drept, dar care sunt constrânse la provizorat, fiind marginalizate constant, sub acuzația jignitoare și tergiversând la extremis, deși ele veghează la respectarea strictă a legilor; alte monumente românești au fost transferate abuziv noilor majoritari, până și mormintele fiindu-le profanate și furate, cum e cazul, între altele, cu cimitirul central din Cernăuți. Nume de oameni și de localități, naționalitatea cetățenilor etc. au fost violate, iar încercările de restaurare sunt încă în proiect (e de ținut seama și de împrejurarea că statul ucrainean are abia câteva luni de existență, dar unele probleme au dimensiuni strict regionale și ele pot fi reperate aproape instantaneu). Totul atestă direct că românii sunt încă departe de a se bucura de drepturi egale cu ceilalți cetățeni, majoritari sau minoritari, de acolo și faptul trebuie să dea cel puțin de gândit. Deși, bunăoară, ei sunt a doua populație din regiunea Cernăuți și a treia din Ucraina (aceasta conform statisticilor oficiale, cel puțin discutabile), n-au nici un reprezentant în parlamentul acelei țări. Fraților noștri din partea detrunchiată li s-a confiscat până și apartenența bisericească (deși, prin ignorare, Mitropolia Bucovinei n-a fost desființată *de jure*, deci ea continuă să existe, trebuind restaurată și în fapt, fără a-i îndepărta în vreun fel de ortodocșii de altă naționalitate de la sânul ei), zona fiind infestată peste orice limită, sub raport ecologic, și militarizată excesiv, ceea ce constituie încă un motiv temeinic de îngrijorare, date fiind și foarte precarele posibilități ale românilor și, într-o măsură, și ale altor minorități de acolo, de a se manifesta în concordanță cu standardele internaționale, care sunt acolo, de multe ori, o ipoteză și un ideal. De aceea, nu putem rămâne indiferenți la strigătul lor deznădăjduit și la înfățișarea de astăzi a țării, cu o parte din teritoriu aflată sub ocupație străină, unde implantarea deliberată de venetici continuă până sub ochii noștri, împotriva oricărei cuviințe.

Pornind de la apelul cumpănit și ferm din 19 noiembrie 1991 al Patriarhiei Române, de la declarația limpede a Parlamentului României, din 28 noiembrie 1991 (când se împlineau și 73 de ani de la reunirea Bucovinei cu ȚARA), de la alte apeluri și declarații ale unor foruri naționale și locale, de la diverse și tot mai numeroase și autorizate semnale externe de solidaritate cu lupta noastră, avem datoria sporită să contribuim din tot sufletul și cu toată rațiunea la limpezirea până la capăt a lucrurilor și la normalizarea lor. Nu e posibilă *spiritualizarea* frontierelor, pentru care a militat atât Titulescu, fără *normalizarea* lor. În acest sens, chemarea lansată de către participanți la cel de al doilea congres al Societății *pentru Cultură și Literatură Română în Bucovina* și *Programul* validat de către participanții la Congresul Românilor de la Cernăuți constituie documente clare și demne de atenție din partea tuturor. În esență, este vorba de un apel comun (de menționat că prin unirea membrilor societăților din nordul și sudul Bucovinei, cu drepturi depline, cum s-a hotărât, se prefigurează visul nostru al tuturor, către factorii de decizie și de influență din țară și străinătate, către toți fiii României, oriunde s-ar afla și oricare le-ar fi credințele, naționalitatea și convingerile politice, către bucovineni, în primul rând, să contribuie mai hotărât la înlăturarea radicală a nedreptăților ce ni s-au făcut. E nevoie de o atitudine militantă, bazată pe cunoașterea complexelor realități istorice și contemporane, care să grăbească reîntregirea patriei, în al cărei cadru firesc Bucovina poate redeveni și o sugestie pentru Europa și lumea de mâine, în ceasul unei conviețuiri și colaborări pașnice a tuturor, autohtoni, veniți prin vreme, atunci sau trimiși în ea, la nivelul exigențelor contemporane.

Legământul participanților la cele două congrese de a lupta cu toate forțele lor, prin mijloace specifice, pentru reîntregirea patriei și menținerea unității naționale a românilor din toate teritoriile ocupate și cu precădere din nordul Bucovinei, sprijinind acțiunile disperate ale fraților de acolo pentru dobândirea drepturilor ce li cuvin și mai ales pentru integrarea lor în comunitatea organică românească, constituie semne ale schimbării vremurilor și ale obligației de a nu precupeți nici un efort lucid pentru eradicarea anexionismului imperialist. Este datoria noastră sacră de a opune violenței, sfidării și mentalităților depășite argumente întemeiate și drepturi imprescriptibile, ce nu mai pot fi răstălmăcite sau escamotate. Timpul forței oarbe e tot mai mult depășit de cel al forței dreptului. Iar acesta e de partea noastră, ca a tuturor care doresc să fie cu adevărat liberi, asigurând aceeași libertate îndreptățită celor cu care conviețuiesc și vor trebui să trăiască în lumea ce se prefigurează.

George MUNTEAN

Joan MIRO: Oda

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

FILM

Dreptul la replică

— Domnule Sergiu Nicolaescu, se spune că veţi intenta un proces în legătură cu un text apărut acum două numere în revista „Literatorul". Redacţia vă propune ca, indiferent de această eventuală intenţie, să vă folosiţi de dreptul la replică în coloanele revistei noastre, mai ales că acel text a fost publicat o dată cu invitaţia la o discuţie care între timp a şi început la rubrica de film a „Literatorului". E-adevărat că ne-am fi aşteptat să se confrunte cu acest prilej alternativele de fond, diferenţele de idei, de optică şi metodologie ale candidaţilor la conducerea Centrului Naţional al Cinematografiei şi nu numai ale lor. Dar nu redacţia decide conţinutul articolelor. Aşa că vă rugăm să luaţi cuvântul şi vă mulţumim cu anticipaţie.

Vă mulţumesc pentru propunere, dar nu vreau să răspund la vulgarităţile pe care le-a semnat Petre Sălcudeanu sub titlul „Numai umăr la umăr" – *nu merită* acel articol dedicat „legii ciolanului" şi unor „hulpavi şi scursori înghesuiţi ca muştele în aşteptarea puterii". Las integral în proprietatea colaboratorului dumneavoastră asemenea imagini de gen precum „killer-ii cinematografiei" care se subînţelege că ar fi toţi regizorii ce şi-au asumat în ultimii doi ani răspunderi în cadrul Centrului Naţional al Cinematografiei şi în conducerea caselor de filme. Nu vreau să răspund nici la vulgaritatea pe care o practică în frazele profund incorecte privind persoana mea, dar, dacă textul în cauză nu merită nici o replică într-o discuţie profesională, asta nu înseamnă că mă voi abţine să reacţioneaz în faţa acestui act public degradant şi iresponsabil al unuia care, culmea, aşteaptă cu sufletul la gură să-i iasă o numire imorală ca preşedinte al Centrului Naţional al Cinematografiei. În legătură cu afirmaţia lui Petre Sălcudeanu privind „serviciile manipulării financiare" în care eu aş fi fost „promotor şi direct interesat", pentru „înstrăinarea oneroasă" şi „la un preţ de nimic" a studiourilor de la Buftea, am să-l dau în judecată. Deci să ne limităm deocamdată la proces, domnule Sălcudeanu, să vedem cum poţi dumneata dovedi cele ce-ai afirmat în scris – închid paranteza.

Discutând însă, cum aţi propus în caseta redacţională din numărul 34/1992 al revistei dumneavoastră, „soarta artei celei mai vulnerabile la contextul economic şi moral", care „nu-i poate lăsa indiferenţi nici pe literaţi", trebuie să spun că astăzi ar fi cu totul revoltător şi descalificant să punem în fruntea unor profesionişti cu specializări atât de pronunţate, cum sunt cineaştii, în fruntea unui domeniu artistic care e în acelaşi timp industrie şi tehnică, în fruntea unei instituţii cu însemnate ramificaţii economice – să punem un om din afară, „ales" de alţii, împotriva voinţei celor pe care urmează să-i conducă, deşi îi dispreţuieşte visceral. Ar însemna să ne întoarcem exact la practica ceauşistă, să „reintrăm în matca" spre care ne şi îndeamnă în articol cel interesat, din timpul când ne pomeneam periodic în conducere ba cu un activist sau un propagandist, ba cu un scriitor ori articlier care n-avea nimic comun cu cinematografia, decât poate că scrisese cândva un scenariu, în era „Scenariului de fier" şi a scenariştilor omnipotenţi. Aşa a ajuns şi Petre Sălcudeanu pe vremea respectivă director general al studioului „Bucureşti", tot pe cale politică şi pentru că făcuse şcoală la Moscova şi pentru mai ştiu eu ce alte legături ar fi avut el cu KGB-ul sau alte eşaloane. Cert e că nu şi-a câştigat galoanele nici în filmul de artă, nici în filmul de succes de casă, s-a perindat prin comedioare şi filme politice pentru care a scris scenarii mediocre, cele mai „strălucite" fiind „Comuniştii" şi „Viforniţa". Pentru „Comuniştii", a fost ales personal de Ceauşescu, să colaboreze cu specialiştii trimişi de la Moscova în vederea realizării unui „mare film" cu ambiţii propagandistice mondiale despre „eliberarea Europei".

A lucrat, dacă nu mă înşel, chiar în cabinetul lui Ceauşescu, tocmai el, acelaşi om care scrie acum, cu năduf făţarnic, despre „cei ce au servit sloganele şi pe El şi Ea în diferite ipostaze trecute prin figuri istorice...". — Ei, domnule Sălcudeanu, n-ai călărit niciodată şi n-o să fii niciodată călăreţ – ca să preiau o altă imagine distorsionată cu rea credinţă în acel articol – dar e sigur că atunci când vorbeşti, acuzând pe alţii, de „scenarii cu precădere de revoluţii originale", ajungi la o culme a făţărniciei – închid din nou paranteza.

Ar fi multe de spus, dar ar fi şi o pierdere de vreme, în afară de câştigul cvasiliterar de a vedea cum sunt manevrate cuvintele într-un text, de către un autor care invocă „cinstea şi necinstea" şi acuză „corupţia legală şi bişniţa" pe care tocmai el le-a cultivat cât s-a întâmplat să fie director. După câte ştiu, preopinentul a fost înlăturat din funcţie pentru abuzuri de acest gen – îşi făcuse casa la ţară cu mobilă lucrată la Buftea ş.a.m.d. Sunt lucruri care pe mine nu mă interesează: n-a răspuns atunci în faţa justiţiei şi probabil că, din păcate, nu va răspunde nici acum. Dar domnul Sălcudeanu n-are nimic altceva comun cu cinematografia decât astfel de antecedente. Când era director, a încercat la un moment dat să-mi facă un proces de intenţii privind „relaţiile cu străinii", în 1983 a stopat intrarea în producţie a scenariului lui Ioan Lăncrănjan, „Drumul câinelui", prin scrisori insistente trimise „la partid". Acestea au fost „serviciile" aduse cinematografiei şi colegilor săi literaţi de către P. Sălcudeanu şi asta near mai lipsi acum, ca tocmai el să fie numit preşedinte al C.N.C.-ului, în urma unui vot incorect şi imoral, la o şedinţă a Uniunii Cineaştilor, la care din aproximativ 1.000 de membri au fost de faţă mai puţin de 300, din care doar ceva mai mult de 100 au votat pentru dânsul, dintr-o listă de vreo 10 candidaţi, fără a se mai proceda la al doilea tur de scrutin, adică refuzându-se celor de faţă dreptul de a se constitui într-o majoritate şi de a accede la o elementară democraţie colegială. Asta da „cacialma"! Nu cred însă că avem destul spaţiu pentru a analiza întreg lanţul improprietăţilor de care încearcă să profite candidatul astfel votat: un statut al UCIN-ului care n-a fost adoptat ca atare de Adunarea Generală, o „lege 80" din februarie 1990, care va trebui revizuită şi apoi înlocuită cu o adevărată lege a cinematografiei, spre a se înlătura anomalia în virtutea căreia conducerea Centrului naţional al Cinematografiei, compus din două regii autonome şi trei societăţi comerciale, este „aleasă" cum am văzut, în alt cadru, la UCIN-ul care se erijează în nou centru conducător. Din toate aceste motive, mă aflu printre cei ce insistă, cu argumente mult mai numeroase decât am putut rezuma aici, ca numirea preşedintelui Centrului Naţional al Cinematografiei să aibă loc după alegerile din toamnă şi după instalarea noului guvern. Aceasta va permite şi clarificarea discuţiilor încă foarte confuze din presă, prin care opinia publică, cinefilii şi colaboratorii cinematografiei sunt de multe ori dezinformaţi, de la manipularea de cifre false până la calomnii şi speculaţii „direct interesate", de tipul celor comentate mai sus.

Sergiu NICOLAESCU

ARTE PLASTICE

Mai mult decât o galerie

Prin programul pe care îl anunţă, Galeria Coleus de pe bulevardul Dacia mi se pare, încă de la selecţia inaugurală, un spaţiu expoziţional de excepţie, destinat să joace un rol distinct în cadrul actualelor procese culturale din ţara noastră. Când şirul improvizaţiilor comerciale, atente doar la încasările imediate, pare nesfârşit, iată că asistăm la lansarea unei galerii de artă care îşi propune să ne introducă în substanţa fenomenului artistic contemporan. Aspectele financiare ale unei astfel de întreprinderi nu sunt, de bună seamă, neglijate, numai că ele sunt înţelese, cu înţelepciune, pe termen lung, iar cele cultural-artistice se vădesc de îndată. Prin ceea ce se poate întâmpla aici – expoziţii structurate de o idee, personale, dezbateri, acţiuni intermedia, schimburi cu galerii din străinătate, concursuri etc. – locul tinde spre a fi mai mult decât o simplă galerie de artă, el promite să devină un avanpost al creaţiei tinere, al avangardei artistice, un punct fierbinte pe harta experienţelor culturale.

Stela LIE: Ofelia

Selecţia prezentată la început de drum este relevantă, atât pentru opţiunile stilistice ale organizatorilor, cât şi pentru rigoarea criteriilor valorice ale manifestărilor pe care le va găzdui galeria. Grupul expozanţilor este format din personalităţi ale tinerei generaţii de artişti, nume remarcate în varii expoziţii din ultimii ani şi care se leagă tot mai multe speranţe. Nu avem, desigur, de a face cu un grup în înţelesul doctrinar al cuvântului, ci de reunirea pe baze afective şi de solidarizarea în efortul depăşirii unor probleme de limbaj şi comunicare artistică. Dacă au ceva în comun, acest lucru ţine de modul de abordare a imaginii şi structurilor figurative, pe fundalul mutaţiilor produse de situaţiile şi tensiunile postmoderniste. Refuzând caracterul rigid şi ireversibil al evoluţiei şi stratificărilor artistice, tinerii artişti preiau şi repun în lumină valori ale percepţiei şi expresiei vizuale. Dialogul la care ne invită lucrările lor poate angaja diverse momente ale istoriei de artă, ce se dovedesc inepuizabile în capacitatea lor de a cuprinde orizontul uman, sau poate plonja în zone mereu inedite ale impactului dintre subiect şi lume.

Din noul curent extrem de interesant al peisagismului (reprezentat de grupul „Prolog", de „şcoala de la Tescani" etc) figurează în expoziţie pictorii Horea Paştină şi Mihai Sârbulescu. Revenirea la real nu este epuizată de o predispoziţie lirică, ci este un demers spre semnificaţia sacră. Pe calea unei poetici picturale înrudite, Mircea Tohătan apelează la convenţiile cunoscute ale naturii statice pentru a obţine aceeaşi transparenţă metafizică. Într-o ambianţă îmbibată de clişee sentimentale, apariţia voit naivă a simbolului religios (îngeraşi etc) vorbeşte despre un mod neconvenţional de trăire a sacrului. Dintre artiştii tipici pentru estetica postmodernismului românesc, se remarcă Ioana Bătrânu. Citatul cultural aderă la substanţa existentului, cumulând aluzii la pictura pompeiană, la monumente funerare moderne, la film, urmărind temele romantice ale spectacolului şi caducităţii vieţii. În picturile Liei Stela, forma desprinsă din realitatea tangibilă (o figură umană, o floare etc.) suportă efectele unei puternice descărcări energetice, provenite dintr-o tensiune expresionistă. Vehemenţa lirică din compoziţiile pictorului Dinu Slăvescu este uneori cenzurată de un principiu ordonator, de nostalgia geometriei. Ceramistul Mircea Popescu, participă la această expoziţie cu câteva lucrări mai explicit decorative, speculând calităţile diferitelor materiale, deşi, la rândul său, se arată interesat de relaţia dintre figura umană şi spaţiu. O prezenţă autoritară este sculptorul Mircea Roman. Lucrările sale din lemn situează cu dezinvoltură demersul artistic la confluenţa sculpturii, picturii şi arhitecturii, asigurându-i un loc aparte într-o foarte înzestrată generaţie de sculptori.

Stela LIE: Poem

Constantin PRUT

P.S. Înainte de a preda acest articol, am trecut din nou pe la această galerie care mi s-a părut a se situa în avangarda comerţului de artă, care nu asimilează în chip simplist opera de artă altor tipuri de marfă. Am avut surpriza întristătoare să văd restrângându-se spaţiul acordat artei. Deschiderea culturală pe care am salutat-o să fi fost doar o promisiune trecătoare, urmată acum de alinierea la obştescul şir al magazinelor fără individualitate?

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

SINE IRA ET STUDIO

Dumitru MICU

CREANGA DE AUR

Se vorbea, spre sfârşitul deceniului al optulea – foarte vag – prin cercuri literare, că modelul eroinei din *Maitreyi* dăduse, tot în expresie românească, o replică, din punctul ei de vedere, poveştii de iubire eliadeşti. Când şi unde apăruse cartea indiencei nu ştia nimeni. Cu câţiva ani mai devreme la 5 august 1973, Mircea Eliade îmi scrisese, fără nici o referire (et pour cause) la vreo asemenea producţie literară, că „exact la 40 de ani" de la apariţia operei ce îl făcuse celebru în ţară „s-a pomenit cu Maitreyi venită la Chicago". Privitor la romanul al cărei autoare era eroina sa şi în care el însuşi era erou – nimic, nici în scrisorile lui din următorii ani. Înclinam să cred că tot ce auzisem pe acea temă, extrem de puţin, de altfel, nu era decât produsul imaginaţiei vreunui lansator de zvonuri. Abia mult mai târziu, tocmai în 1990, aveam să obţin dovada materială a existenţei unui roman de Maitreyi exact cel despre care aruncau unii, aşa câte o vorbă, înainte de 1980. Mi l-a arătat Mircea Handoca, în versiunea engleză. *It does not die*, Calcutta, 1976. La începutul verii acestui an îl vedeam tipărit. De atunci, el e la îndemâna oricui. S-a tipărit în editura „Românul", transpus în limba noastră de Ştefan Dumitriu şi Theodor Handoca, însoţit de o postfaţă explicativă a lui Mircea Handoca.

Cu toate că în prima şi cea mai întinsă dintre cele patru „cărţi" componente, *Iubirea nu moare* „reia", aşa zicând, situaţii structurante din *Maitreyi* – nu fără a reveni la unele dintre ele, sau la implicaţii ale câtorva, şi în „cărţile următoare" – acest roman are, indiscutabil, prin ce să intereseze cititorul de literatură de pe orice meridian, cunoscători sau nu ai operei româneşti ce l-a provocat. El posedă, sub toate aspectele, o absolută independenţă, şi în acelaşi timp o valoare artistică la nivel de competitivitate cu cele mai pe drept cuvânt citite, pretutindeni în lume, romane de dragoste. Narând tot la întâia persoană, ca Eliade, în romanul ce poartă în titlu numele ei de „botez", Maitreyi Devi utilizează procedeul autentist al confruntării de secvenţe temporale mult distanţate obiectiv. Momente ale prezentului, ale imediatului cotidian sunt invadate în conştiinţa naratoarei, de episoade autobiografice derulate cu peste patru decenii înainte. Cum specifică ea însăşi: 1972 fuzionează cu 1930. Căci în 1972 (îndeosebi), amintirea idilei din adolescenţă cu fascinantul „sahib" dintr-o „mică" ţară europeană a resuscitat potrivit propriei relatări, în sufletul scriitoarei cu atâta violenţă încât, bunică de mult, ea nu şi-a putut regăsi liniştea (de altfel, cu totul aproximativă, întreaga viaţă) decât ducându-se la Chicago, spre a-l revedea pe Mircea, înainte de a închide ochii pentru totdeauna... Stilistic, scrierea nu e lipsită pe alocuri de acea emfază a pasionalităţii ce se declară şi în filmele indiene, de un patetism al expresiei directe, al confesiunii asumate pe care prozatorii europeni din secolul al XX-lea nu şi-l permit, şi totuşi, ea provoacă (e în măsură, presupun, a provoca oricui, oriunde pe Terra) o extraordinară impresie. Autenticitatea confidenţei este totală, în pofida recurgerii la micul artificiu (cel mai facil cu putinţă) al schimbării numelui eroinei. Răsturnând provocarea lui Mircea Eliade, care, în *Maitreyi* a dat personajului feminin numele purtat realmente de modelul acestuia, dar pe cel masculin, sub care se ascundea el însuşi, l-a botezat Allen, schimbându-i şi naţionalitatea, Maitreyi Devi îşi zice în roman Amrita, iar iubitului îi păstrează numele adevărat, Mircea. Nu Mircea Eliade, totuşi, ci Mircea Euclid. Paralelism perfect! Şi în cartea prozatorului nostru, eroina se numeşte Maitreyi fără a purta şi numele real de familie al tatălui ei, profesorul Dasgupta, transformat de altminteri în inginerul Narendra Sen. Dincolo de superficiala mistificaţie onomastică, totul în *Iubirea nu moare* e absolut autentic. Nu neapărat în sensul de exactitate a tuturor relatărilor, poate, dar , fără îndoială, în sens artistic. Potrivit afirmaţiei autoarei, totul în roman este „adevărat", exceptând doar secvenţa finală, fantastică. Tocmai în acest scop ar fi şi fost scris, de altfel, romanul: pentru infirmarea „minciunii" din Maitreyi că fata intra, noaptea, în camera băiatului. Asemenea „adevăruri" nu au însă cum să fie verificate, şi nici nu-l privesc pe cititor. Caracterul de autenticitate îl dă, în proza narativă, adevărul sufletesc, şi acesta există în *Iubirea nu moare* de la început până la sfârşit. Rememorările şi autoanalizele Amritei compun un admirabil, tulburător roman psihologic. Un roman psihologic vrednic de comparaţie cu *Tristan şi Isolda*, cu *Romeo şi Julieta*, cu *Paul şi Virginia*. Roman de alt tip decât *Maytreyi*, pe care eroina îl dovedeşte a nu-l fi înţeles. Romanul eliadesc e cartea unei revelaţii. Europeanul nimereşte fără voia lui într-un alt orizont, descoperă, cu încântare şi teamă, un alt univers spiritual. Frivolitatea lui erotică se vede confruntată cu un eros sacral. Pentru Allen, Maytreyi este un avatar al omonimei sale mitologice: femeia însetată de adevărul cosmic. Din acest motiv, romancierul nu i-a putut schimba numele. Autodăruirea adolescentei, între locuri, capătă în Maytreyi o sacralitate de nupţii iniţiatice. Indianca oferă „englezului" o „nuntă în cer" pe care el nu o suportă. Cu totul alta e viziunea în *Iubirea nu moare* . Aici dragostea e coborâtă din cer pe pământ, localizată precis într-o casă din Calcutta, fixată într-un moment istoric de rapide transformări. India tradiţională e dinamitată de noua Indie, modernă. Împreună cu tatăl ei (tributar, totuşi, unor grave prejudecăţi), Amrita exprimă spiritul de modernizare. Ceea ce personajul masculin din romanul lui Eliade îi apare ca sacru, sublim în lumea indiană, nu e pentru Amrita – atrasă de Occident – decât inerţie a unui tradiţionalism obscurantist, a primitivităţii. Maitreyi mitizează cadrul existenţial descris; *Iubirea nu moare* îl demitizează. Viziunea lui Mircea Eliade este filosofico-mitologică. Maitreyi Devi a construit feminin, o viziune realistă. Ambele viziuni se înalţă pe un fond de fobie, fobie revelatorie, fobie a cunoaşterii, de o parte, fobie a inimii îndrăgostite, de alta.

Românilor înclinaţi spre reflecţie, *Iubirea nu moare* le poate, totuşi, procura şi emoţii de natură cerebrală. Într-un interviu, Mircea Eliade distinge în intelectualitatea română două categorii: „plugarii", legaţi de pământ, şi „păstorii", străbătători de tărâmuri nesfârşite. Un „păstor" prin excelenţă a fost el însuşi. A cutreierat planeta de la pământurile lui Por Împărat la cele stăpânite cândva de Matezuma. Dintre personalităţile istorice, un mare „păstor" a fost Nicolae Milescu, mediator între ţarul moscovit şi împăratul chitailor: evocat de Sadoveanu cu prilejul vizitei în România, în 1965 a lui Sarvappalli Radhakrishnan, preşedintele Indiei. În sfera imaginarului, Mihail Sadoveanu a creat el însuşi un „păstor", Kesarion Breb, decheneul din *Creanga de aur* . În popasul făcut în Bizanţ, la înapoierea din Egipt, acesta leagă o prietenie inefabilă, pentru eternitate cu împărăţiţa Maia. Iată – rezumă „egipteanul" semnificaţia acestei prietenii, la ultima lor întâlnire – ne vom despărţi. Se va desface şi amăgirea care se numeşte trup. Dar ceea ce e între noi acum, lămurit în foc, e o creangă de aur care va luci în sine în afară de timp". În cu totul alt context şi decor, situaţia se repetă în *Iubirea nu moare* . Creanga de aur dintre prelatul dac şi prinţesa bizantină se preface într-o pasăre phoenix. Pe aripile ei Amrita se vede transportată pentru reîntâlnirea în veşnicie cu Mircea pe Calea Laptelui...

Poate că una dintre menirile spiritualităţii româneşti e şi aceea de a duce prin spaţii, peste orice fruntarii, creanga de aur a păcii, a înţelegerii şi înfrăţirii între popoare. □

Joan MIRO: *Ascunzătorul de flăcări*

Neplăcut văzului şi auzului

Dar tu nu-mi auzi vocea puternică, strigându-te desmembrată
prin camera înţepenită a trupului,
nicidecum nu-mi auzi vocea deprimată sau repezită
descriindu-te.
Nu-mi vezi faţa urăţită şi neprefăcută,
gătită şi sobră,
pe care ai pus stăpânire,
nici venele pungite vorbind cu pereţii.
Nu le observi ciufulite şi cu fulgi de ţipăt prin păr.
Nu mă vezi umilit
în mijlocul aerului,
neplăcut văzului şi auzului, rupt în riduri şi-n bucăţele de
hârtii mâzgălite.
Dar tu nu-mi vezi ochii măriţi
concentraţi asupra ta
şi simţirea lor descoperită.
Nu-mi înţelegi crizele gesturilor.
Nicidecum nu-mi vezi privirea îngroşată şi dislocată
sau hainele slabe,
umblând cu carnea şi râsul descusute.

Dispreţuit

Nu mă mai stimează propria mea piele,
cândva rânjind în rând cu mine,
nici aerul aiurit lărgit peste mine
şi nu mai e chip să le zic ceva.
Nu mă mai lasă să mă culc
ceasul de pe masă cu gura mare,
nici proprii mei creieri întărâtaţi,
nici proprii mei umeri băşicaţi de durere.
Nu mă mai bagă în seamă cerul albastru şi bulbucat.
Dar nu mă mai ascultă până isprăvesc
nici propriile mele urechi.
Nu mă mai stimează nici propria mea inimă,
încoronată de mică.
Fac altceva
nefolositor mie
chiar proprii mei ochi răspândiţi
şi nu mai e chip să-i opresc.
Nu se mai ocupă de mine propria mea vedere,
propriile mele tâmple nu mai creează nimic
care să sară în ajutorul meu.
Nu vrea să mai vorbească despre mine nici propria mea
gură,
cândva reverenţioasă.

Grigore BĂLĂNESCU

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

Petru Dumitriu

EXISTENȚA PRECARĂ

Duc o existență de o precaritate absolută. Poate fiindcă „precar" (de la *preces*, „prière" – rugăciune) înseamnă „adâncită în rugăciune", așa cum este. Trăiesc și viața mea nu este absolut zadarnică, rugându-mă.

Dat fiind că „precar" înseamnă „instabil, firav, dependent", în precaritate am aflat ființa.

Săpând fără voia mea, până în adâncurile vidului, acolo am aflat valoarea absolută, impalpabilă, evanescentă; ce înseamnă un moment de recunoștință în viață? Chiar mai puțin: ce înseamnă anunțarea unei clipe de rugăciune? Nimic, dar acest nimic este totul; tot restul nu e nimic. Acest nimic, reflex palid al celei mai slabe și mai pale licăriri îmi dăruie ființa, îmi justifică existența. Însuși acest nimic este izvorul țâșnitor a toate: al păcatului, nevinovăției, curajului, puterii; al fericirii. Acest nimic mă îndreaptă spre aproapele meu, spre oameni, mă deschide spre ei, mă face să le dau tot ce am – cu cât le dau, cu atât am mai mult, opusul din *La Peau du Chagrin* ; cu atât ei vin spre mine, deschiși, buni, generoși și recunoscători. Nu știu dacă exist, ei mă asigură că da, mulțumindu-mi că sunt eu însumi? În curând nu voi mai fi; dar am fost, atât cât voi trăi, slaba licărire va rămâne indestructibilă.

Înainte, după, nu știu. Dacă moartea n-ar fi un zid ci o perdea care poate fi străbătută, o țesătură cu două fețe, umbră aici, lumină acolo? Nu pot spune nimic, nu vorbesc aici decât de certitudine. Duc o existență precară de la *preces*, „prière" (rugăciune). Mă rog, mă rog chiar atunci când nu mă rog, răspândesc recunoștință celui care îmi dăruie iertare când vrea, dacă vrea, iertare pentru ce? Nu știu. Pentru tot. Nici măcar atât: iertare, numai atât.

Duc o existență precară: trăiesc din mila prietenului meu. Orașului nu îi e milă de mine, zece, o sută de ființe omenești îmi spun „mulțumesc, m-ai ajutat, mulțumesc că vorbești pentru mine, mulțumesc că există", o mie, zece mii de ființe omenești o gândesc o clipă închizând cartea mea, ceilalți îmi întorc spatele, condamnându-mă la neant: pieri, supraviețuiești, pentru ce...

Starea de cerșetorie, de penurie absolută, m-a făcut să descopăr demnitatea alcătuită din rămășițe indestructibile. În umilința absolută, pe care prietenul meu în bunătatea lui nu mă face s-o simt, dar eu nu sunt nici atât de insensibil nici atât de fără rușine ca să nu o simt; în dezastrul absolut al ne-vîndutului și invandabilului pe piața prostituției, pot, în sfârșit, să mă identific cu înfometații, cu prizonierii, cu ostaticii, cu handicapații: sunt fără mâini, paralizat, alții mă hrănesc. Încă puțin și mă pot identifica celor care agonizează, canceroșilor.

În această stare precară încă, descopăr demnitatea, aceeași cu a oricărei ființe omenești. Pot fi chiar mândru fiindcă sunt umil. Bogatul, savantul, omul puterii, tânărul frumos și fericit, omul puternic și sănătos sau dotat cu calități neobișnuite, sunt egali mie, cu mine, tot așa cum sunt și semenii mei, flămândul, umilitul, muribundul.

În adâncul tenebrelor – este soare, sunt două veri dar noroiul se închide peste mine, întunecat, pierdut – o voce din celălalt capăt al nopții, o călugăriță în vârstă, sora Maria de F., îmi scrie dintr-un loc numit „Aime", una din numeroasele coincidențe de acest fel din viața mea: „Mulțumesc, m-ai ajutat să mă rog". Vă mulțumesc doamnă, mi-ați dăruit cea mai fericită zi din cincizeci și cinci de ani ai existenței.

Și asta continuă, se multiplică, o rețea din ce în ce mai vastă, eu nu sunt centrul ci unul din noduri, o verigă. Rețea a non-singurătății. Rețea a prieteniei, a bunăvoinței, a afecțiunii. *Agapi* „amour" (dragoste), traducând în limbile moderne, „mila" se traduce în termeni tradiționali. Dacă dragostea e sexuală, nu așa este amorul; dacă mila înseamnă pomană, nu este milă. Este nesingurătatea, e prietenia fundamentală. Este Alianța. Între Dumnezeu și mine, între mine și voi. Eu îi credeam pe creștini tăcuți? Iată-i, îmi vorbesc, îmi spun „Ești iubit. Te iubesc mult. Te iubesc." Iată-i chiar și pe ceilalți și ei caută și dăruiesc nonsolitudinea.

Storuri lăsate, trăiesc printre oameni care m-au lăsat să pier. În afară de unul și de una, datorită cărora am supraviețuit. În ordinea morală excepția infirmă regula, bunătatea răscumpără Răul, anulează nulitatea.

Variație pe o temă de Henri Poincaré. Cunoașterea, spune Henri Poincaré, nu este decât o scânteie într-o noapte îndelungă; dar această scânteie înseamnă totul. Se poate spune că prietenia este o slabă transparență în noapte; dar această transparență este totul. Trebuie pus deasupra tuturor propunerilor posibile următoarele: rugăciunea nu e decât o licărire în neant, dar acestă licărire este totul. Ea face să se răstoarne nonvaloarea în nonevidență, ea face ca neantul să recadă în el însuși. Ea trece prima verigă a rețelei de lumină. Iar aceasta infuzează și structurează universul, care altfel cade din nou în pulberea obșnuitului, în vid și nimic în Nu și în noapte. O licărire de bunătate face să se răstoarne răul. O licărire a bunătății lui Dumnezeu, a dragostei lui Dumnezeu pentru mine, în recunoștința rugăciunii de a acționa a milostenilor. O licărire de bunătate a lui Dumnezeu, în afecțiunea pentru acest om și această femeie care îmi salvează viața. Prima verigă. Și, din aproape în aproape, voi la care mă gândesc, tu, și tu, el, ea, voi vă recunoașteți, voi știți că despre voi vorbesc și vouă mă adresez: propagarea rețelei, verigă cu verigă, fulgerătoare aș afirma, dacă nu ar fi atât de blândă, ușoară, fără greutate aproape, fără consistență. Se poate spune – „aeriană"? în genul suflării, respirației, răsuflării vii? Sau mai clar, cu numele său tradițional: spirituală, spirit, lucru al Spiritului în noi? – acest lucru este singurul care are greutate în viața mea, singurul care dă greutate existenței mele; cu toate că e impalpabil, fără trup, fără greutate, liniștitor. Tot restul nefiind decât spumă, dop de plută, agitație epileptică sau rigiditatea cadavrului.

Se poate crede că fac literatură, poezie mistică (care de altfel este adevăr, realitate, substanță)? Fac reportaj. Scriu despre un document verificat și verificabil. Trebuie să scriu nume și fapte ale prietenilor mult iubiți cărora mă adresez ca unui cititor necunoscut? Trebuie descrise faptele, vorbele, gândurile, „inspirația" „insuflată" de acest „suflu"? Până și aceste rânduri? Trebuie identificată spunea? Vizibilă în magazinele ilustrate, în fotografiile publicitare făcute pentru a ațâța cupiditățile? Trebuie proiectat filmul agitației epileptice, isterice: isteriile mulțimilor juvenile în jurul unui idol cu orgasme pe sec, leșinuri colective și strigăte ascuțite, cu sporturi ale violenței, pericol, sânge, cu urlete în tribune, mulțimi care urlă ridicând pumnii deasupra capetelor sau făcând semnul de încornorat cu degetul arătător și mijlociu? „Rigiditatea de cadavru": nu se recunoaște Aparatul de partid pe care îl știm în unele țări și țările care îl cunosc, între foamea victimelor și imbecilitatea celor care se opun progresului (imobiliștii)? Sau rigiditatea birocraților occidentale, de nereformat, a legislațiilor proliferante, asemeni unei tumori cancercoase care ne ștrangulează, care nu se schimbă, care nu se clintesc decât pentru a prolifera? Nu, nu scriu literatură, scriu despre religie: *re-ligare* , „a lega", a „consacra" sufletul meu lui Dumnezeu, prietenia mea celei a voastră.

Aceasta este lecția nulității. Cu acest preț, cu tinerețea mea irosită în socialismul polițist, cu douăzeci de ani de agonie în cetate, exilul, mizeria, pragul sinuciderii mereu atât de aproape, totul s-a dovedit a fi cea mai bună afacere a vieții mele. Cea mai bună pe care mi-aș fi putut-o închipui. Cu acest preț, este o afacere cu aur. Nu m-aș fi așteptat. Nu o scontam. Nu aș fi avut nici măcar atâta imaginație ca să o sper. Nu îți poți închipui cât pot fi oamenii de nobili, buni, generoși, delicați, ingenioși în bunătate, vorbesc de cei care indiferent pe cine întâlnesc, asemănători tuturor, cu părțile lor urâte, ridicole, chiar rele, cu limite, cu sfârșitul lor. Sunt admirabili. În ei se vede că Dumnezeu a creat omul după imaginea sa, știind să iubească: cu prietenie, cu afecțiune; nu vorbesc despre dorință, nici despre sexualitate, vorbesc despre simpla alianță fundamentală între Dumnezeu și noi, între fiecare dintre noi și oricare altul, de a-l fi putut descoperi în adâncul precarității (nesiguranței). Altfel n-aș fi aflat nimic niciodată. Nenorocirea s-a răsturnat în această descoperire, în această evidență, în această cunoaștere statornică. Nu aș fi putut afirma niciodată că omul nu e bun, că Dumnezeu nu ne iubește. N-aș fi putut spune niciodată că lumea nu are nici sens, nici valoare, că Dumnezeu nu există, că omul este o ficțiune a secolului al XVII-lea. De acum înainte eu știu.

Gloria! In excelsis, pe întreg pământul. *Halleluiah! Hallel* „fie lăudat", *Yah, Yahweh* cel care este, cel care spune *ehyeh ascher ehyeh; yau, yao* strigăt, chemare, *Yacchos! io! io!* se strigă în grecește*) *gho!* în proto-germana ipotetică, de unde *God, Gott.*

Chemare către cel pe care îl numim, nume-strigăt, nume-chemare, nume absolut și chemare absolută a celui și către cel care vorbim-gândim – ne rugăm din adâncurile istoriei și din profunzimile prezentului și din chiar străfundurile viitorului către solstițiul central, în durată și în afara duratei. Chiar numele său este semnul înțelegerii, dăruită, cerută, dată, pronunțată.

Existența mea, existența noastră e precară – de la *preces* , „prière" (rugăciune): e fermă, stabilă, consistentă, demnă, bucuroasă, către El, inaccesibilul, imediata țintă a ajungerii mișcării noastre care începe nedefinit de la zero și merge neobosită spre zenit.

În românește de
Andriana FIANU

Din volumul
Zéro ou le point de départ.

*) Iaó, strigat de preotul care oficia liturghia gnostică a lui Abraxas, al cărui text regăsit în Egipt a fost publicat în anii douăzeci de Reitzenstein.

SINGURĂTATE

ideea de trup
trapez deformat
priponit pe un picior
și romburi ce cad din geometria toamnei
tăcere pe aripile gri ale ploii

pară de ceară
păpușă
mască
și dragostea într-o poveste din alte timpuri
o carte acum interzisă

nori gri iradiază tristețe
război psihologic în anticamera frigului
câteva ițe încurcate
ne servesc drept iluzorii instrumente
pentru deplasarea limitată
loc de muncă - loc de odihnă
reversibilitate incertă

o pată de negru
da, negru îngălbenit de vreme
aduce o tentă de greață peisajului

singurătate singură
fără om
o casă, o masă întinsă, nici un om
o pisică așteaptă la ușă
un câine așteaptă la poartă
nu se vede lupul
nu se vede nici un om
singurătate
tăcere atât de albastră încât ți se pare că-i noapte

în jur fânul cosit
privirile tăcerii
oferind peisajului chip de momâie
și totul închis în stânca singurătății
mai roade în fisurile ei doar timpul
asemeni unui vierme
cosmic
indiferent

spațiu ticsit cu alb
trup împăiat
cu moarte

privește:
acest zgripțuroi al singurătății
e aproape de noi
și nu se lasă
și oricum știe că până la urmă el va câștiga
de partea lui e timpul
privește:
acest zgripțuroi al singurătății
fără cap, fără picioare
are doar sânge de om
și o mână puternică
una singură
cu cinci degete lungi, lungi
și e mereu aproape

Iftimie NESFÂNTU

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

Starea de ruptură

Avalanșa (editorială) despre care vorbea temător, Alex. Ștefănescu nu s-a produs în cazul Petru Dumitriu; mai degrabă, în contextul haosului editorial, reeditarea prozatorului traversează, cum nota alt critic, un „an ezitant". Să observăm că acest prozator important, un intelectual complex al segmentului postbelic, cu un destin tragic, reintra în atenție printr-un mic roman (*Proprietatea și posesiunea, Ed. Dacia*, 1991), preocupat de „imensa țesătură a vieții", cultivând formula epică a biografiilor (în prelungirea valoroasei *Cronici de familie* din 1956). Autorul, se știe, a slujit realismul socialist după un debut „mitic" (*Euridice* , 1947) și a ales calea exilului, bântuit de fantomele solitudinii și ratării; s-a despărțit de „socialismul tătărăsc" (cum numea, în confesiunile sale, o dureroasă experiență în „obsedantul deceniu") și a renunțat, astfel, la toate onorurile pe care oficialitățile păreau dispuse a i le acorda, implicit la o solidă carieră scriitoricească.

Pus la obroc după gestul expatrierii, Petru Dumitriu își onorează promisiunea din 1960 (el publicase în numărul 2 al revistei *Viața Românească* un fragment din *Proprietatea și posesiunea* , cu îmbietoarea precizare „va urma") abia peste trei decenii. Scos „din circuit", înzestratul prozator, cu apetit balzacian, suportând – inevitabil – presiunea esteticii oficiale, publicase câteva cărți care îl propulsau în fruntea topului; și *Drum fără pulbere* (1951) și *Cronica de familie* (3 vol.) plăteau însă tribut bruiajului ideologic. Sigur că judecătorii de azi, atinși de isteria culpabilizării, vânează toate cazurile elogiind vârtos „rezistența albă" (o hilară grevă a scriitorilor care nu scriu). Dar, din câte știm noi, orice scriitor se salvează prin operă. În această tagmă (nota, cu aciditate, un critic) *căutăm valori, nu eroi.* Sper că s-a înțeles că judecata de mai sus nu încurajează lașitatea, jocul duplicitar, din păcate frecvente la noi.

Să ne întoarcem însă la odiseea acelui manunscris, oferit de romancierul exilat lui Geo Șerban, cel care fusese redactor de carte la ambițioasa saga din 1956, manunscris păstrat „pentru vremuri mai îndurătoare". Din fericire, ele au venit. Încât, deschizând un alt ciclu – nu mai puțin ambițios (e vorba, spuneam, de *Biografii contemporane*) – *Proprietatea și posesiunea*, iată, a apărut sub îngrijirea aceluiași Geo Șerban (care semnează și *Prefața*). Naratorul, un martor obiectiv, informat, nu dorește – suntem preveniți – să facă „operă de artă" ci să comunice o experiență. Încât, livrând „memoriile" lui Erasmus Ionescu, *Proprietatea și posesiunea* narează „cu ochii amintirii" viața Ioneștilor, dezvăluind o experiență; este vizibil scopul cognitiv („se va înțelege mai târziu", anunță acest Erasmus, un ins obscur, un personagiu contradictoriu, un singuratic care – scutit de veleități literare – se adresează umanității) și, să recunoaștem, izbitor talentul de portretist al celui care se încumeta atunci, , respirând aerul unei epoci dogmatice, să lase narațiunea „liberă". Oamenii vorbesc „despre ei înșiși" și prozatorul dezvoltă teme nefrecventate în epocă. Să amănunțim. În N., o modestă capitală de județ, viețuiesc – așadar – Ioneștii, o familie izolată, având în frunte o mamă nevrozată, freudiană, cu un „grand air" teatral. „*Medeea din N.*" are un soț docil și greoi, mediocru dar onest pe care, firește, îl manevrează și îl disprețuiește aristocratic; prin lentilă freudiană sunt privite și relațiile cu fiii (Sebastian, Erasmus, Filip, Cristi) și, aproape ignorate, cele cu fiica. Mama are un dezvoltat simț al proprietății și gelozia maternă se răsfrânge – întreținând o senzualitate tulbure, echivocă – asupra copilului preferat (Cristi). Relațiile mamă-fiu (alternând furia, exaltarea, suavitatea, carnalitatea) se fixează în pagini „riscante" (crede Geo Șerban). Ele ating momentul de vârf când fiul adorat, încercat de frisoanele primei experiențe erotice, își anunță intenția despărțirii. Fiindcă, *Proprietatea și posesiunea* , în miezul său, este un tulburător roman erotic. Trimis împreună cu Cristian la Altfurt, la cursuri, Erasmus povestește conștiincios „iubirea pură", tragică, dintre Elisabeth-Charlotte, fiica profesorului Faber și fratele său, un zeu tânăr, chinuit de simțul datoriei.

Noul cuplu rescrie povestea perechii biblice în timp ce mama, considerându-i pe ceilalți, cu lăcomie de proprietar, *obiecte*, vede în fragila Charlotte o rivală. Inundat de fericire, Cristi ar fi vrut să moară. Invidios, Erasmus (totuși, fratele cel bun), adică naratorul romanului, descrie aceste întâmplări combinând exactitatea informației cu banalitatea; adăugând observației directe aluzia (referința) culturală (era, desigur, un tânăr studios); dublând sondajul psihologic cu panoul social (Germania era devastată de război). În totul, așadar, un admirabil roman; un manuscris aproape „uitat", *ascuns*, prin care Petru Dumitriu (cunoscând căderi, „locuit" de trufie și pocăință) revenea spectaculos în actualitate. Nu la fel de zgomots precum alții, manevrând surlele publicitare dar, sunt convins, *definitv* . Ca roman al cunoașterii, *Proprietatea și posesiunea* vorbește despre cucerirea interiorității în fața a ceea ce Eliade numea „teroarea istoriei". *Pre-brebanian* sub atâtea aspecte, romanul tânărului Dumitriu incriminează, după unele voci, stilul de viață burghez, achizitiv. Să fie aici o concesie făcută celor care promiteau paradisul roșu, transaferând fericirea colectivă într-un viitor intangibil? Cartea, dincolo de maniheismul ideologic, eliberează – mai degrabă – tensiunea dintre lăcomia posesiunii și putințele limitate, dezvăluind infernul din noi. Filip, de pildă, un artist cutreierat de fantasme erotice, atins de mondenitate și perversitate („bestia de Fili"), vrea să cucerească lumea, simțind megaloman că țara „nu-l încape". Fascinați de posesiune, afișând siguranță și seducție, astfel de eroi (bre-banieni, cum spuneam) domnesc „peste ființe ca peste obiecte". Feudalismul erotic nu ține însă, repet, de o societate ci de o mentalitate. Sunt și pagini de un tezism apăsat și altele care se despart hotărâtor de trecutul idilic, risipind farmecul burghez.

Acest prim volum dintr-un ciclu neterminat confirmă, la tânărul Dumitriu, ambițiile frescei; el explorează cu energie balzaciană imensa țesătură a vieții dar sfârșește în introspecție. E cazul să repetăm că acest roman, dezvoltând o problematică gidiană (cum observa Eugen Simion), oferea în epocă un nou tip de conflict, având la îndemână cheia psihanalitică. Ne întrebăm inutil, desigur, cum ar fi arătat fluctuantele noastre ierarhii dacă *Proprietatea și posesiunea* ar fi apărut când trebuia; cartea, indiscutabil, stă peste valoarea prozei din epocă, îmbelșugând, prin atâtea titluri, cimitirele literare. Dar „recuperarea" lui Petru Dumitriu, un prozator substanțial, suntem convinși, abia începe. Iată, nu de mult, a apărut și *Ne întâlnim la Judecata de Apoi* (Ed. *Univers* , 1992), primul roman scris în exil (1961). El acoperă un interval obsedant și pătrunde în cercurile puterii, radiografiind protipendada primului deceniu comunist. Evident, poate fi întocmită – pentru o lectură „cu cheie" – *o scară tâlcuitoare* (inițiativa chiar a „prins") dar importanța cărții nu stă în efortul detectivistic. Cunoscând experiența totalitară dar privind din interior „ aparatul", Petru Dumitriu oferă o mărturie precipitată, pătrunsă de obsesiile și spaimele celor stăpâniți de frica obscură a marginalizării. Pierderea puterii, *spaima declasării* bântuie în lumea nomenclaturiștilor, expusă „mățurilor glaciare". Dar aparținându-i, ca „unul dintre Ei"; fără putința unei eliberări, chiar transfug fiind („Eu să ne judec?"), naratorul nu atinge libertatea interioară, privind detașat, cu un sarcasm rece, viermuiala, manevrele, jalnica vânătoare. Depoziția sa, repetăm, *din interior* , sub semnul urgenței, transferă „cronicarului" această gâfâială epică, departe de calmul meditativ al lui Blaga, de pildă (cel din *Luntrea lui Caron*); în acele *pagini de sertar* , filosoful descoperea cu superbie un sâmbure mitic chiar dacă participa la o „excursie" în infern. Or, cronicarul, pătrunzând în lumea puterii, coboară *în animalier* . Demonia puterii, istoriile ei secrete în care foiesc călăii și victimele întrețin o neliniște care se reînnoiește din ea însăși; luptele subterane, jocul mâștilor indică o prelungire a conspirativității, controlată de *ura intimă*, o recădere în specie câtă vreme relațiile sunt alterate de o animalitate latentă, de un „cinegetism grotesc" (Ioan Adam). Interesat de biografii, romancierul propune pe alocuri, cu tușe pamfletare, caracterologii deși toți eroii ar putea relua afirmația unui protagonist: „n-am caracter, am o fizionomie!".

Evadând în „cealaltă lume", naratorul înlocuiește frica declasării cu spaima neintegrării. Ia în serios misiunea sa de biograf dar nu crede în Judecata de Apoi deoarece „nu există decât această viață" (p.221). El s-a smuls din *lumea minciunii* (sacrificându-și copilul) pentru a nimeri în *lumea negării* . Un *Adio Occidentului* rostit chiar de autor pare lămuritor pentru acest complex al metecului. Nu discutăm aici câtă substanță autobiografică folosește Petru Dumitriu în cărțile sale. Cel care răspunsese prompt comenzii ideologice livrând neîntârziat și *Drum fără pulbere* ori *Pasărea furtunii* , flatând Puterea, încearcă o ruptură. Dacă justiția imanentă este o invenție iar puterea a devenit suprema valoare, colecția sa de biografii poate servi la descoperirea Adevărului; *Judecata de Apoi este acum* – rostește o victimă, istoricul Prospero Dobre, un om zdrobit, interesat de un mare proiect pe care îl va desăvârși *dincolo* : „Mecanica Revoluțiilor".

Atât precocitatea lui Petru Dumitriu cât și, mai ales, indiscutabilul har portretistic, „capacitatea existențială" (textele sale prinzând palpitul vieții) nu pot salva prozele ponosite. Dar voita confuzie (aruncată ca reproș) prin care autorul e suspectat în această *Ne întâlnim la Judecata de Apoi* de o inhibiție paralizantă, atins de „suflarea malefică" a propagandei etc, uită că eroul său, hărțuit, vine din lumea puterii și poartă acestă pecete. Adevărat, radiografia stanilismului se va desfășura amplu în *Incognito* (1962). Povara memoriei, istoria secretă a epocii țâșnesc în această colecție de biografii, spuneam definind o societate torturată de frică, așteptând „marea mutație glaciară". Șocul disgrației, „frica obscură a dispariției" într-o lume populată de *monștrii combatanți* indică drept soluție salvatoare *plierea* . „Lumea nouă", stăpânită de interminabile discuții politice, ventilând formule acuzatoare, rituale ori cuvinte magice, rezerva fiecăruia, printre ședințe și mitinguri, delegații și cuvântări, o singurătate îngrozitoare. „Banda lui Malvolio" pulveriza prieteniile și vestea *începutul alunecării.* Ascunși în interiorul ființei, acești oameni, oricând posibili de a fi stigmatizați pentru „atitudine dușmănoasă" au o singură grijă: *prezervarea puterii* . Și spiritul malefic al lui Leopold, și puterea „neclintită" a lui Alfred Anania, și reflexele prompte ale importantului activist, veche noastră cunoștință, Erasmus Ionescu sau frica lui Leonaș (salvat, totuși, de „îngheț") și „dezvoltarea ideologică" a tovarășului Isaia lucrează convergent. Frica unora de ceilalți, grija pentru apărarea „fizionomiei unui membru de partid", ascunzându-se în spatele unor formule magice, reconstituie atmosfera unei epoci care desăvârșea Revoluția, regizând căderea unor „capete". Malvolio, „bătrânul mârtan" era *ambasadorul iernii* : el steriliza și nivela oamenii, dorind a crește valeți. Dacă „rătăcirile" marelui Dioclețian Sava îi pregăteau o răsunătoare cădere, o despărțire brutală de „vremea când era portret", ele vesteau – și pentru narator – *un viitor închis* . Erau, indiscutabil, semnalele unei furtuni, iscată de același neobosit Malvolio. Suspectat o vreme, dizgrațiat, naratorul se va „cuminți", pregătindu-și o „reintrare elegantă" cu prețul unei mizerabile ingeniozități (înfierarea lui Prospero). Dar salvându-și astfel arhivele, chiar dacă proiectul (declarat, abandonat) părea în ochii lui Malvolio „o idee de diletant". Refugiat în Vest, atins de nevroza exilului, naratorul (și, desigur, autorul însuși) se simte străin peste tot. De la *despotismul oriental* la *piața prostituționară* , controlată de „confortul abject", inadaptabilul se zbate într-un infern moral. Socialismul concentraționar instaurase o lume a minciunii, dar și aici, în noua lume, cea a negației, fervoarea și ispita căderii continuă. *Starea de ruptură* înseamnă *reducerea la zero.* Și atunci, în acest deșert interior, „expertul în negarea lui Dumnezeu" (cum s-a autoprezentat) constată că doar credința dă sens vieții. „Dumnezeu poate fi negat, grația divină nu" – zice Petru Dumitriu. Tensionat, disperat, locuit de „starea de nulitate", scriitorul caută un sens și descoperă un Dumnezeu *antropomorf* . Asta îl ajută să accepte lumea și să suporte Răul. Descoperim în *zéro ou le point de départ* această parafrază cutremurătoare: „Mă rog, deci sunt". Venind dintr-o *lume atee* (ateizată, peste noapte, mai exact) Petru Dumitriu se refugiază în meditația religioasă; înlocuiește labirintul ideologic și golul de semnificație cu o salvatoare proiecție a ființei în hăul cosmic (dilatându-și Eul), înțelegând – pe urmele lui Wittgenstein – că „sensul lumii nu-i în lume". Izbit de constatarea unui Dumnezeu absent, prizonier al universului suferinței, ros de incertitudini, Petru Dumitriu încearcă să câștige liniștea spiritului printr-o *viață devotată* ; accede la grația divină și oferă o explicație rațională absenței (o absență, desigur, „semnificativă") : „dragostea pentru Dumnezeu trebuie să reziste experienței Răului, așa cum rugăciunea trebuie să reziste absenței evidente a lui Dumnezeu". Doar *la vie dé vote* îi procură plenitudinea divină; dar, încă o dată, la Petru Dumitriu nu e vorba de *ieșirea din negație* prin credință ci prin grația divină. Refuzat, scriitorul acceptă această izbăvitoare „devoțiune modernă" și se regăsește în morala creștină, după cum Marin Preda – interesanta și temeinica paralelă a fost propusă de Eugen Simion chiar în paginile *Literatorului,* – pe același teren, pleda pentru iubirea umană.

Iată-l așadar, pe credinciosul modern, îmbrățișând teologia unui Dumnezeu inexistent; într-o lume pustie, destrămând temeiurile ființei, individul care se caută pe sine reușește (câteodată) să-și domolească sinele dacă se bucură, vorba lui P. Țuțea, de *asistența divină* . Și *Au Dieu inconnu* (1979), și *Essai de la dévotion moderne* și, bineînțeles, *Zéro ou le point de départ* (1981) sunt cărți ivite din această solitudine neagră, provocând un interlocutor necunoscut. Meditația religioasă sparge neliniștea ființei, bandajează rănile metafizice și introduce un sens în lume. Cel care debutase cândva cu povestiri „foarte sofisticate", cel care cunoscuse pe viu binefacerile socialismului „tătărăsc", chirilic și apoi – ca scriitor exilat, ateu și, inevitabil, *un météque* – va fi asfixiat de piața prostituționară, cochetând cu gândul sinuciderii, își scrie, am putea spune, viața. Să fie toate aceste pomenite titluri un lung și reflexiv *eseu autobiografic?* Pocăit, *scriptorul* – departe de a controla suveran narațiunea – referă prin acest caz despre drama unei generații „sub vremi", slujind cu devotament (mai mult ori mai puțin mimat) totalitarismul roșu și descoperind apoi, salvator, acest *interlocutor necunoscut* . Povestind, el donează sens narațiunii dar, retrospectiv privind, și vieții, „închisă" în carcasa textului. Aventura sa, chiar dacă pare „o căutare de negăsire" (cum ar fi spus Noica) își dezvăluie limanul în miracolul iubirii creștine. Scriitorul nu crede în Dumnezeu, ci îl iubește. Din păcate, acest reazem pare tot o amăgire. Fiindcă, raționează Petru Dumitriu, dacă omul este măsura tuturor lucrurilor, măsura omului rămâne *solitudinea* . Ea se vede de-ndată, ea este și rămâne nevindecabilă.

Adrian Dinu RACHIERU

Joan MIRO: Seria Barcelona, 1972-1973

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

Lech WALESSA

O CALE SPRE LIBERTATE

Best-seller de la sfârşitul anilor '80, *Calea speranţei*, urmată de *Calea spre libertate*, este autobiografia lui Lech Walessa (la redactare a colaborat şi scriitorul Arkadiusz Rybicki), publicată în 1991 şi de Ed. Gallimard în elegantul volum intitulat *Les chemins de la démocratie*. Probabil titlul cel mai potrivit (nu şi micile retuşări pe care le operează traducătorul francez, pentru a nu supăra pe...ruşi), lucrarea nefiind o simplă biografie, ci o carte de istorie a întregii Europe răsăritene, pornind de la Polonia, unde s-a declanşat acel val de mişcări necunoscute până atunci în istoria imperiului Comunist şi s-a instalat, după opt ani abia, primul guvern necomunist din ţările fostului lagăr socialist.

Natalia CANTEMIR

Cap. 29 Sindromul catapultei

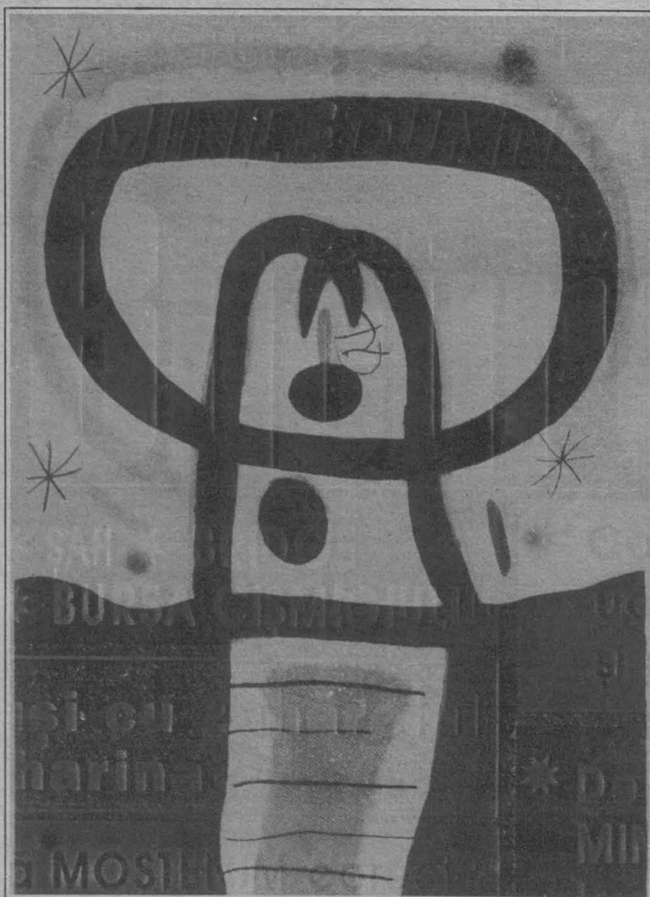
(...) Pot să spun cu mâna pe inimă că am fost prea multă vreme loial faţă de guvernul premierului Mazowiecki şi de grupul de militanţi ai *Solidarităţii* care au ocupat, pe răspunderea mea, multe locuri cheie. Totuşi, a venit ziua când am spus: „Ajunge! Destul cu şezutul în fotolii comode, destul cu întăriturile în bastionul puterii". Eram uluit de lipsa de imaginaţie a unor oameni, inteligenţi altminteri, care nu îndrăzneau să recunoască nicidecum că, dacă nu vor deveni rapid coautorii accelerării unor schimbări „de sus", accelerarea venită „de jos" îi va mătura de pe culoarele strălucitoare ale palatului Consiliului de Miniştri. Explicam că descurajarea societăţii putea să sfârşească printr-o neaşteptată explozie de nemulţumire, de aceea nu trebuie să ne lăsăm înşelaţi de apatia iluzorie observată la concetăţenii noştri. Antagoniştii mei replicau că eu fac dintr-un ac o furcă pe care o înfig între spiţele vehicolului guvernamental. Nimic nu mă irita mai mult decât autosatisfacţia deşartă, fie şi pentru faptul că poştaşul „meu" făcuse hernie de când căra scrisori anonime, pline de pretenţii şi incriminări. Deoarece eram „doar" preşedintele unui sindicat cu 2 milioane de membri, domnii din capitală îmi dădeau cu tifla din ce în ce mai des. Când vorbeam de un preşedinte cu mână forte, căci până ce vom introduce reformele ticăloşii şi nomenclatura au să ne prade ţara, se afirma că un asemenea postulat nu s-ar bucura de sprijinul majorităţii. Când atacam, afirmând că sub ochii noştri ia naştere o nouă „nomenklatura", de data aceasta „solidară", căci în ea intrau cei aleşi altădată pe criteriul selecţiei negative, primeam lecţii: să nu scuip în propriul meu cuib. Când admonestam pentru încetineala privatizării, eram trimis la dracu ş.a.m.d.

Constatând tot mai frecvent lipsa de reacţie a guvernului la problemele ce se îngrămădeau zilnic, am luat până la urmă decizia de a mă angaja deschis în lupta politică. A fost reacţia mea la atitudinea unei părţi a elitei grupate în jurul premierului Mazowiecki şi care mă ataca tot mai acerb, pretinzând că sunt iresponsabil. Îmi dădeam seama că, într-o măsură, plăteam pentru recenta mea decizie de a se retrage ziarului „Gazeta Wyborcza", înverşunat împotriva mea, emblema „Solidarităţii", nu aveam însă intenţia de a ceda terenul. Continuam să primesc lovituri, plătind pentru prostia unor miniştri şi mă hărţuiam cu oamenii pe la mitinguri. Climatul social-politic din Polonia se făcea tot mai greoi, costul revenirii la o economie normală tot mai ridicat, în timp ce guvernul acesta de creveţi veghea în esenţă numai la buna sa dispoziţie.(...) La 9 august am publicat o declaraţie: „Consider că Polonia are nevoie de un preşedinte ales prin sufragiu universal, care, de acord cu Parlamentul, să reuşească demararea activităţii sociale iar în momentele luptei politice intestine să nu împiedice luarea unor decizii rapide.(...) Nu despre oameni este vorba, ci despre programul de apropiere a Poloniei de democraţie. Să luptăm cu argumente, nu cu epitete." Am făcut apel la toleranţă, cultură politică şi renunţare la atacuri personale în campania electorală apropiată, declarându-mă totodată pentru alegerea preşedintelui de către întregul popor, nu numai de către un Parlament prea puţin reprezentativ (...) La 27 august, Papa m-a primit la Castelul Gondolfo (...) Pe urmă m-a condus în apartamentul său privat pentru o conversaţie confidenţială care s-a referit aproape exclusiv la situaţia din Polonia. Acumulatorul meu a fost astfel reîncărcat. Îndoielile şi complexele mele spulberate. Papa a declarat că împreună noi am înfăptuit un lucru mare: am oprit marşul comunismului. În prezent, trebuia să ne angajăm în cea de a doua etapă, punând Polonia în acord cu exigenţele sec.XXI care se apropia, dar amintindu-ne mereu că societatea noastră trăieşte în conformitate cu învăţătura socială a Bisericii. În aceeaşi zi am luat avionul spre patrie, dar la 29 august, în timpul audienţei sale din fiecare miercuri, Sfântul Părinte mi-a făcut o onoare neaşteptată, citind un pasaj larg din discursul meu ţinut în faţa Congresului Statelor Unite, la 15 nov. 1989. (...) Întâlnindu-mă în acea perioadă cu ziarişti şi reprezentanţi ai celor mai diverse locuri de muncă, îmi expuneam, punct cu punct, propria filosofie a preşedinţiei. Am explicat că preşedinţia mea va fi o tribună a poporului; cu alte cuvinte, aş dori să exercit puterea ascultând de ceea ce spune societatea. Evident, nu în stilul comunist, căci de ăsta ne descotorosisem, ci respectând cu adevărat nevoile unei societăţi sărăcite şi înapoiate pe multe planuri. Când eram întrebat dacă nu cumva înclin spre populism, răspundeam cu sinceritate că sunt născut din mânia socială pe care vreau s-o transform într-o satisfacţie.

Eroarea frecventă a revoluţiilor consistă în faptul că, după ce au cucerit puterea, adoptă postura de tiranie „à rebours", pretinzând: aceasta ni se cuvine, căci am luptat din greu că s-o obţinem. Absolut fals; adevărata democraţie, cum afirmă corect prof. Leszek Kolakowski, se bazează pe trei elemente fundamentale: instituţii care garantează controlul puterii; independenţa justiţiei faţă de structurile executive; mecanisme care asigură egalitatea tuturor cetăţenilor în faţa legii (...) La 25 octombrie ne-am dus la urne. Cu toate apelurile făcute de toţi candidaţii, cu toate că erau de fapt primele alegeri cu adevărat libere din Polonia postbelică, frecvenţa electorală a atins abia 60% iar rezultatele date publicităţii seara târziu au stupefiat milioane de oameni: primul ministru Mazowiecki (18%) pierduse partida. A doua zi, împreună cu tot guvernul, a demisionat. Rămâneau pentru tura a doua Lech Walesa (40%) şi Stanislaw Tyminski (23%).

Haosul care s-a instalat în ţară după acest neaşteptat tur al... destinului cu greu poate fi comparat chiar şi cu o catastrofă naturală. Locul obţinut de Tyminski (în secţiile de votare pe care le deţinea se cuibăriseră numeroşi reprezentanţi ai vechii clici de partid şi ai Securităţii) a speriat mai ales pe cei care votaseră pentru Tadeusz Mazowiecki (orice s-ar spune, patriot şi onest). S-a dovedit că Tyminski, om de nicăieri, cetăţean a trei state, *hochsztapler* (aventurier, n. tr.), dând impresia că este dezechilibrat, a reuşit să convingă o cohortă de aproape 5 milioane de oameni, care nu mai credeau în nimic, nu înţelegeau politica şi se săturaseră de mizerie. Aşa s-a împlinit ceea ce prezisesem: sprijin acordat candidatului „independent", ca reacţie la spiritul versatil şi la incapacitatea de guvernare. A rămas însă întrebarea pe care o pusesem: cum să lupţi şi să câştigi, când ai un potrivnic care te şantajează cu ameninţarea că ar poseda documente compromiţătoare în ceea ce te priveşte? Cum să conduci o campanie electorală faţă de un adversar total lipsit de ţinută (făcând sute de promisiuni imposibil de îndeplinit) şi reprezentând deci un pericol mortal pentru ţară? (...) Când comparam ceea ce a făcut pentru societatea noastră Tadeusz Mazowiecki cu ceea ce nu făcuse niciodată Tyminski, nu-mi venea să cred că al doilea fusese ales de polonezi ca persoană demnă de încredere. Cei care votaseră pentru el crezuseră într-o viziune falsă şi infantilă a capitalismului, care dă tot fără să ceară nimic în schimb. Condiţia bunăstării este totdeauna numai efortul uman. Numai perseverenţa într-o muncă de calitate creează bogăţie prin concurenţă şi selecţie a ceea ce este mai bun. Reuşita individuală devine reuşita întregii societăţi. Dar mai întâi, repet, trebuie create noi reguli ale jocului social. Bunăstarea nu se poate instala fără justiţie socială şi de aceea reformele economice sunt atât de strâns legate de cele politice. Rezultatele primului tur de scrutin nu puteau surprinde decât pe cei care nu înţeleseseră nimic din anii de frustraţie şi care uitaseră dispreţul cu care puterea totalitară a tratat poporul. (...) Acum ştiam că ţin cu fermitate la principiile proclamate şi că sunt puternic prin loialitatea şi vitalitatea tinerilor care mă stimulau. Dar, înainte de toate, ştiam că trebuie să realizez rapid reconcilierea autentică a societăţii şi, fără să aştept, să întreprind reforme adevărate. Doream să ajung la putere în mod democratic, prin sufragiu universal, nu pentru a face miracole, ci pentru a introduce reformele necesare pentru ţara mea. O luptă se sfârşise, alta începea.

Ed. "Spotkania", Warszawa, 1991

Joan MIRO: Echinox

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro